

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

INDBYDELSESSKRIFT

til

DE OFFENTLIGE EXAMINA

i

Nykjöbing Kathedralskole

i

Juli 1859.

- Indhold:** 1) G. Lund: To Stykker af det oldnordiske Sprogs Ord-
föiningsläre. Pröve af en fuldständig Fremstilling.
2) C. Paludau-Müller: Skoleefterretninger.

Nykjöbing.

Trykt i V. Laubs Enkes Officin.

DE OERHANTIGE EXAMINA

Wetgeving 1877

1877

De Oerhantige Examina
van de Oerhantige Examinatoren
van de Oerhantige Examinatoren
van de Oerhantige Examinatoren

1877

Printed by the Government Printer

TO STYKKER AF DET OLDNORDISKE
SPROGS ORDFÖJNINGSLÆRE.

PRØVE AF EN FULDSTÆNDIG FREMSTILLING.

VED

DR. **G. LUND.**

TO STYCKER AF DET OLYDORISKE

SPROGS ORDRENINGSMÆTTE

PROSE AF EN HEDSTÆNDIG FÆRETTING.

1807

DR. H. I. H. H.

Forbemærkning. For en del år siden meddelte jeg i indbydelsesskriftet til denne skoles årsprøve et udkast til en sammenlignende fremstilling af det oldnordiske, græske og latinske sprogs ordføjningslære, dog kun i nogle hovedtræk, med korte antydninger, uden at være bygget på et fuldstændigt indsamlet sprogstof. Endnu findes intet arbejde, hvori denne genstand er behandlet, hverken for sig eller sammenholdt med andre sprog; som overhovedet denne del af sproglæren for de ældre gotiske (nordiske og germaniske) sprogs vedkommende står langt tilbage for den fortrinlige og udtømmende behandling, der er blevet disse sprogs lydlære og formlære tildel. En undtagelse gør vel *Jacob Grimm*, i hvis *deutsche grammatiks* 4de bind er samlet og tildels behandlet et især for de ældre tyske sprogarter meget rigt sammenlignende og historisk ordnet stof til en del af ordføjningslæren; men det er også kun til en del deraf; thi dette bind omhandler ikke mere end omtrent halvparten eller tredieparten af den hele lærebygning; og der er destoværre liden eller ingen udsigt til at den vil blive fuldendt af den alderstegne forfatter, da det nu er 22 år siden dette bind udkom. Til vort oldsprogs ordføjningslære indeholder bogen også forholdsvis kun sparsomme bidrag. De øvrige (nordiske) forfattere af hidhørende sproglærer, som *Munch* og *Unger* (det oldnorske sprogs eller norrønasprogets grammatik, Krist. 1847; Forn-Svenskans

(Svænsku ok Gøzku) och Forn-Norskans (Norrœnu) språkbyggnad, jemte ett bihang om den äldsta runskriften, Stockh. 1849), *Rydqvist* (svenska språkets lagar, Stockh. 1850—52), *Strömborg* (svensk språklära med afseende på språkets historiska utveckling, upptagande äfven gotiskan, fornnorskans och fornsvenskan i jemförelse med de svenska landskapsmålen, Stockh. 1852) o. s. v.*), have alle ligesom *Rask* (anvisning til Isländskan eller nordiska fornspråket, Stockh. 1818) væsenlig kun beskæftiget sig med lydlæren og formlæren, og *Gíslasons* påbegyndte sproglære kalder sig også kun „oldnordisk form-lære“ (Kbhvn. 1858, 1ste hæfte). Det samme er tilfældet med *Hammershaimbs* færøiske sproglære (optagen i annaler f. nord. oldkynd. 1854); og hvad der kan væntes af den fra hið íslenzka bókmentafélag bebudede islandske sproglære (s. *Skirnir* for 1858), er endnu i det mindste mig ubekendt. Af enkeltstående hidhørende afhandlinger findes heller ikke synderligt**). Derimod må her nævnes et værk, som foruden sin øvrige store vigtighed også indeholder adskillige bidrag til sprogets ordføjningslære, nemlig *Sveinbjörn Egilssons* lexicon poeticum antiqvæ lingvæ septentrionalis, udg. af det kongl. nordiske oldskriftselskab, Havn. 1854—59, hvoraf nu kun slutningshæftet (fra bogstavet *U*) mangler. Jeg har således i alt væsenligt været nødt til at gå min egen vej og forsøge mine egne kræfter.

Efter at have beskæftiget mig i længere tid med læsning af oldskrifterne og indsamling af stof til oldsprogets ordføjningslære er jeg bestandig kommen tilbage til den anskuelse,

*) *S. Th. Möbius*, catal. libr. Islandic. et Norvegic. ætatis mediæ, Lips. 1856, p. 20 fgg.

**) *Dietrich*, über den nordischen dativ, i *Haupts zeitschrift für deutsche alterth.* 1851, har jeg ikke haft lejlighed til at gøre mig bekendt med.

som jeg i ovennævnte afhandling opstillede og, om end meget ufuldstændigt og mangelfuldt, forsøgte at godtgøre, at den såvel videnskabelig rigtige som i brugen anvendelige og til en naturligt sammenhængende lærebygning passende fremstilling af det oldnordiske sprogs ordføjningslære er den, der med tilbørligt hensyn til sprogets ejendommeligheder ellers går samme vej, som af *Madvig* er fulgt i udviklingen af den latinske og græske ordføjningslære. Til en udførligere eftervisning heraf er der ikke lejlighed paa dette sted, hvor jeg har foretrukket at give et par prøver af en sådan lærebygning og forelægge dem til sagkyndiges bedømmelse, idet jeg håber at blive sat istand til engang at give en efter denne plan udført fuldstændig oldnordisk ordføjningslære. Men jeg tillader mig allerede nu at henvise dem, der måtte modtage nærværende prøver med velvillie, til en mere omfattende udvikling af den fuldstændige plan og udførelse af nogle enkelte dele deraf, som bliver optagen i det næstkommende bind af „annaler for nordisk oldkyndighed“ med årstallet 1858, udg. af det kongl. nordiske oldskriftselskab, hvori jeg har stræbt at påvise følgerigtigheden af min fremgangsmåde. Her har jeg hellere villet lade følge de første afsnit af den enkelte sætnings bygning (med udeladelse af afsnittet om kendeordets brug) og dermed begyndelsesleddene af det hele. Det skulde glæde mig, om jeg har været saa heldig ikke ved omtale, men ved sagen selv at give et bidrag til det spørgsmåls besvarelse, hvorvidt oldsproget også i ordføjningen indeholder det, der gör det værdigt til en nøjagtig forskning og skikket til at benyttes ved en videnskabelig sprogundervisning.

Endnu må det bemærkes, at alle de følgende prøver på sprogbrugen og bevissteder af oldskrifterne næsten udelukkende ere optegnede af mig selv ved læsning, men at valget af de dertil benyttede skrifter dels har været betinget af hvad jeg

havde adgang til, dels af de forhånden værende trykte udgavers videnskabelige pålidelighed og nøjagtighed, der, som bekendt, destoværre for manges vedkommende ikke er meget stor. Til den egenlige kilde, håndskrifterne, er jeg endnu ikke nået, men forhåbenlig er der endnu for det første tilstrækkeligt at benytte i de trykte bøger. Da jeg har anført alle skrifter efter sidetallet i en bestemt udgave (med undtagelse af sangene i *den ældre Edda*, der betegnes ved let kendelige forkortelser af navnene, hvortil er føjet versets (strofens) tal efter den norske udgave ved Munch, Kristiania 1847), må her nævnes de udgaver, som henvisningerne gælde. *Snorra Edda*, utg. af Sv. Egilssýni, Reykjavík 1848 (tillige med benyttelse af den arn. magn. udg., Havn. 1848—52). *Snorra Sturlusonar Heimskringla med Noregs Konunga sögur*, den store udg. i 6 bind. *Fornmannasögur*, 12 bind, Kbhvn. *Sturlunga saga*, udg. af d. isl. lit. selsk., Kaupmhf. 1817 fg. *Njáls saga*, Kpmhf. 1772. *Egils saga Skallagr.*, Reykjavík 1856 (med benyttelse af d. arn. magn. udg., Kbh. 1809). *Kristni-saga*, Havn. 1773. *Kormaks saga*, Havn. 1832. *Íslendinga sögur*, 2 bind, Kbh. 1843—47 (den ældre samling under samme navn anføres med de enkelte sagaers navne, som *Vígaglúms saga*, med sidetal). Nordiske oldskrifter, udg. af det nord. lit. samf., Kbh. 1847—59, 24 hæfter, anføres med de enkelte sagaers navne, såsom *Hrafnkels saga*, *Droplaugarsona saga*, *Hervarar saga*, *Tvær sögur af Gísla Súrssyni*, *Bandamanna saga*, *Fóstbræðra saga*, *Grettis saga*, o. s. v. *Flateyarbók*, udg. af Unger, Kristiania 1859 (1ste del). *Fagrskinna*, udg. af Munch og Unger, Krist. 1847. *Alexanders saga*, udg. af Unger, Krist. 1848. *Stjórn*, udg. af Unger, Krist. 1853 fgg. *Biskupa sögur*, gefnar út af h. ísl. bókmentafèlag, Kaupm. 1856 fg. *Laxdala saga*, Havn. 1826. Af de gamle love er her

endnu så godt som intet benyttet, ligesom heller ikke af Kongespeilet. Med hensyn til skrivemåden og bogstaveringen i de anførte steder har jeg for at få nogenlunde enhed og lighed ikke kunnet følge den, der bruges i flere af de nyeste og bedste, til skindbøgerne sig nærmest sluttende udgaver, da den i meget afviger fra den almindelige og desuden er højst forskellig i de forskellige bøger, eftersom de mere eller mindre strængt slutte sig til håndskrifterne, hvilke, som bekendt, også indbyrdes ere meget forskellige. Men denne ting, der i arbejder over lydlæren og formlæren er af stor vigtighed, har i ordføjningslæren en meget underordnet betydning; og hvor der på grund af et steds usikkerhed i skrivemåden eller anden håndskriftlig tvivl ikke kunde bygges sikkert på den optagne læsemåde, har jeg enten angivet uvisheden eller ganske undladt at benytte stedet. — Af det danske sprog har jeg i et arbejde som dette ikke betænkt mig på at anvende den skrivemåde, som nutildags vel de fleste nordiske sprogforskere her i landet bruge eller dog billige.

I.

Om sætningens bestanddele og deres indbyrdes overensstemmelse.

1. Sætningens grundlag, det hvorom omsagnet udsiges, kaldes *grundordet* (subjectum). Dette er 1) et (eller flere) navneord (i ettal eller flertal), dernæst 2) et tillægsord (tillægsform) eller stedord brugt som navneord, 3) et hvilket som helst ord brugt som navneord (en navneform eller et ord brugt alene efter ordlyden), endelig 4) en forbindelse af flere ord eller endog en hel sætning. — *einsetumaðrinn svarar með helgum spádóms anda: þú munt verða ágætr konungr.* Flatey. 121. *þá var borit út á skipit lík Baldrs.* Sn. Edd. 38. *ekki dugir úfreistað.* Njál. 8. *ey manni þat veit.* Vafpr. 55. *er gott fèlag at eiga við konung.* Egilss. 34. *lètt er lauss at fara.* Sólarlj. 37. *sá hann, at hánnum mundi ekki svá búit duga.* Dropl. 24. *eigi mun hlýða* eller *eyra svá búit.* Egilss. 165 og 179. Om udtryk som *heitir þar Þrælavík* s. 14, anm. 3. *var þat nær með fáðæmum, hve skjótt þeir fóru svá lánga leið.* Sturl. 9, 46.¹⁾

¹⁾ Hvad her er sagt om sætningens grundord gælder også om dens genstand: *hann hafði nær tuttugu mönnum.* Egilss. 24. *átu þar rátt.* Helg. Hund. II pros. *hann kvað nei við.* Sigurbarkv. II, 9 pros. *út af hans aldni skal á elld bera* (lægge af dets frugt på ilden.) Fjölsv. 22. Om navneform og hele sætninger som genstand handles på vedkommende steder i ordføjningslæren.

Ann. Ligesom grundordet kan angives først ved et stedord, hvorefter da følger sætningens egenlige grundord, som: *pá bað hann, konungrinn, flytja sik til Alrekstada*. Fornm. X, 384, således udelades det i flere tilfælde: 1) når det er at underforstå fra det foregående, hvilket især finder sted med de personlige stedord; 2) når det er et personligt stedord, som da let (og i mange tilfælde af udsagnsordets endelse) kan tænkes til; 3) når sætningen er bydende; 4) når sætningen har den upersonlige form. Medens hvert af disse tilfælde nøjere behandles paa sit sted i det følgende (om 4 s. nedenfor 10), anføres her nogle prøver. *nú leitudu þeir sér ráðs, er eptir váru; tóku þat ráð. . .* Dropl. 30. *þat munda ek ekki spara, . . . en þó skal fyrr berjast*. Dropl. 36. *numin eru fræði, ok em braut þaðan búinn at ríða*. Sigurðarkv. I, 18. *upp skulum órum sverðum glitra, eigum dáð at drýgja*. Egilss. 94 (poet.), jfr. Höfuðl. 2. *haf mitt ráð ok legg niðr sem skjótast vápn*. Alex. 18. *pá verðr eik at fága, sem undir skal búa*. Egilss. 169. *nú tók ivi af hánum*. Forn. X, 392. *hvörnin söguna byrjar; lykr þar þessi sögu; nú hefr þat hversu . . . o. s. v.*

2. a. Omsagnet består 1) enten af et (handle- eller lideformet) udsagnsord, der for sig betegner en bestemt handling, tilstand eller beskaffenhed (det enkelte omsagn), eller 2) af et uselvstændigt udsagnsord, hvortil føjes et omsagnsord (tillægsord, tillægsform eller navneord), hvorved grundordet nøjere bestemmes og beskrives (det sammensatte eller opløste omsagn). *Hákon jarl ræð Noregi allt hit ytra með sjónum, hafði hann til forráða sextán fylki*. Flatey. 216. *einn maðr er nefndr Ægir eða Hlær; hann bjó í ey þeirri, er nú er köllut Hlæsey*. Sn. Edd. 45. *hón var væn kona ok úng*. Band 8. *Ólafr var mikill maðr, hár syniligr, hvítr á hárslit allan, ræthærðr ok manna snöriligastr ok*

*best at sèr görr í allri kurteisí. Fornm. X, 393. talar-
dísir standa þær á tvær hliðar ok vilja þik sáran sjá.
Sigurðarkv. II, 24.*

Ann. 1. Istedenfor det egenlige omsagnsord kan sættes et stedord (påpegende eller spørgende), hvorved omsagnets begreb mere påvises end udtrykkes paa en bestemt måde. *hvat þann þjóðkonung þegnar nefna? Sigurðarkv. I, 1. segðu mér — hvat sú grind heitir — hvat sá garðr heitir. Fjölsv. 9 fg. (smlgn. 14, anm. 3 slutn.). hvat eru sannkennningar? svá sem þetta. Sn. Edd. 122. þat köllum vèr klauf, en svipa heitir þat, ef . . . Sn. Edd. 193.*

Ann. 2. Også kan omsagnsbestemmelsen udtrykkes ved biord eller omskrivninger ved hjælp af forholdsord. *hann kalla allir menn í fornfræðum um alla menn fram ok göfgastan herkonunga. Sinfjöt.*

Ann. 3. Om omsagnets udeladelse eller underforståelse fra en anden sætning (især fra en foregående, sjældnere fra en følgende) handles i afsnittet om „udeladelse“. Således: *skulu þessir allir dauðir (nl. vera) . . . en vit tveir lífa (nl. skulum) Hervar. 10.*

b. Som uselvstændige eller ufuldstændige udsagnsord (med tilføjte omsagnsbestemmelse) bruges *vera*, dernæst *verða* og *heita*, endelig lidiformen af udsagnsord der betyde „at gøre til“, „kalde“, „anse for“, „befinde“ og lignende. Det der betegner, hvad en (et) er, bliver, hedder, gøres til o. s. v., tilføjes da i nævneform (s. 14 med anm. 1). *Höðr stóð utarlíga í mannhringinum; því at hann var blindr. Sn. Edd. 37. þú munt máðr verða mæðr und sólu. Sigurðarkv. I. 7. Således verða dauðr (= deyja) Atlam. 98; Fornm. III, 28 og almindelig i runeindskrifter. þá er saga sja gerðist. Korm. 2. eptir dauða Brynhildar váru gör bál tvau. Helr. Br. form. finnst margþarfr Harallds arfi.*

Geisli 48 (Flatey. 5). Om udtrykket *verða at lygi*. Fornm. X, 394 og lign. s. 14, anm. 2.

Ann. 1. Adskillige udsagnsord tilkendegive kun en retning eller et vist forhold til en handling, hvis begreb da tilføjes som en navneform af et andet udsagnsord, hvorved omsagnet bliver mere sammensat. *Höðr nam skjóta*. Völusp. 37. *tekr at drekka*. Sn. Edd. 32. Således *koma, gánga, eiga at* — o. s. v., hvorom på sit sted ved „navneformens“ brug.

Ann. 2. Ved *vera* findes ofte et biord som omsagnsbestemmelse, især et sådant som betegner *máden*, dog også sådanne som angive *sted* eller *retning*. *sá lutr er þó svá, at ek kviða*. Alex. 15. *svá var Ísleifr biskup*. Kristnis. 140. *vera vel at sèr*. Gísl. Súrss. II, 139. *er önnur (draumkona) vel við mik*. Gísl. Súrss. I, 41. *vel var Þórólfr hær, áðr Egill spillti fyrir hánunum*. Egilss. 98. *svá var Svanhildr í sal mínum, sem væri scæmleitr sólar geisli*. Guðrúnarhv. 15. *þat væð ek þær íð fyrsta, at þú við frændr þína vammalaust verir*. Sigdríf. 22. *hann var þannog til móður Daríj, sem hann mundi til sinnar móður, ef hón væri þar*. Alex. 45. *óvinir þeira váru svá nær*. Alex. 54. *þess geta menn, at þar hafí verit Loki*. Sn. Edd. 39. *var hann ýmist*. Gísl. Súrss. I, 40. *Arinbjörn var ór landi með konungi*. Egilss. 141, smlgn. *at vera frammi (framm)*. Fornm. VIII, 422; IX 47 (*standa frammi, gánga frammi*. Fornm. XI, 88). Også ved *verða* og *þykkjask* findes biord: *láttu þær nú verða höfðingliga við þenna mann*. Egilss. 144. *Þórólfr varð vel við skaða sína*. Egilss. 62. *hann þykkist um fram hvern mann*. Egilss. 22.

3. a. Omsagnet kan nøjere bestemmes og udvides ved tilføjelse af biord og visse forholdsformer af navneord eller

udtryk dannede med et forholdsord, foruden at det tilføjer genstanden for handlingen (i genstandsform) og hensynet, når udtrykket tilsteder det (i hensynsform). *Skallagrímr gjörði þá bú í Knarrarnesi ok átti þar bú lengi síðan.* Egilss. 61. *er Yngvarr sá Egil, þá tók hann við hánum fegin-samliga ok spurði, hví hann hefði svá síð komit.* Egilss. 63. *Sigmundur ok allir synir hans váru langt umfram alla menn aðra um afl ok vöxt ok hug ok alla atgervi.* Sinfjötl. — Biord bestemme ikke alene udsagnsord og tillægsord (tillægsformer), men også andre biord og selv navneord. *harðla vel klæddr.* Alex. 15. *svaf ek mjök sjaldan.* Atlam. 78. *sund furðuliga langt.* Egilss. 87. *ferðr austan; var hans þá heim ván.* Egilss. 207. *ór landi hær.* Kristnis. 36.

b. Et navneord forbindes med et andet navneord 1) enten i samme forholdsform (hosstilling, appositio) således at det sidste betegner en nøjere bestemmelse af det første: *Macedonia, hinn fimmti partr af Grecia, fekk nafn af Macedoni, sonarsyni Deukalionis.* Stjórn. 85. *hin hæsta höfuðborg í Achaia heitir Corinthus, heiðr ok þrýði Grecia.* Stjórn. ssted. S. herom videre 13. 2) eller i en anden forholdsform, navnlig ejeform: *hvernig skal kenna Loka? svá at kalla son Farbauta ok Laufeyjar ok Nálar, bróður Býleists ok Helblinda, föður Vonargands* o. s. v. Sn. Edd. 56. *öll Jótagrund með endum.* Fornm. XI, 212. Overhovedet er det almindeligt i slige udtryk istdf. forholdsformen at bruge forbindelser med forholdsord, som: *Össur undan Ási, Einarr frá Þverá. Bilskirni með bugum.* Grímnism. 24. *Sigmundur átti Borghildi af Brálundi.* Helg. Hund. II form. *Upplönd til enda.* Fornm. V, 170. *karl af bergi.* Sigurðarkv. II, 18. *brúðr or steini.* Helr. Br. 3. *börn við bana Högna.* Oddrúnarkv. 9.

c. Til ethvert navneord kan føjes tillægsord (tillægsformer), der atter kunne være bestemte ved et navneord i en forholdsform o. s. v. *hvar sáttu slíka höll ok svá vel búna?* Fornm. VI, 3. *færa ek andvígr Ægis mani.* Sonartor. 8. *drógu Skapta inn í búð flatan.* Njál. 247. *veggirnir váru þaktir fingrar þykkum gullspöngum.* Alex. 165. *bezta er kvæðit fram flutt.* Egilss. 151. *enr skal gumna í gögn vega síð skínandi systur mána.* Sigurðarkv. II, 23.

Ann. Tillægsordet står enten umiddelbart forbundet med navneordet (hosstående, attributivt) eller hensørt til omsagnet (prædikativt) som: *þat er þú sèr rautt í boganum.* Sn. Edd. 10. *þvegin ok mettr ríði maðr þingi at.* Hávam. 60. *hánur var þat ok heimult gjört.* Egilss. 147. *nökðan tók hón mæki.* Atlam. 47.

4. a. Som omsagn retter udsagnsordets person og tal sig efter grundordet. Totalsformer (af stedord) tage vedkommende flertalsform af udsagnsordet til sig. *Glúmr segir: satt er þat, en vilja munda ek þat, at þú rynnir eigi skemra, áðr sól settist í kveld.* Víagagl. (Ísl. S. II) 362. *sè ek, at þèr vilid bíða várs orskurðar, ok svá skal vera; en vèr höfum lid svá mikit ok frítt, at engum kosti viljum vèr flýja, ok heldr skal hverr várr liggja um þveran annan.* Fagrsk. 128. *munu þit gjöra sem ykkir líkar.* Band. 9. *báðir við komumk.* Skirnism. 10. *hví id æsir tveir skoluð inni hèr sáryrðum sakask?* Ægisdr. 19.¹⁾

Ann. 1. Mærkes må ordet *þykkja*, der dels bruges personligt, dels upersonligt, men da ofte med et flertalsord i nævneform, der har udscende af at være sætningens grund-

¹⁾ Ligesom til grundord af total således føjes også bestemmelsen til genstandsord af totallet i flertal: *hefir þú okkr hvatta at hjörþingi.* Guðrúnarkv. 6.

ord. *póttu þeir*. Dropl. 7, men: *pótti hánum skógar þar fjarlægir*. Egilss. 61. *þau laun pótti hánum miklu meira verð*. ssted. 71. *pótti Hákonu konungi þeir allir saman ekki trúligir*. ssted. 175. *pótti hánum sakir lögligar*. ssted. 216.

Ann. 2. Første person flert. bruges undertiden (ligesom i andre sprog), når den enkelte taler om sig selv alene: *pótt vèr kván eigim*. Völundarkv. 31 (hvor Völundr taler om sig selv). *Hákon jarl frændi vorr ferr hèr með liði ok drepr yðr á fætr oss ok hefñir svá vár*. Fornm. X. 386 (hvor én konge taler til en anden konge). Således bruges anden persons flert. i tiltale til en overlegen herre eller hersker, som tegu på høflighed (ligesom i de nyere sprog), men ofte med overgang til ettal, endog med en brat vèxel, uden tilsyneladende grund. *ek vil beiðaz, herra, at þèr gefit mèr orlof at fara til Íslands*. Njál. 10. *þeir kveðja konung. þá segir Ölvir hnúfa, at þar er kominn son Kveldúlfs, sem ek sagða yðr í sumar . . . megu þèr nú sjá sannar jarteiknir, at hann vill vera vin yðvarr fullkominn . . . er sú bæñ Kveldúlfs ok allra vár, at þú takir við Þórólfi vègsamliga ok gjörir hann mikinn mann með yðr*. Egilss. 13. *sem yðr er kunnigt sjálfum, Konungr! Egilss. 125. Konungrinn tók um meðalkaflann, ok þegar mælti sendimadrinn: nú tóku þèr svá sem várr konungr vildi, nú skaltu vera þegn hans*. Fagrsk. 12.

Ann. 3. I betydningen „man“ om et almindeligt personligt begreb bruges ikke egenlig anden person ettal (undtagen hvis hertil kan regnes tiltalen i almindelige forskrifter som: *veistu ef þú vin átt, þann er þú vel trúir, ok vill þú af hánum gott geta? geði skaltu við þann blanda*. Hávam. 43 og oftere), men derimod tredie person ettal uden nogen tilføjlet betegnelse af grundordet: *skal á elld bera*.

Fjölsv. 22. *pá skal freista*. Vafpr. 9. *heyrði þat síðan; kenndi ilmin*. Kristnis. 88. *biðr konungr, at drepa skyli sem skjótast má allt folk í borginni*. Alex. 47. Således i lovsproget. S. herom videre 10 (om det upersonlige udtryk). — Ogsaa bruges tredie person flert., når det almindl. „man“ nærmere betegner „de“, „folk“, navnlig ved angivelse af, hvad folk i almindl. (eller visse bestemte folk, der af sammenhængen tænkes til) sige eller mene. Undertiden tilføjes også *menn* (sjælden og mest ved et fra det nyere sprog lånt udtryk *maðr* til ettal af udsagnsordet). *alls þik fróðan kveða*. Vafpr. ofte. *er þat satt, er sögðu mēr*. Völundarkv. 38. *þat kveða dauðum duga*. Sigdríf. 22. *ár kváðu ganga*. Rigsm. 1. *ok segja menn at...* Sn. Edd. 36. *pá kom hríð sú, at menn máttu eigi veita tíðir*. Kristnis. 120.

b. Omsagnets tillægsord (ligesom i de lideformede med hjælpeordet *vera* sammensatte tider tillægsformerne, selv om de dermed dannede former ere handlende, af uindvirkende udsagnsord) retter sig efter grundordet i tal, kön og forholdsform. Ligeledes retter ethvert tillægsord (og som sådant brugt tillægsform) sig efter det navneord, hvortil det føjes. *þar varú fallnir tólf menn*. Hrafnk. 28. *þar váru með Veðormi tvær konur ókunnar*. Dropl. 4. *hann háfði blindr verit borinn*. Njál. 152. *Fulla er mæð ok ferr laushár*. Sn. Edd. 21. *þar kom mart annat stórmenni*. Band. 40. *hann drap broður sinn saklausan*. Hervar. 30. *allt Asia skal gjallda þeirra hervirkja, er gör hafa verit*. Alex. 34. *var þá fluttr farmr af skipinu*. Egilss. 68. *höfðingjar eru þá heim gengnir til búða*. Band. 19. *hann var áðr heiman ríðinn*. Kristnis. 86. *þeir höfðu lausum slegit hundinum*. Hervar. 28. *sá Eiríkr þá engan sinn kost annan*. Egilss. 140. *at fengnum andsvörum spurðra luta*

ok offraðu miklu fê snyr konungr aptr. Alex. 51. Jfr. endvidere Hávam. 84—87.

Ann. 1. Medens altså tillægsformen i de med hjælpeordet *hafa* sammensatte tidsformer i reglen er ubøjelig, findes dog ikke sjælden såvel i det digteriske sprog som i ubunden tale den egenhed, at tillægsformen her retter sig efter navneordet, når udsagnsordet styrer genstandsform¹⁾. Denne sprogbrug omhandles videre ved „den fremsættende måde“. (*gullnar töflur*), *þærs í árdaga áttar höfðu.* Völusp. 59, jfr. Dropl. 12, Egilss. 15. *þeim er hann hafði sèr valda.* Alex. 9. *sjaldan hefir þú gefnar vargi varmar bráðir.* Egilss. 96. *bróður minn hefir þú benjadan.* Fafnism. 25. *hefir þú Hlórriða hamar um fólgin.* Hamarsh. 7. *hafa hana Húnar fellða.* Hervar. 52. *sagði, at Ólafr konungr hafði sendan hann.* Kristnis. 42. *ek hefi seldan varning minn víða um sveitir.* Band. 13. *Þyri, er hertogi hafði festa nöðga.* Fornm. X, 393. En blanding af begge udtryksmåder er: *úrگان stafn ek hefi opt búit ok kvalðar kvelðriður.* Helgakv. Hjörv. 15. Ved „brugen af tillægsformerne“ omtales nærmere en lignende brug ved *láta* og *eiga*: *sem þú áttir eíða opt um svarða.* Atlakv. 30. *lèt ek hersi heim um sóttan.* Arinbj. dr. 3 (Egilss. 201), tilligemed nogle flere lignende udtryk.

Ann. 2. Når personbenævnelser ere af et andet sprogligt kön end personen, tages intet hensyn til det naturlige kön ved tillægsordet i samme sætning, men i bisætningen eller den følgende sætning retter könnet sig efter det naturlige (efter meningen, *constructio ad synesin*). *kona hans var*

¹⁾ Hermed kan sammenholdes den latinske udtryksmåde *occultum habere*, der er lidt forskellig fra *occuluisse*; *perspectum habeo*, næsten = *perspexi*; ligesom den franske til regel blevne form: *ils nous ont quittés, chassés*.

ættstór ok hinn mesti kvennskörungr. Band. 3. *eð manunga man.* Hávam. 163. *var hann maðr vellauðigr ok stórmenni mikit.* Egilss. 81. *þá er guðin váru orðin hánum svá reið.* Sn. Edd. 39. *reið á vargi fljóð eitt; hon vissi þat.* Helgakv. Hjörv. 35. *fljóð er at Heimis fagrt álitum.* Sigurðarkv. I, 27. *var hánum þar land svarit ok gefnar gislar.* Fornm. V, 8. Således *víf, skáld, gamalmenni, mikilmenni.* — Ligeledes bruges intetkøn (upersonligt udtryk), når personen benævnes ganske i almindelighed som art, antal, væsen eller desl. *fátt er betr látið en efni eru til.* Band. 6. *þá er kannat var lið Haralds konungs, var margt fallit ok margir váru mjök sárir.* Egilss. 15. *þá komu Estr at skipi því, er hann var á, ok var sumt drepit af, en sumt hertekit; fóstri hans drepinn, en hann hertekinn.* Fornm. X, 391. — Endog i nærmere forbindelse med et hankönsord: *er þar mikill maðr á baki í blám klæðum ok sýnist mér líkt Hrafnkeli goða.* Hrafnk. 26. (hann) *var áhyggjumikit.* Band. 22 (hvor mange håndskr. dog have *áhyggjumikill*). — Om denne brug af stedord: *er þetta hann Skallagrímur, hinn mikli maðr?* Egilss. 49. *þat váru Valkyrjur.* Völundarkv. form. *er hitt bæn mín ok vili.* Egilss. 29. handles i afsnittet „om stedordene“. Jfr. 6, anm. 4, hvor også afvigelsen *þat er nú Lögrinn kallaðr.* Sn. Edd. 1, omtales.

Ann. 3. Når et tillægsord (tillægsform) eller stedord svarer til to navneord der betegne personer af forskelligt kön (altså det ene hankön, det andet hunkön), sættes det i intetkøn (i lighed med at ordene *forellri, feðgin, möðgin, systkin* ere af intetkön). *Helgi ok Sváva er sagt at væri endrborin.* Helgakv. Hjörv. 43 (pros.), *vèr* (þ: en mand og en kvinde) *erum forystulaus.* Dropl. 32, jfr. Helr. Brynh. 12. *við* (þ: Þórr ok Freyja) *skolum aka tvau í jötunheima.* Hamarsh.

12. *þar þau Óðinn ok Saga drekka um alla daga glöð or gullnum kerum.* Grimnism. 7. *töluðu þau Helgi mart ok Tófa.* Dropl. 19. *þá tók Allföðr Nótt ok Dag son hennar ok gaf þeim tvá hesta ok tvær kerrur ok setti þau upp á himin, at þau skulu ríða á hverjum tveim dægnum umhverfis jörðina.* Sn. Edd. 7. Heraf den sprogbrug, at ved en korthed i udtrykket et stedord sat foran et navn betegner foruden den nævnte person tillige den eller de, som ifølge sammenhængen må sættes i forbindelse med denne; jfr. 13, anm. 1. Ligesom altså siges *við Freyr* (þ: jeg og du, F.) *byggjum bæði saman.* Skirnism. 20, således efter ovennævnte regel i tredje person *þau*, dels foran et navn, dels uden noget, i hvilket sidste tilfælde de to (efter flere) personer af forskelligt kön menes, som ere nævnte i forvejen: *þau Hervör* (þ: H. og hendes mand) *áttu tvá sonu.* Hervar. 21. *þau Skallagrímr.* Egilss. 62. Undertiden sættes den anden persons navn foran: *Eiríkr konungr ok þau Gunnhildr.* Egilss. 99. *Skallagrímr ok þau Bera.* Egilss. 62. *Eiríkr bróðir minn ok þau Gunnhildr bæði.* Egilss. 155. — *fóru með henni tveir þrælar; þau* (þ: hun og de) *fóru með tvá uxa ok þar á sleða.* Dropl. 8. *síðan skildust þau* (þ: han og hun), *en þeir* (þ: han og mændene) *fóru til bæjar þess.* Dropl. 19. På samme måde *hvárr annan* og *hvárgi: féllst hvárt öðru vel í geð* (þ: han og hun syntes godt om hinanden) Band. 9. *heyrði hvárt þeirra orð annars* (om en mand og en kone) Kristnis. 16. *sátu samtýnis — hvártki sèr unði.* Atlam. 85. *þrjú várum systkin . . . skipi hvert vårt styrði.* Atlam. 96.

Anm. 4. Om et biord istdf. et tillægsord ved *vera* s. 2, b, anm. 2. Uregelmæssigt kan et tillægsord i omsagnet rette sig efter et fjærnere istdf. efter det nærmere ord: *kunni hon skil rúna; innti orðstafi at eldi ljósum, gæta varð hon túngu í góma*

báða, váru svá viltar at var vant at ráða. Atlam. 9 (hvor *viltar* retter sig efter *rúnar*, formodl. som hovedbegrebet, istdf. efter *ordstafir*). Ganske uregelret findes også tillægsordet, der svarer til et ord i en anden forholdsform, stillet løst og uafhængigt bagefter i nævneform, ligesom på vejen til at danne en ny bisætning, som: *i blóði bragnar lágu, komið* (for: *komnu*) *or brjósti Gotna.* Hamdism. 24. Smlgn. 13, anm. 2.

5. Når to eller flere grundord omtales under ét og de ere af forskellig person, forbindes de i reglen ved foransat *við* eller *vør* med første person flertal af omsagnets udsagnsord, hvis et af dem er af denne person, derimod ved tilføjjet *þit* eller *þèr* med anden person, når et af dem er deraf og intet af første; ellers ved tredje person. Dog kan omsagnet også rette sig efter et af grundordene (det nærmest stående), og det må da underforstås ved de andre. *ef þú, konungr! ok þit Gunnhildr hafit þat einráðit.* Egilss. 147. *vør erum allir at velli lagðir, ek ok sveitungar mínir.* Egilss. 148. *Arnkell ok Erlendr jarlar fellu á Englandi.* Flatey. 224. *þar á bænum var Rögnvaldr konungsson ok hans menn.* Egilss. 133. *þar kemr ok þá Fenrisúlfr ok Miðgarðsormr; þar er ok þá Loki kominn ok Hrymr ok með hánum allir Hrímpursar.* Sn. Edd. 41. *vil ek þess verða vör, hvárt heldr skulu verða arfar Neriðs hins ráðspaka frænda yðrs, herra konungr! þèr eða synir Gandálfs.* Fagrsk. 10 (her retter *skulu* sig ikke efter *þèr*, der er nærmest, men efter *synir*, som er forbundet ikke ved *ok*, men ved *eða* med det første).

Ann. Når grundordene vel have et fælles omsagn, men dette udsiges med forskellig genstand eller forskellige omstændigheder om hvert grundord, retter omsagnet sig efter det nærmeste: *sèr hann þá ok svá þeir hann.* Gísl. Súrss. I, 37.

6. To eller flere grundord (af ettal eller flertal) tage omsagnet til sig i flertal, med mindre omsagnet står ved det første eller sidste og retter sig derefter, så at det må tænkes gentaget i samme eller det andet tal ved det eller de andre. *Helgi ok Atli lágu skipum í Hatafirði.* Helgakv. Hjörv. (pros.). *eptir þetta tókuz upp leikar ok gleði með þeim mágum.* Gísl. Súrss. II, 110. *klæðnaðr Þóru ok gripir váru þar allir lagðir til handargagns.* Egilss. 66. *Þórr fór fram ok þeir félagar, ok gekk fram til miðs dags, þá sá þeir borg.* Sn. Edd. 30. *þar kom Gellir ok Egill ok mart annat stórmenni.* Band. 40. *tók Helga sótt ok andaðist ok Fróði son þeirra.* Korm. 6. *vegin var þá Atli, — sonr vá Högna ok sjálf Guðrún.* Atlam. 87.

Ann. 1. Undertiden er udtrykket mere hårdt og afvigende fra den nøjagtige form. *þeir váru fjórir bræðr, hét einn Þórðr ok Þorgeirr, ok váru þeir yngri.* Egilss. 33 (hvor ettal og flertal besynderligt blandes).

Ann. 2. Ord der betegne blotte tankebegreber (abstracta) kunne forbundne med *ok* enkelte gange have udsagnsordet i ettal: *vil ok dul tælir virða sonu.* Sólarlj. 34.

Ann. 3. Når *þeir* sættes foran et navn for at betegne denne person med hans ledsagere, sættes udsagnsordet i flertal. *ríða þeir Hrafnkell nú leið sína; þeir Eyvindr eru þá komnir af mjárinni.* Hrafnk. 27.

Ann. 4. Når sætningen begynder med *þat* eller *þetta*, retter udsagnsordets tal sig efter omsangsordet, hvis det er flertal. *þat eru nú kallaðir landskjálptar.* Ægisdr. eptirm. *þat eru mër engi brigzli.* Dropl. 18. *þat eru eigi mikil tíðindi.* Hrafnk. 10. *hvárt eru þetta þín ráð eða annarra manna?* Dropl. 21. *þat váru lög með Kvenum.* Egilss. 26. *váru þat sendimenn Haralds Konungs.* Egilss. 66. — Heraf kommer eller på samme måde sker det, at

når sætningen begynder med *pat* eller *þetta*, retter omsagnets tillægsord eller tillægsform sig ikke efter dette, men efter navneordet i omsagnet: *pat er nú Lögrinn kallaðr*. Sn. Edd. 1. *pat er nú kölluð kerlinga villa*. Helg. Hund. II, eptirm. *þetta eru kölluð Hamðismál in fornu*. Hamd. eptirm. — Således bruges intetkönsformen *pat*, om end både et bestemt ord går foran, hvortil det henføres, og et andet bestemt ord står i omsagnet (ligesom i nuværende dansk): *sú dögg, er þaðan af fellr á jördina, pat kalla menn hunángsfall*. Sn. Edd. 12. *annan sal gerðu þeir, pat var hörgr*. Sn. Edd. 9. Om to forskellige begreber: *pat var bæði öx fóstara hans ok svá bani* (o: dette var både hans fosterfaders øxe og manden hans banemand). Fornm. X, 391.

7. Ere de forbundne grundord af forskelligt kön, retter omsagnets tillægsord eller tillægsform sig i kön efter det nærmeste, hvis ettal bruges; men bruges flertal, da tage grundord af hankön og hunkön omsagnsbestemmelsen til sig i intetköen. *var þá Hervör albúin ok allr hennar herr*. Hervar. 51. *Aðalsteinn konungr var heill ok ríki hans*. Egilss. 142. *Gunnhildr ok synir þeirra Eiríks váru farin til Danmerkr*. Egilss. 167. jfr. *munu við ofstríð alls til lengi konur ok karlar kvikvir fæðask*. Helr. Brynh. 14. (hann) *sat hjá henni nótt ok dag nálíga, meðan þau lifðu bæði*. Fornm. X, 379. jfr. *forðuðu sér allir, þeir er ganga máttu, karlar ok konur*. Egilss. 137. *þar var ok markat, hvernog Adam ok Eva váru svíkin fyrir orminn*. Alex. 63.

8. Undertiden tages ved omsagnet mere hensyn til grundordets naturlige art og beskaffenhed end til det brugte ords sproglige form. Dette sker således: a) ved samlingsbegreber (collectiva), der vel ikke umiddelbart eller i samme sætning tage flertal til sig, men såsnart meningen får overhånd over

formen. Nogle ord, som *hjón*, *hýski*, *hibýli* bruges snart som ettalsord, snart som flertalsord. *meiri hlutr manna hafði fyrir borð hlaupit ok höfðu týnzt.* Egilss. 54. *lið þat allt, er áðr hafði fylgt þeim bræðrum ok ór orrustu höfðu komizt.* Egilss. 117. Deraf udtryk som: *lið þat, er hánum fylgdi, vistaðist þar sumt, en sumir fóru norðr í land.* Egilss. 174. b) når et grundord af ettal, hvortil ved með eller við er föjet et begreb, forbindes med flertal af udsagnsordet, som: *Sverrir konungr samnaði nú saman öllu liði sínu ok reið við fimm hundrut manna ofan í Víkina til bús Simunar í Skríksvik, tóku upp búit, en brendu bæinn ok öll langskip hans — ok XI nauta lét hann reka á Vermaland.* Heimskr. IV, 41. c) ved indde- lende udtryk, når der dels tages hensyn til flerheden, dels til enkelthederne, som: *sitt knarrarskip átti hvárr þeirra, ok váru hlaðin með fjárlut.* Dropl. 4. *hann átti tvá sona; hèt annarr Sámr, en annarr Eyvindr, vænir menn ok efn- iligir.* Hrafnk. 4. *þeir aðrir mælti nokkorum orðum hverr or sinni spásögu um hegatburð eða písl guðs sonar.* Alex. 65. *tólf þjóðir þær er á sína tungu mælti hver.* Alex. 20.

Ann. Ved *hvárrtveggi* (ø: enhver af to, uterqve) sættes omsagnet i ettal. *át hvárrtveggi sem tíðast.* Sn. Edd. 31. *þar komu berserkir tveir, er Haukr hèt hvárrtveggi.* Kristni- is. 14. *hvárrtveggi maðrinn (er) ættstór ok góðr.* Band. 24. *váru þeir-báðir konungar í Noregi, en eptir um várit dró hvárrtveggi her saman.* Egilss. 140. Men hvor der tales om flere på hver side (uteriqve), bruges *hvárrtveggju* eller *hvárrtveggja* med flertal, s. Hrafnk. 26 og 28; Egilss. 189 og 216. Dog findes også *hvárrtveggi* med flertal: *nú fara hvárrtveggi mál til alþingis ok til dóms.* Dropl. 16. Om formen *hvárrtveggi konunganna.* Fornm. XI, 351, s. ved „ejeformen“. Det samme er tilfældet med *hvárki*: *festi*

hvártki spjótit í skildi, námu bæði í jörðu staðar. Egilss. 165. Om udtrykket *spyr* nú *hvárr til annars* s. ved „stedordene“.

9. Når omsagnet består af *vera*, *verða* eller et andet uselvstændigt udsagnsord, hvortil er föjet et navneord (navnlig ved lidformer af at „kalde“ og lignende), kan udsagnsordet i tal, ligeledes tillægsordet eller tillægsformen i kön rette sig efter dette sidste ord, især naar det er stillet nærmest derved, istedenfor efter hovedordet. *við þetta var lengt nafn hans ok kallaðr Freysgoði.* Hrafnk. 4. *þetta lið allt saman váru tíu þusundir.* Alex. 20. *reiða nú silfrit ok váru þat 3 merkr vegnar.* Laxd. 30. *er þat sagt, at Reiðgotaland ok Húnaland sè nú Þýðskaland kalla.* Hervar. 56. Således siges: *Þorgerðr var elzt barna Egils.* Egilss. 166; men dog også: *hafði hann hirð sína, ok var fjögur hundruð manna.* Egilss. 39. Ligeledes: *dauðir váru halfr þriði tugr manna.* Egilss. 189.

10. Den upersonlige sætning, hvorved udtrykkes, at en handling eller et forhold finder sted uden at det udsagte henføres til et bestemt grundord, har en meget udstrakt anvendelse i det oldnordiske sprog. Sådanne udsagn dannes nemlig ikke alene af rent upersonlige udsagnsord eller sådanne, der i visse betydninger bruges upersonligt, af uindvirkende udsagnsord i lidformen og af tillægsord i intetkön med *vera*, men tillige af mangfoldige handlende, indvirkende udsagnsord, hvor der må tænkes et eller andet, mere eller mindre bestemt begreb som grundord, ligeledes ved lidende udtryk, hvor den personlige form kunde anvendes. Sproget ynder her i en overordenlig grad den korthed, som frembringes på denne måde. De vigtigste tilfælde ere følgende:

1) rent upersonlige udtryk ere de, der betegne en årstid, dagstid, vejrlig eller deslige. *at morni þegar dagaði.*

Sn. Edd. 33 (endog lideformet: *eptir um morguninn, er trautt var dagat*. Egilss. 129; jfr. udtr. *uppi ertu, dvergr, um dagaðr*. Alvíssm. 36, hvoraf må sluttes til en form *mik dagar uppi* (dagen overrasker mig oppe på jorden). *glæddi ur forsinum*. Gullþór. (Egils. lex. p. 252). *er lýsti*. Hervar. 20. *er váraði*. Fornm. I, 22. *er haustaði*. Dropl. 33. *er morgnaði*. Egilss. 133. Således *vetra, sumra, kvölda, náttu, snjóu. þat rigndi ok hegldi*.

2) upersonlige udsagnsord, der betegne et forhold som finder sted med hensyn til en handlings tilbørlighed eller mulighed, hvortil som grundord føjes en navneform (eller genstandsform med navneform), som *má vera*. Fornm. VI, 11. *þarf at segja, þurfti at grafa*. Sn. Edd. 28; ligel. upersonligt brugt *skal* (*um kveldit, er drekka skyldi*. Sn. Edd. 45), som dog nærmer sig til 6); *unz þótti fulldrukkit*. Atlam. 8; endvidere *vera* og *verða* med en navneform: *svá varð at vera*. Egilss. 65. *er yðr þat at segja*. Egilss. 156. *þær er at þegja*. Sn. Edd. 28. Hertil slutter sig udtryk med *vera* eller *verða* og et tillægsord i intetkøn, med eller uden *þat*: *íllt er lítlum at vera*. Fornm. VI, 202. *gott er at ráða Rínar málm*. Sigurðarkv. III, 16. *mèr verðr felmt*. Dropl. 29. *hánnum var orðit erbitt*. Dropl. 22. *mèr er kránkt; varð henni íllt. var þá ok eigi langt at bíða*. Egilss. 137.

3) sådanne upersonlige udtryk, som betegne en stemning, påvirkning eller tilstand hos en person, til hvilke personen da føjes i genstandsform eller hensynsform. De omhandles nærmere med hensyn til styrelsen ved disse forholdsformer. Således *mik skortir, lystir, tíðir, gírnir, fýsir, grunar, minnir, varir, væntir, gælir, kell, dreymir, lengir (langar)*. Dog vexler ved mange den personlige og upersonlige udtryksmåde, ligesom andre, der ikke almindl. ere upersonlige, i

visse udtryk og forbindelser bruges således: *mik grunar*. Sn. Edd. 30, men *þú grunadir þegar*. Egilss. 21. *mik fýsir fara*, men *Egill fýsti Þorstein*. Egilss. 221. *mik dreymir*, men også: *draum dreymdi mík í nótt*. Gísl. Súrss. II, 108, med både personen og tingen i genstandsform, ligesom *henda*: *þat hendar margan*. Band. 33, men også: *skal okkr aldri þá skömm henda*. Egilss. 217 (to genstandsformer). *þyrstir jörðina*. Alex. 50, ligeledes: *mik húngrar, dottar, syfjar, hasar*. Undertiden tilføjes *þat* eller et andet stedord som grundord: *þat er fæstan varir*. Fjölsv. 20, endog: *alþýðuna skortir ekki annat til mótgangs við yðr en dirft ok forstjóra*. Egilss. 21. — Med hensynsformen forbindes *þykkja* (og *þykkjast*), *líka, sama, tjá, duga, hugna, eigja (ægja), byrja, förla* o. s. v., som afhandles ved „hensynsformen“.

4) lideformede udsagnsord, når de ere uindvirkende eller styre hensynsform, danne upersonlige udtryk; dog kan det også ske ved indvirkende, hvilke ellers bruges personligt i lideformen. *betra er óbeðit en sè ofblótit*. Hávam. 146. *var þar til dura gengit*. Hrafnk. 10. *er þá þegar sent eptir Oddi*. Band. 19, ligesom: *var þá farit eptir presti*. Dropl. 36. *var þar at kveldi um komið snimma*. Hammarsh. 24. *er soðit var*. Sn. Edd. 28. *þykkir vel drukkit*. Sn. Edd. 32. *er nú víða leitað*. Band. 11. *mèr endast til bana*. Sn. Edd. 34. *þeim Agli fórst vel*. Egilss. 138. *nú er konungi sagt, at* —. Fornm. VI, 4. *svá spyrst mèr*. Korm. 58. *sumir í þeirri cett er kallat at ljótastir menn hafi verit*. Ísl. Sög. II, 191. *var þá hríngt öllum klökkum ok sungit te deum*. Stúrl. I, 1, 210. — Blandet pers. og upers. ved to udsagnsord, af hvilke det ene styrer gstdf., det andet hensf.: *var hon borin á bálit ok slegit í eldi*. Sn. Edd. 38. Med indvirkende udsagnsord (ligesom på dansk, når sætningen begynder med „der“): *konur ok börn var rekit*

í eitt hús. Hrafnk. 20. *þá varð vant nær þrjátígi ásauðar eina nótt.* Hrafnk. 6. *er ylkr þrungit þjóð-konunga.* Hamdism. 4.

5) mange ellers personlige udsagnsord i handleform bruges upersonligt: a) sådanne som betegne en blot omstændighed eller et forhold til en handling (ufuldstændige omsagnsbegreber), hvortil gerne føjes en navneform eller en genstands-sætning: *svá kom, at þeir týndu guðs nafni.* Sn. Edd. 144. *svá bar til, at —.* Dropl. 8. *þar kemr enn, at —.* Alex. 47. *þat kom saman með þeim.* Gísl. Súrss. I, 41. *ferr sem ek get til.* Dropl. 20. *fór sömu leið.* Herv. 11. *þegar af fór veginum.* Egilss. 177. *þá tók at myrkva.* Egilss. 90. *er vára tók.* Egilss. 65. b) sådanne som betegne virkningen af en naturkraft (vinden, havet), eller et våben, redskab, dernæst c) i almindelighed (abstrakt) en virkende kraft, som ikke nævnes, men tænkes (begynde, ende). *gerði á regn mikit.* Dropl. 5. *um vetrinn, er daga lengði.* Hrafnk. 30. *fèll vedrit ok gjörði logn¹⁾.* Egilss. 133. *gefr þeim vel.* Laxd. 26. *þeim byrjaði vel.* Egilss. 31. *dag dökti.* Sn. Edd. 201. *moldrykit setti.* Alex. 109. *gjörði þá stórt á firðinum.* Egilss. 195. *þá er vár kom ok snæ leysti ok ísa.* Egilss. 35. *þá lægði storminn.* Helg. Hund. II (pros.). *laust á firir þeim hríð mikilli.* Dropl. 10. *er leingir nóttina.* Gísl. Súrss. I, 44. *þoku dregr upp.* Fornm. III, 97. *á dregr tunglit.* Alex. 54. *braut bord, borgir, kyrkju.* Kristnis. 120. *skip hans stóð uppi í Gúfarosi, þat tók út um vetrinn.* Kristnis. 36, ssted. 58. *rak þangat skipit.* Egilss. 195. *fyllir skip.* Fornaldr. S. II, 73. *skaut upp líkunum.* Egilss. 195. *á þann alldr, er mann tekr undan ráðningu.* Alex. 7. — *mèr bítr* (ul. kniven, våbnet), s. Egilss. lex. p. 55. *Helgi skaut í knèskel hanum ok renndi*

¹⁾ jfr. det franske *il fait chaud, vent* o. s. v.

(nl. spydet) ofan í legginn. Dropl. 23. (hann) hjó til Hjar-randa ok kom á lærit, en sverðit beit ekki, þegar beinsins kenndi, ok svaddi ofan í knèsbótina. Dropl. 24. tók af skjaldarsporðinn. Herv. 6. Víkingrinn færði við síðuna ok beit ekki á. Korm. 6. blès upp fótinn. Dropl. 36. hann hjó yxnina báða senn, svá at höfuðit tók af hvarum-tveggja. Egilss. 75. — nú hefr þat, hversu . . . Kristnis. 2. hær hefr upp prologum. Stjórn. 1. eptir þat skilr með þeim. Herv. 43. hví skilr svá mikit? Sn. Edd. 13. lýkr hær frá hánum at segja. Dropl. 37. lýkr þar þessi sögu. Band. 43; jfr. hvörnir söguna byrjar og lign. allmjök dregr nú at því. Dropl. 21. hóf hánum heldr upp brún. Egilss. 25. áðr lætti. Egilss. 145. hánum skaut skelk í bríngu. Alex. 5. setti hann dreyrraudan. Egilss. 49.

6) 3die person ettal bruges af indvirkende eller uindvir-kende udsagnsord i handleform om et almindeligt begreb som grundord („man“). *finnrat fræknara . . mann.* Sn. Edd. 142 = *eigi hittir æðra mann.* sstd. *skal mik ok firir því svá jarða sem heiðna menn.* Fornm. X, 384. *þar mátti þá sjá nýjjan ok úngan riddara.* Alex. 7. *svá at heyrir trautt.* Alex. 36. *þá merkir.* Sólarlj. 47. *sjá má nú.* Sn. Edd. 32. (sem hær segir alm. ved ansførte steder af skrifter; svá segir í *Völuspá.* Sn. Edd. 10. *svá sem segir í Völsunga-kviðu inni fornu.* Helg. Hund. II, pros.; her er der egl. at tænke som grundord „forfatteren“, „digteren“). En overgang hertil dannes af sådanne steder: *þat er sagt, at . . matsveinn . . lét fara skötit í flokkinn . . ok særði konunginn, sem áðr sagði.* Fornm. X, 384 (hvor sagði má opfattes som alm., hvad vi vilde udtrykke ved „blev sagt“). *sær nú enn í dag merki til hauganna.* Herv. 56. *sem síðarr greinir.* Sn. Edd. 145. *um kveldit, er drekka skyldi.* Sn. Edd. 45. *hvalakomur váru þá ok miklar, ok skjóta mátti sem vildi.*

Egilss. 58. *grennir mjök spár hennar*. Fornaldr. S. III, 215 (det skader, svækker).

7) endelig bruges navneformen upersonligt ved *láta*, *biðja* samt andre udsagnsord, der betegne en sandseilagttagelse. *hann lét setja þeim borð*. Sn. Edd. 33. *lét hann bið tjalda*. Egilss. 216. *þat var allt látit niðri liggja*. Alex. 35. *biðit skjóttliga til skipa ganga*. Helg. Hund. I, 22. *þeir sá firðinum upp lúka*. Egilss. 56. Således også *bera varð þann síðan*. Atlam. 48. Herom handles videre ved „navneform“.

(På dette sted vilde egentlig som andet stykke være at indsætte afsnittet om kendeordets brug; men det foretrækkes her at udelade det for at få plads til det følgende stykke, der omhandler mere indgribende bestanddele af ordføjningslærens første afsnit.)

II.

Om brugen af forholdsformerne. Nævneform og genstandsform.

11. De forhold, hvori navneord (og andre som navneord brugte ord) stå i sætningen, betegnes dels ved forholdsord dels ved forholdsformer. Medens forholdsordenes mangfoldige betydning og brug egentlig hører til ordbogen og kun for så vidt omhandles i sproglæren, som disse småord tjene til at udtrykke forholdsbetegnelser i sætningen og træde istedenfor forholdsformer, udgør læren om forholdsformernes brug den vigtigste del af ordføjningslærens første afsnit.

12. I almindelighed må forudskikkes den bemærkning, at samme forhold fordrer samme forholdsform. Dette gælder navnlig 1) i hosstilling (*appositio*); 2) ved ord der (med eller

uden bindeord) ere forbundne i opregning, inddeling, modsætning, sammenligning eller lignende forhold; 3) i spørgsmål og svar, når der svares alene ved at nævne det omspurgte begreb, som da tænkes i samme forhold i sætningen som det tilsvarende i spørgesætningen.

1) *pá var skipt Jótlandi í þrjú biskupsríki, ok vígði Aðaldagr erkibiskup or Brimum þrjú biskupa: Haralld í Slesvík, Leifdag til Ripa, Reginbrand til Áróf. Flatey. 17. hann átti tvá sonu, hét annarr Sámr, en annarr Eyvindr — vænir menn ok efnúligir. Hrafnk. 4. Sigurðr — drakk blóð þeirra beggja Regins ok Fafnis. Fafnism. 39 (pros.).*

2) *engi jötun ek hugða jafnramman sem Vafþrúðni vera. Vafþr. 2. sýnist mér slíkum mönnum illa farit sem þér. Hrafnk. 11. þú ynnir engum at hefna bróður þíns nema þér sjálfum. Dropl. 29. var öllum höfðingjum tilbóðit í hans ríki utan Heiðreki. Hervar. 22. hygg ek, at þeir muni vera þínir vinir meiri en ek. Egilss. 29. þér munut mik láta þeim nú sem aðra menn. Egilss. 156. (þeir) bauðu hann blóta sem aðra konunga í Noregi. Fornm. X, 381. (Ligeledes cjeform = ejestedord: þú haftr engis manns hóf við nema þitt. Egilss. 212).*

3) *hvern dyrkit þér — á krossi þíndan? Þangbrandr svarar: drottin vorn Jesum Kristum. Kristnis. 30. hvers beiðist þú? segir Gizurr. Þess at þú vinnir eið, segir Gunnarr. Njálss. 80. hefir þú nökkura menn hitt í borginni, segir Arinbjörn, pá er þik muni kent hasa? Enga, segir Egill. Egilss. 143. hvat heitir hon? Helga heitir hon, segir Þorgerðr. Helga hin fagra, segir Þorsteinn. Ísl. S. II, 201.*

13. Ved hosstilling betegnes ikke alene en almindelig, blivende beskaffenhed eller bestemmelse ved et begreb (som i

dansk), men også undertiden (ligesom i græsk og latin) alene den tilstand og stilling, under hvilken det udsagte gælder om den omtalte person eller ting, den egenskab eller hensigt, i hvilken dette omsagnsord tillægges hovedordet. *Hákon sat þá einn konungr at Noregi.* Fornm. X, 381. *þær er meýjar andast.* Sn. Edd. 21. *ganga frá Helga sjúkum.* Dropl. 19. *er þetta talt hit þriðja níðingsverk unnit með Tyrþingi.* Hervar. 44. *ýta synir, þeir er vilja lækna líva.* Hávam. 148. *þú munt vaka vörðr goða.* Ægisðr. 48. *leyfð vartu ekkja.* Atlam. 91.

Ligeledes udvides den almindelige tilføjelse af et omsagnsord ofte således, at den nærmer sig til en hosstilling. *þeir sóttu hann ellifu.* Egilss. 172. *hrindr hánú svá leiknum dauðum til jarðar.* Alex. 37. *með eigi meira líði en þér höfðut, þemr hundrudum manna.* Egilss. 22; jfr. *líði var skipt í sveitir, tólf mönnum saman.* Egilss. 90 (hvor den sidste bestemmelse retter sig efter *líði* istdf. efter *sveitir*). *vil ek eigi leingr berjast við þik, örkuðaðan mann.* Ísl. S. II, 269. *ef þú sér mik nökkut sinn þvilikan sem nú sýnumst ek þér.* Alex. 16. *er vèr heil hjú heima várum.* Völundarkv. 14.

Ann. 1. Om hosstillingen ved ejestedord og andre stedord handles i afsnittet om „stedordene“. Her nævnes kun det tilfælde, når *þeir* sættes foran et navn for at betegne den person, som omtales, med hans ledsagere; hvor da samme forholdsform anvendes. *þeir Þorgils, þeirra Þorgils.* Egilss. 33. *þeim Þorsteini.* Egilss. 223. Ligeledes: *þeir sumir, þau engi, eingi sá,* o. s. v.

Ann. 2. Hosstilling til hosstilling gennem en række af led finder især sted ved opregning af nedstammen i slægtregistre, som: *á dögum Haralds konungs hins hárfagra Hálfðánarsonar hins svartá, Guðröðarsonar veiðikonungs,*

Hálfðánarsonar hins milda ok hins matarilla, Eysteins-sonar frets, Ólafssonar trételgju Svíakonungs. Hrafnk. 3. Undertiden retter et hosstillet ord sig efter det nærmeststående, og ikke efter det egenlige hovedord: *pá sendi Allföðr svein þann, er Skírnir er nefndr, sendimaðr Freys.* Sn. Edd. 19. Ganske uregelmæssigt (anakoluthisk) findes en løs nævneform (eller genstandsform) istedenfor en hosstilling eller en anden udtryksmåde. *hinn gamli hrímpurs, hann köllum vèr Ými.* Sn. Edd. 4. *Egill var bundinn við staf einn, bæði hendr ok fætr* (o: både med hænder og fødder). Egilss. 91. *Þórólfr var gyrðr sverði því, er hann kallaði Lang, mikit vápn ok gott.* Egilss. 109. (Dette udtryk kan dog måske forklares efter den foregående bemærkning).

Ann. 3. Den formentlige egenskab eller det, hvormed noget sammenlignes, tilføjes ikke ved hosstilling, men ved *sem*. *þat skulu þeir vita, er hjá eru staddir, at þetta skal vera sem ómælt, ok þessu skulu eingi undirmál fylgja.* Ísl. S. II, 207. *Þú ert háttaðr sem riddarar.* Kristnis. 28. *gekk hann út of Miðgarð svá sem úngr drengr.* Sn. Edd. 35. *ek brúðar á flest um ráð sem faðir.* Alvísm. 4.

14. I nævneform sættes sætningens grundord, om hvilket udsagnet udsiges, og hvad der hosstilles dette; ligeledes omsagnsordet ved *vera, verða, heita* og et selvstændigt lideformet eller tilbagevirkende (passivisk eller reflexivt) omsagn. Desuden føjes til lideformen af udsagnsord, der betyde „at kalde“, „gøre til noget“, „anse for noget“ nævneformen (uden videre tilsætning) af de ord, som betegne, hvad noget kaldes, gøres til, anses for o. s. v. *at bónda þess, er Álfr hèt ok var kallaðr Álfr hinn auðgi; hann var maðr gamall ok auðigr at fè.* Egilss. 184. *Fimbulfambi heitir sá er fátt kann segja.* Hávam. 103. *Óðinn ek nú heiti, Yggr ek áðan*

hèt, hètumk Þunðr fyrir þat. Grimmism. 54. varð Þórr þá lauss á fótum. Sn. Edd. 33. sá nefndist Grímnir. Grimmism. form. hefir þat jafnan síðan verit kallaðr góðr bær. Hrafnk. 22. Vemundr-gjörðist þar konungr yfir. Egilss. 5. hann kvaðst Narfi heita ok kvað Rúnolf hafa sent sik. Kristnis. 68. efni til at verða mikill maðr. Alex. 4. nú teljumst ek órlauss við þik Egilss. 219. ek læt fallast berr á savodd minn. Kristnis. 64.

Ann. 1. På denne måde bruges *gjörast* med et tillægsord i betydningen „blive“: *Egill Skallagrímsson varð maðr gamall; en í elli gjörðist hann þungfærr — hann gjörðist ok fótstírðr. Egilss. 225.* Ligeledes bruges andre uindvirkende udsagnsord med en tilføjede nævneform: *féll hann dauðr til jarðar. Sn. Edd. 37. þú fant, at ek lauss lifi. Fafnism. 8. fór þat þá ekki leynt; fara allra manna armastr. Egilss. 22, 180. gánga blindr, hræddr (= vera b., h.), s. Egilssons lex. poet. p. 223.* Ligeledes de udtryk, der betyde „at synes“: *sá dalr sýndist Hrafnkeli byggiligri enn aðrir dalir. Hrafnk. 4. mun hán um þó eigi miklu þykkja launaðr uxinn. Egilss. 222. þess læzk Vali verðr at hefna. Hyndl. 28 (Flatey. 14). felt hefir hon þá menn, er mēr hafa litizt eigi ústerkligri en Þórr er. Sn. Edd. 33. þóttiska þú þá Þórr vera. Harbarðslj. 26. þú virðist okkr vaskr maðr. Hrafnk. 23. þikir minn son hvergi betr kominn. Fornm. VI, 5.*

Ann. 2. En undtagelse danner udtrykket *at verða at* (ikke i betydningen „at blive til“ α : foranledige, forårsage, som: *at bönum verðask. Völusp. 45. verða e-m at fári Korm. 12,* men) i betydningen „at blive til“ α : forvandles til, som: *verða at drupti. Sn. Edd. 146. Narfi sonr hans varð at vargi. Ægisðr. eptirm. niðjar þínir at nám orðnir. Helg. Hund. II, 26.* Om talemåden *verða at gjalti*

s. Egilssons lex. poet. p. 246. Endog: *verðr at ösku or miklu mannvirki*. Alex. 48. Udtryk som: *hríngr brestr at gjöf* (annulus frangitur muneri) Sn. Edd. 133 må betragtes lige med en lideform svarende til de mange handlende udsagnsord, der forbindes med *at* på denne måde, hvorom s. ved genstandsf. 21, anm. 2. Af de samme opstå også sådanne udtryk: *hann var þá til konungs tekinn; var lýsigull haft fyr eldsljós*. Ægisdr. form., og flere lignende.

Ann. 3. Ejendommelig er brugen af forholdsordene *á*, *at*, *í* ved egennavne paa steder ved *heita* og *kalla* (især *kallast*). Grunden til denne sprogbrug er vel at søge deri, at stednavne oftest forekom med et af disse forholdsord foran sig, så at det ligesom sammensmeltede med navnet. Dog sker det ingeniende altid; men undertiden på en påfaldende måde. *bær hans hêt á Grund og hêradit á Glasisvöllum*. Hervar. 3. *því heitir þat síðan í Geitdal*. Hrafnk. 3. *kaupstaðr mikill, er hêt í Lundi*. Egilss. 94. *þat er nú kallat at Grímsbyggðum síðan*. Dropl. 33. *hann görir bæ í dal þeim ok kallar á Aðalbóli*. Hrafnk. 4. Af for- men: *hon lætr bæ reisa þar, er síðan heitir í Hvammi*. Laxd. 10 er opstået den udtryksmåde, at *þar* i denne forbindelse bruges for *þat* eller et navneord: *heitir þar síðan Prælavík*. Dropl. 8. *þar er nú heitir Þangbrandsrof*. Kristnis. 44. *þar er kallat er á Nesi*. Dropl. 6. *þar sem síðan heita Ottusund*. Flatey. 17. *þar heita Bessagötur*. Hrafnk. 26. *er þar kallat á Gufunesi*. Egilss. 192. *þar heitir á Aski*. Egilss. 74. (Det ses, at forholdsordet her dels tilføjes, dels udelades; ligeledes at udsagnsordets tal retter sig efter navnets tal). Endnu mere afvigende i samme retning ere følgende udtryk: *í þeim stað kalla menn Gládsheim*. Sn. Edd. 8. *seg mër, hvar Hjörvarðs haugar heita* (sig mig, hvor det sted er, som hedder — —). Hervar. 15. *í fyrndinni var*

kallat Jötunheimar norðr í Finnmörk (o: det nordlige land F.) Hervar. 3. *Smlgn. þá er sendimenn fóru heim, þá finna þeir í helli nokkvorum, hvar gýgr sat.* Sn. Edd. 39. *ef hann enn sparir fjánda inn fólkská, þar er Reginn ligr* (o: R. som ligger der) Fafnism. 37. Endelig bruges biord ved *heita* og *kalla* (ligesom i dansk): *hve sá hólmr heitir.* Fafnism. 14. *hve þik heitir...? hve þik kalla konir?* Helgakv. Hjörv. 14 (= *hversu heitir?* eller *hvat heitir?*).

15. For den i sproget manglende kaldeform (vocativus) bruges nævneform i tiltale, udråb, befalinger, spørgsmål osv., enten alene eller föjet til et stedord (*þú, þèr, þit*, i hvilken som helst forholdsform). *þú hin ústaðuga hamingja!* Alex. 23. *því skírskota ek undir þik, Arinbjörn! ok þik, Þórðr! ok alla þá menn.* Egilss. 126. *vápn, vápn, Grikkir!* Alex. 31. *svá er háttað, frændi! at ek em ekki því vanr.* Band. 7. *skikkju þá, prestur! er Brandr gaf þèr.* Kristnis. 132. *hón sagði drottningu allt þat, er Heiðrekr hafði henni sagt. hón svarar: mikil tíðindi!* Hervar. 29. *konungr spýrr, hversu af hefði borizt um hann. sveinninn segir sem var. konungligt verk, fóstri minn! segir konungr ok hló at.* Fornm. VI, 6. *Egill mælti: ek vilda, góðr drengur! at þú gengir inn í stofuna.* Egilss. 143. *mundu við Atla, fugl fróðhugaðr! fleira mæla?* Helgakv. Hjörv. 2. *góðr sveinn!* Fornm. I, 78. *góðir menn!* Fornm. XI, 275. *fór ek heiman at biðja þín, Guðrún!* Atlam. 90. *ek biðr yðr, herrar mínir!* Stjórn. 121. *hugða ek þik, Guðrún, Gjúka dóttir! læblöndnum hjör leggja mik í gögnum.* Guðrkv. II, 37 (her er en hosstilling til kaldeformen, der også er kaldeform).

16. Genstandsformen, der i sig selv blot betegner ordet i almindelighed, kun ikke som grundord i sætningen, men ellers uden nogen bestemt forholdsbetegnelse (hvorfor den også

anvendes, når et begreb henstilles eller nævnes i almindelighed ¹⁾ eller når ingen anden bestemtere betegnelse af forholdet er fornøden), er den forholdsform, hvori genstanden for et indvirkende udsagnsord (behandlingsgenstanden) tilføjtes. Ved at sætningsformen forandres fra handlende til lidende skifte grundord og genstandsord kun rolle (idet det forrige grundord bliver styret af et forholdsord). *blótuðu menn hann*. Hervar. 3 = *hann var blótaðr [af mönnum]* Sn. Edd. 146. *menn runnu til at skilja þá; ok er þeir vǫru skildir*. Egilss. 223. *skipaði konungr (höllin) hraustum drengjum . . . en er höllin var skipuð*. Fornm. VI, 3. *hæraðsmenn kjósa biskup, ok mantu kosinn verða*. Stúrl. I, 3, 211. *gráta Baldr or helju . . . biðja, at Baldr væri grátinn or helju*. Sn. Edd. 39. *sigrið nú þá, er þegar eru sem sigraðir sè*. Alex. 34.

Aum. Undertiden styrer ikke alene handleformen, men også den deraf dannede lideform, når den har indvirkende betydning (v. deponentia), en genstandsform, men da i en anden betydning, som *hræða* og *hræðast* (at forfærde og forfæredes over α : frygte), *forða* og *forðast* (*forða sèr*, men *forðast þik*), *eigna* (tillægge) og *eignast* (tilegne sig, bemægtige sig). Det nærmere herom afhandles ved „udsagnsordenes former“, men enkelthederne høre under ordbogen.

17. Da mange udsagnsords betydning tilsteder en forskellig opfattelse og derfor opfattes forskelligt i de forskellige sprog, kan der ikke ved reglen om at indvirkende udsagnsord forbindes med genstandsformen gives nogen nøjere bestemmelse. Kun ordbogen og iagttagelse af sprogbrugen i det enkelte kan vise, i hvilke tilfælde det givne sprog har

¹⁾ Dette viser også formlæren, hvor genstandsformen er ordets rod eller stamme uden noget tillæg (som nævneformens *v*); i mange tilfælde er den = nævneformen.

opfattet indvirkningen som ligefrem behandling, og i hvilke forestillingen har foretrukket en anden betegnelse (hensynsform eller ejeform). Medens der da ved de andre forholdsformer nøjagtigen angives, hvilke udsagnsord der forbindes med dem, kan her kun som prøve anføres nogle af dem, der i det oldnordiske sprog forbindes med genstandsform på en særegen eller fra vort modersmåls opfattelse forskellig måde. Således forbindes genstandsform med *kvedja*, *biðja*, *mæla* (*kvedja konung*, Egilss. 13; *mæla jötun orðum*, Vafþr. 4; men også *mæla einmæli við e-n*, Grimmism. form.), *tala*, *kenna*, *telja* (*trú fyrir mönnum*), *níða*, *falsa*, *ræna*, *stela*, *dylja*, *leyna*, *skelfa*, hvilke alle styre personens genstandsform (men tildels kunne tage en anden bestemmelse til sig i en anden forholdsform eller ved et forholdsord. Desuden *blóta* („dyrke som gud“, men med hensynsf. i betydn. „ofre til“), *sígra*, *gísla* (sende som gidsel), *fala* (byde på). Undertiden har betydningen forandret sig, som *byggja*: *mandóms ást byggði brjóst konungs*. Alex. 45. I lideformen bruges da et personligt udtryk, som: *sumir váru ræntir*. Kristnis. 76. *í öðrum stað á skilddinum var skrifaðr Nabogodonosor konungr*. Alex. 35.

Ann. Mange udsagnsord have flere betydninger og deraf følgende forskellige forbindelser. Navnlig bruges en stor mængde indvirkende tillige som uindvirkende; mange (såvel indvirkende som uindvirkende) forbindes i særegne betydninger med forholdsord, andre i visse betydninger med en anden forholdsform, andre forandre betydning og styrelse som lideformede, tilbagevirkende eller gensidigvirkende. Her kan kun anføres nogle prøver. *kalla á* og *til* (kalde på, gøre fordring på); *Oddr kallar á berserkina*. Hervar. 11. *fè þat er Þorsteinn kallaði til*. Egilss. 157; ligeledes: *konungr hét á Þór* (påkaldte). Hervar. 4. *taka við*, *til*, *á*, *í* osv. *taka*

til orðs, taka á rás. sjá við, í: er hann sá í hornit. Sinfjötl. konungr sá við hánun (betragtede ham) Laxd. 32. segja frá, til: segðu til nafns þíns. Harbarðslj. 8. engi mátti öðrum segja með ordunum frá sínum harmi. Sn. Edd. 37. fá á, í, at, með, til (s. Egilssons lex. p. 149) bera dels indv., dels uindv. (hefir þú þar borit, født et barn, Ægisdr. 23), dels med forh. bera af (udmærke sig) eller frá eller of. hætta til (fordriste sig til), eiga við (have at gøre med), láta af og at; vekja til (indlade sig i samtale med: Oddr vekr til við Úspak. Band. 10). gángast við = viðgángast (at kristni mundi viðgángast á Íslandi. Kristnis. 76. = gángast við. sstd. 78). ráða fyrir (ríki, Fornm. VI, 3), men også: öllum lutum, ráðum sínum og gang himintungla; uden styrelse: hann ræð lengi (regerede). Hervar. 58. bíða elli (udholde). Sn. Edd. 34, men med ejeform „at vente på“. halda til (styre henimod), setja upp (hvortil almindelig føjes skip), setja fram; ligeledes bruges deila (þar er víkr deilir, Heimskr. Ýngl. 26), dæma uindvirkende. Omvendt: ríða dyn fyrir dyr (med larm ride foran døren). Sturl. 4, 9; jfr. koma e-m dyn fyrir dyr (overrumple). Fornm. VIII, 60 og 189. Med dobbelt forholdsordsstyrelse: síðan skoraði hann til hólmgöngu á Friðgeir. Egilss. 159. Fornemmelig má det bemærkes, at ligeså nødigt som sproget sammensætter udsagnsord med forholdsord, lige så rig og mangfoldig afvexling har det i at lade et forholdsord følge efter dem. (Dette punkt er omhyggelig behandlet i Egilssons lexicon.)

18. De mange egenlig uindvirkende udsagnsord, som i enkelte tilfælde antage en indvirkende betydning og da forbindes med genstandsform, kunne henføres til følgende tre arter:

1) nogle der udtrykke en sindsstemning eller dens ytring i anledning af noget. gráta Baldr or helju. Sn. Edd. 39

(om det lideformede udtryk s. 16); *Frigg grèt vá Valhallar*. Völusp. 37. *harma* (sörge over ens død): *margir menn hörmuðu hann*. Njál. 98. *syrgja*: *syrgði hana dauðan*. Fornm. X, 379. *undraz*: *fóru menn út or hverri búð at undraz pá*. Njál. 48. (Af *gráta* dannes ellers det indvirkende *græta* (at få en til at græde): *mey hann nè grætir*. Ægisdr. 37; Sólarlj. 26).

2) mange der udtrykke en bevægelse tage en genstandsform til sig om det sted, hvor, hvorover, hvorigennem bevægelsen foregår. *vaða*: *sá hón þar vaða þunga strauuma menn meinsvara*. Völusp. 43; *þeir óðu ellða*. Kristnis. 14 og 64. *renna*: (*hestr*) *er renn lopt ok lög*. Sn. Edd. 21. *troða*: *troða halir helveg*. Völusp. 51. *ríða*: *hón var Valkyrja ok reið lopt ok lög*. Helgakv. Hjörv. (pros.); *ríða brautir*. Vafþr. 47. *hverir ríða þar Rævils hestum hávar unnir?* Sigurðarkv. II, 16; *ríða kjól*. Rigsm. 45. *fara*: *fara land aflandi*. Hrafnk. 26. *úrgar brautir árna þú aptr*. Fjölsv. 1. *vèr sjau daga svalt lanð ríðum, en aðra sjau unnir kníðum, en ina þriðju sjau þurt land stigum*. Guðr. kv. II, 34. *þeim er gánga skal þær inar glæddu götur*. Sólarlj. 31. Endog *sitja jörð* (besidde, bebo), *standa þik* (∴ *yfir þik*, undertrykke). Gróg. 9.

3) andre kunne kun tilføje en genstandsform af et ord, som indeholder det samme begreb som ligger i handlingen eller et dermed nær forbundet. *dæma dóm*. Hervar. 3. *ráða ráð*. Harbarðslj. 53. *svefn þú ne sefr*. Sigurðarkv. I, 29. *lækum leik margan*. Atlam. 68. *var blásit í konungslúðr herblástr*. Egilss. 40. *þeyta nú hvarirtveggju lúðra sína ok herhorn*. Alex. 35. *fara kaupferð*. Fornm. VI, 7. *ríða þeir sína leið*. Gísl. Súrss. I, 34. Ligeledes *gánga veg, leið sín, fara landveg, leið, ferð* (men også *fara leiðar* eller *ferðar sinnar*), *ríða ærindi*. Atlakv. 3.

renna skeið, endog *ríða skeið*. Helg. Hund. I, 41. *keyra eyk or garði*. Fornm. IV, 196; *keyra hesta*. Sn. Edd. 7. *Eiríkr hinn sigrsæli bardiz við Svein konung margar orrustur*. Flatey. 18. *hvern þurð þú hefir drukkit á sænum*. Sn. Edd. 34. *sigldu þá þjóðleið*. Egilss. 36. *konungr sigldi hraðbyrja*. Egilss. 42, (hvorimod *sigla lættan byr ok góðan* indeholder mere en biords-omstændighed).

Ann. I lighed med disse egenlige dannes visse uegenlige (billedlige, overførte) udtryk, hvor bevægelsesbegrebet forsvinder, som: *fara úsæmd* (udsætte sig for forhånelse) Sn. Edd. 33; *fara enn fleiri úfarar* (lide nederlag) Dropl. 21. Ved udeladelse af det beslægtede genstands-navneord, som da underforstås, fremkommer udtryk som: *öngvan* (nl. *svefn*) *máttu þeir sætan sofa* (de kunde ikke sove blidt) Sólarlj. 13. *sagði eigi sína slætta* (nl. *för*) Fornald. S. II, 349, (hvor andre håndskr. har *sínar ferðir slöttar*). *at fara nokkra* (*för* eller *ferð*) Fornm. X, 124. Af en anden art er de udtryk, hvor *vilja* forbindes med genstandsform med udeladelse af *hafa*: *han vildi Egil ekki hér í landi*. Egilss. 97. *konungr vill þik ór landi*. Egilss. 175. *vilja fjör e-s* (ville have ens liv o: stræbe en efter livet) Heimskr. I, Ól. Tr. k. 28. *eigi vil ek þenna kost*. Hrafnk. 9. Herom handles nærmere i afsnittet om „udeladelser“.

19. Udsagnsord, der sammensatte med et forholdsord styre en genstandsform, ere dels sådanne, som allerede för sammensætningen styrede en sådan (ligefrem indvirkende), dels sådanne, som i og for sig ere uindvirkende og først på grund af forholdsordet kunne styre en genstand. Antallet af slige sammensatte udsagnsord bliver dog meget formindsket derved, at i de ældre og bedre skindbøger og derefter besörgede udgaver skrives forholdsordet mest for sig, selv om udsagnsordet følger umiddelbart efter; hvilken løser forbindelses rig-

tighed efter sprogets natur viser sig også deraf, at forholdsordet ligeså let eller lettere sættes bagefter som biord eller på anden måde ved mellenkommende ord adskilles fra udsagnsordet (jfr. 17, anm.). Aldeles det samme er tilfældet med dem der styre hensynsformen.

Således skrives: (*rúnar*) *pær um vindr, pær um vefr, pær um setr allar saman*. Sigdríf. 12. *pær of ræð, pær of reist, pær of hugði Hroptr.* sstd. 13. *allar* (nl. *rúnar*) *váru af skafnar, pær er váru á ristnar.* sstd. 18. *sigldi suðr sem af tók* (så hurtigt som han kunde) Egilss. 41 (ed. Reykjav. 1856, hvor ed. Arn. Magn. 1809 har *aftók*); *en er á leið daginn.* sstd. (ed. Arn. Magn. *áleið*); *sem á kveðit var,* sstd. 107 (ed. Arn. Magn. *ákveðit*) osv. *pær skal minn þrúðhamarr Mjöllnir mál fyr nema.* Ægisdr. 59, (hvilket i Egilssons lex. anføres som sammensat *furnema*). Således *tíla* = *taka til*, *viðtaka* = *taka við*. Fornm. VI, 10. *hve ek fyrir bjð, hve ek fyrir banna manna glauum mani.* Skirnism. 34; derimod findes *fyrbóta, fyrilita.* Alex. 36 og 62; *fyrirkunna hann þess.* Egilss. 97; *fyrðæma* (alm. *fordæma*). Alex. 25. (*fyrirverða* styrer nu alm. genstf.: *ek fyrirverð mik*, „jeg skammer mig“). *ásaka Parmenionem.* Alex. 68; derimod skrives *yfir lesa.* Alex. 25; *af vaniz.* Alex. 17.

20. En del upersonlige udsagnsord forbindes med genstandsform af benævnelsen på den person, der er genstand for begrebet (navnlige betegnende en følelse, sindsstemning eller tilstand, der behersker personen på en vis måde). Som upersonlige udtryk ere adskillige omtalte 9, 3); her omtales de med hensyn til styrelsen, hvorved er at bemærke, at til nogle kan føjes *þat* eller et lignende stedord som grundord, medens atter andre forbindes med to genstandsformer, af hvilke den anden er at betragte som indholdet af handlingen.

ef þik vita lystir. Helg. Hund. II, 7. *mik langar.* Alex. 27 = *mik lengir.* Fornm. V, 174 (også *mik langar til.* Orkney. 104.) *mun þik kala.* Sn. Edd. 35; *kell mik í h'fuð.* Völundarkv. 29 (hvoraf *kalinn.* Hávam. 3). *mik fara tíðir.* Vafþr. 1; Hávam. 117. *grunar guma grand.* Hrafn. Óð. 3. *mik ok fólk mitt skortir aldri mat.* Band. 37. *þyrstir jörðina.* Alex. 50. *þat hlægir mik.* Korm. 14; Fornm. X, 386. *skal oss aldrigi þá skömm henda.* Egilss. 92. *vörumk.* Alvíssm. 10; *svá sem mik varði.* Sn. Edd. 33. *væntir mik.* Alex. 22. *svá hefir mik dreymt.* Alex. 30; smlgn. *er járn dreyma.* Guðr. kv. II, 38 (også *sá maðr dreymir mik jafnan*). *mik fýsir.* Ísl. S. II, 47; *fýsir aptr fán augnagamans.* Fjölsv. 5. *þat gælir mik.* Band. 39. *mik girnir.* Kungssk. 534; *þess girnir mik, at fara til Englands.* Cod. Fris. col. 203. Hertil hører vel også *litu er lýsti.* Atlam. 28 (da det oplyste farverne o: da det blev klart lys).

Ann. Adskillige udsagnsord, der ellers ikke ere upersonlige, bruges stundom således, med en genstand i gstdf., som: *þrjóta, líða, dvelja, glæða: mara þraut óra.* Helg. Hjörv. 5. *þá er inn mæra fimbulvetr líðr.* Vafþr. 44; *unz miðjan dag líddi.* Atlam. 50. *daprt skillda ferð dvaldi.* Heimskr. III, p. 74. *glæða (= gleðja) mun þik minst.* Atlam. 77. Dette står dog uden tvivl i nær forbindelse med den 10, 6) omtalte brug og må forklares opstået deraf. Smlgn. ligeledes den brug af lideformede udtryk, som omtales 10, 4) slutningen.

21. En del udsagnsord tage en dobbelt genstandsform til sig, nemlig foruden den egenlige behandlingsgenstand et navneord eller tillægsord i genstandsform som hosstilling til genstanden eller omsagnsord, for at fuldstændiggøre udsagnsordets i og for sig ufuldstændige begreb. I lideformen kom-

mer her to nævneformer, som grundord og dertil svarende omsagnsord (efter 14). Sådanne udsagnsord ere:

1) de der betegne at „gøre, vælge, udnævne, tage, sætte til“ noget, at „have, give, antage“ til eller for noget, at „vise sig“ som noget eller på en vis måde. *konungr hafði gört hann útlaga*. Egilss. 68; *hann görðist þá heldr hniginn at aldri*. Egilss. 77. *hafði konungr sett hann höfðingja yfir allt Firðafylki*. Egilss. 141. *hve görðu mik Gjúka arfar ástalausá ok eiðrofa*. Helr. Brynh. 5. *sýnir sá sik illviljaðan ok svikanna sekjan*. Alex. 25. Enkelte andre udtryk slutte sig hertil, som *óvarr Atli*, *óðan hafði hann sik drukkit*. Atlakv. 40 (havde drukket sig fuld).

2) de der betegne at „kalde, nævne, anse“ for noget, „tælle, regne“ for noget. *því kölluðu þeir hann skautkonung*. Hervar. 59. *alls þik svinnan kveða*. Vafþr. oftere. *mik bráðan kveða goð öll*. Ægisdr. 45. *hafr várn kalla þær Grím*. Dropl. 34. *Þýðskaland er talit tólf konungaríki sem Norvegr*. Herv. 56. *ek met hana dyrra enn aðrar*. Laxd. 30. *ek hygg þat hægoma at trúa á goð*. Hrafnk. 24. *Urð hétu eina, aðra Verðandi*. Völusp. 20. *reyndist Gunnlaugr hinn hraustasti ok hinn vaskasti dreingr ok hinn harðasti karlmaðr*. Ísl. S. II, 264. *munk vinnþjófr verða heitinn ok váljúgr*. Arinbj. dr. 14. (Egilss. 203). *ætlun æsir illa gátu*. Hrafnk. Óð. 2. *ef konungr ætlar mik nú annan mann en þú reyndi hann mik*. Egilss. 29. *hana Brynhildi bragnar nefna*. Sigurðarkv. I, 27. *Rán er nefnd kona Ægis; þræll hans er nefndr Reseldr*. Sn. Edd. 69. *dæma Ásgerði ambátt*. Egilss. 125. *tel ek slægjan Sigmundar bur*. Helg. Hund. II, 10. *rètt em ek eigi ráðspakr taliðr*. Sigurðarkv. I, 21.

3) adskillige ytrings- og menings-udsagnsord (verba declarandi et sentiendi) ligesom *láta*, der egenlig styre en gen-

standsform med navnemåde, forbindes ofte (ved udeladelse af *vera* eller et lign. udtryk) med to genstandsformer, såsom: *vilja, vita, trúa, játa, kveðja, segja, fregda, dæma, skilja. Þeir er þik vilja feigan.* Dropl. 35. *sá maðr, er vèr vitum mestan ok ágæxtan.* Sn. Edd. 5. *trúir þú þann guð? játum vèr hann guð.* Sn. Edd. 4. *þik kveð ek óblauðastan alinn.* Fafnism. 23. *dæma hinn vesta mann sekjan, þjóf ok manndrápsmann.* Band. 18. *þingharðan frá ek þengil.* Egilss. 104 (poet.). *hón segir þá sátta.* Band. 14. *Steingerðr kvað hann vænan.* Korm. 18. *at eiga þá konu, er hann vissi vænsta.* Helg. Hjörv. form. *lifna munda ek nú kjósa er liðnir eru.* Helg. Hund. II, 27. *laust láta goðorðit.* Band. 11. *lèt þína hann saklausan.* Grimnism. form. (jfr. ved „navnemåden“). *hann lèt sèr konur allar jamt heimilar.* Fornm. X, 387. *jarlinn skilði í því kominn endadag sinn.* Fornm. X, 388. *hann vissi sik eigi þar til mjök úlíkan ok vanfæran.* Stjórn. 2.

Ann. 1. Ved mange af disse udtryk, især dem der ere opstillede 1), bruges dog hyppigt forholdsord, især *at* (smlgn. 14, anm. 2). *ek gjörða þik at svá miklum manni.* Egilss. 49. *hvern mundir þú þèr at ver kjósa?* Korm. 52. *taka til konungs.* Herv. 59. *guð hefir kosit þik til biskups.* Sturl. I, 1, 220. *vígðr til biskups.* sstd. 214. *nýdubbaðr til riddara.* Alex. 7. *þeir hældu nokkurn annan fyrir betra mann enn hann.* Laxd. 26. Således: *hafa e-n fyrir hertoga, taka e-n fyrir konung.* Heimskr. form.; *hafa e-t fyrir satt.* Alex. 14.

Ann. 2. I lighed hermed bruges forholdsordet *at* ved mange andre udsagnsord, dels indvirkende, hvor der kunde ventes en genstandsform, dels uindvirkende, hvor en hosstillet nævneform ellers anvendes. Således: *eiga at, hafa at, gefa at, bera at, færa at*; men også *verða at* og flere lignende, der

ere omtalte 14, anm. 2 (smlgn. de tilsvarende danske udtryk). *hvat hafa Einherjar at drykk?* Sn. Edd. 24. (*þau*) *áttu at sonum Gissur*. Kristn. 136. *nema færi mër Freyju at kvæn*. Hamarsh. 8. *gamla gýgr fæðir at sonum marga jötna*. Sn. Edd. 8. *hann báru at syni meyyar níu*. Sn. Edd. 17. *Álfheim Frey gáfu í árdaga tívar at tannfê*. Grimmism. 5. *seldu (hann) at gislingu goðum*. Vafþr. 39. *þeir lögðu hánum at vеди hönd Týrs í munn úlfins*. Sn. Edd. 17. *tröllkona reið vargi ok hafði orma at taumum*. Helg. Hjörv. pros. *hánum var sú in sólbjarta brúðr at kván of kveðin*. Fjölsv. 42. *færði Yngvarr Agli at skáldskaparlaunum kúfunga þrjá ok andaregg*. Egilss. 64. Smlgn. *hafa at gamni*. Skirnism. 30; *spyrja at nafni*. Sn. Edd. 29. *þessa luti, er ek sendi þér at gjöf*. Alex. 18. *hafa sèr til lávarða*. Alex. 33. Ligeledes bruges forholdsord ved udsagnsord med hensynsform, som *heilsa hánum fyrir konung*. Fornm. X, 380, og lign.

22. En dobbelt genstandsform, betegnende en nærmere og en fjærnere genstand, af hvilke den første angiver en person, den anden en handling der udføres ved personen, findes ved adskillige udsagnsord. *hann hjó hann banahögg*. Dropl. 15. *því næst laust þú mik með hamrinum 3 högg*. Sn. Edd. 34. *Grímr keyrði hann niðr fall mikit* (slog ham ned med et hæftigt fald). Egilss. 77.

23. Ved udsagnsord, der i sig selv ingen behandlingsgenstand tilstede, kan dog tilføjes genstandsform af et stedord eller et størrelse angivende tillægsord i intetkøn for at betegne handlingens indhold og omfang, mål og udstrækning. En sådan genstandsform kan også føjes til et indvirkende udsagnsord, som foruden har sin behandlingsgenstand. (I lideformede sætninger beholdes denne genstandsform). *fjölð ek fór, fjölð ek freistada, fjölð ek reynda regin*. Vafþr. 3.

eigi hafu þín ráð lítit tjáð hér til. Kristnis. 136. *hón grèt mjög.* Dropl. 19. *kvæzt lítt njóta þess.* Dropl. 14. *hefir þú eigi nökkut ríðit Freyfaxa hinn fyrra dag?* Hrafnk. 8. *unni hann hánnum mikit.* Flatey. 185. *dvaldist þá mjök fyrir þeim.* Hrafnk. 27. *lofa hann mjög.* Dropl. 12. *varð hánnum lítt unnandi.* Ísl. S. II. 274. *hvort hefir þú nokkvat sèt Baldr á Helvegi?* Sn. Edd. 38. *hvort varð hánnum þessa nokkvat hefnt?* Sn. Edd. 39. *Kormakr-hleypti allt þat er han fékk.* Korm. 66. *mjök var ek þá lyst at lifa.* Sólarlj. 36. *spurðu, ef Egill hefði nökkut þar komit.* Egilss. 86. På denne måde bruges *minna*, *meira*, *færa*, *smæra*, *flest* og lignende størrelse- og mængdebegreber. Således siges også: *hann hjó annat ok hit þriðja.* Egilss. 165 („andet og tredie hug“ eller „anden og tredie gang“).

Ann. Denne brug hænger sammen med genstandsformens brug af de samme begreber ved andre tillægsord eller biord, hvor den nærmer sig til at blive et virkeligt biord. *þau váru mjök jafnaldrar.* Ísl. S. II, 206. *mjök gramastr.* Helg. Hjörv. 15. *Þórólfr var sárr mjök, en Bárðr meir.* Egilss. 15. *mjök annan veg.* Egilss. 55. *mjök víða annarstaðar.* Egilss. 174. *fundu (þeir) fyrir sèr skála nökkurn mjök mikinn.* Sn. Edd. 28. *gamall ok sýndr lítt.* Egilss. 210. *flokkar yðrir bandamanna eru mjök allir saman í göngu.* Band. 32 („gå mest, som oftest alle tilsammen“). Denne brug går derefter næsten umærkeligt over til den nedenfor (25) omtalte betegnelse af målet, omfanget, afstanden, stedet osv., hvor biordsforestillingen er overvejende, som: *svá langt seildist þú upp, at skamt var þá til himins.* Sn. Edd. 34, jfr. *Æsir áttu skamt til hans.* Sn. Edd. 39. *skamt frá.* Kristnis. 102, smlgn. *hundrat rasta frá sèr.* Sn. Edd. 17. *fëllu þá mjök Bretar ok Skotar.* Egilss. 111. *varu þat Skotar flest* („for største delen“) Egilss. 113. *mèr*

hefir hjörr komit hjarta ið næsta. Helg. Hjörv. 40. *sat Egill um kveldit hit næsta Friðgeiri.* Egilss. 157. Sjældent er udtrykket *mun fleira*: *Atlam 45*, istdf. det almindelige *muni hægri, síðar.* Orkn. 81; *nökkurum mun seinna.* Egilss. 52.

24. Genstandsform styres af følgende forholdsord eller forbindelser af ord, der tilsammentagne få betydning af et forholdsord. *um*¹⁾ (*umb, omm* i Grágás) tilligemed den gamle form *of* og sammensætningerne: *umfram, umhverfis, fram um, út um, inn um, yfir um; í hríngum (í kríngum, kríngum), í gegnum (í gögnum, gegnum, gegnim), fram yfir, fram undir, fyrir ofan (f. neðan, f. utan, f. innan, f. sunnan, f. norðan, f. austan, f. vestan, f. framan, f. handan), í staðan fyrir.* Ligesom den fuldstændige fremstilling af alle disse forholdsords betydning og brug hører mere til ordbogen end til sproglæren, således afhandles også de forholdsord, der foruden genstandsform tillige styre hensynsform, bedst for sig i et eget afsnit. Her tilføjes kun nogle prøver på de ovennævntes styrelse. *um hríð, um stund, um alþing.* Kristnis. 14. *um nótt, um aptaninn, um haustit* (dels om tidspunktet, dels om tidens varighed); *fara um nætr, um daga.* Egilss. 127. *gánga berum fótum um*

¹⁾ *um (of)* opstilles af Rask og alle de ham følgende forfattere af sproglærer som alene styrende genstandsform. Det er dog ikke rigtigt, da dette ord i visse forbindelser har hensynsform (jfr. Egilssons lex. p. 831 fg.), nemlig 1) om tiden, for at betegne, hvad der gentager sig i visse tidsafsnit: *um vetrinum* (stillet mod *hvert sumar*) Fornm. XI, 97. 2) i betydning „over, omkring“: *Ægishjálm bar ek um alda sonum (= yfir). meðan ek um menjum lág (= á)* Fafnism. 16. *vel um sèr = vel at sèr; sitja um Sigurði (= yfir S.), pros. sitja um matborði.* Fornm. VIII, 212 not. 7. 3) i betydning „om“: *um dáðum,* Arinbj. dr. 1 (Egilss. 201). 4) i betydning „fremfor“: *um hvössum dýrum,* Guðrúnarkv. II, 2. Dog er alle disse anvendelser mest forældede og digteriske. Om *of* s. Egilss. lex. p. 611.

elld brennanda. Kristnis. 64. *peir lágu um akkeri*. Egilss. 100. *umb dagenn*, Fornm. X, 383; *of haust, of sumar* (= *á sumar*) Hervar. 38; *þar varu fjórir of einn ámót Hákon* (4 mod 1) Fornm. X, 382; *of daga Gunhildar sona; of síðir* = *um síðir; vestr fór ek óf ver*. Höfuðl. (Egilss. 148) = *um váginn*. Harbarðslj. 2; *um sundit*. sstd. 3. *of óra sök* (for vor skyld) Sigurðarkv. III, 60. *umfram aðra menn*. Sn. Edd. 18. *umhverfis hana*. Hervar 51. *fram yfir Grjótteigsá*. Hrafnk. 6. (*áin*) *fellr fyrir framan selit*. Hrafnk. 6. *fyrir austan Miðgarð*. Sn. Edd. 8. *fyr utan ása garða, fyr innan jötna heima*. Hamarsh. 5. *fyrir ofan höfuð mönnum*. Egilss. 144. *fyr handan ver* (på hin side floden) Guðrúnarkv. II, 7. *fyrir sunnan landit*. Egilss. 60. *í gegnum vegginn*. Egilss. 140. Disse sammensatte udtryk kunne også adskilles ved at det styrede ord sættes ind imellem: *fyr jörð neðan*. Alvíssm. 3. *fyr einn utan*. Völundarkv. 8. *fyr sundit handan*. Harbarðslj. 1. Desuden forekomme flere af disse udtryk med udeladt *fyrir*, mest med ejeform, som: *innan tíu vetra*. Fornm. X, 380. *austan ver*. Sn. Edd. 140 (genstandsform), men *austan fjarðar*. Heimskr. III, M. Erl. k. 20. *vestan bæjar*. Hamdism. 18. *sunnan Rínar*. Brynh. 11. Deraf atter biordene *sunnanlands*. Guðrúnarkv. I, 6; *innanlands*. Egilss. 15; *utanlands*. Egilss. 33, osv.

25. Når der tales om udstrækning, bevægelse eller afstand i rummet, sættes det ord, der angiver målet deraf, i genstandsform ved udsagnsord; men ved tillægsord der betegne en udstrækning bruges ejeform, ligesom ved *gamall* alderens angivelse står i ejeform. *standa skamt frá, hundrat rasta frá, stund frá* (s. 23, anm.). *hundrat rasta hann er á hverjan veg*. Vafþr. 18. *var þessi orrustustaðr átta mílur í kríng* (i omkreds) Hervar. 56. *hver rastar djúpan*

Hýmiskv. 5. *heiði rastar breiða*. Heimskr. III, Magn. G. k. 29. *fingrar þykkum gullspöngum*. Alex. 165. *nú vinnz hánum sú jörð at liggja á, er hon er fimm fota löng*. Alex. 163. Ligeledes angives en tings mål eller vægt ved genstandsform i forb. med udsagnsord: *gullhringa tvá, stóð mörk hvárr*. Egilss. 152. *hverrt hagl vá eyri*. Fornm. I, 175.

26, a. På samme måde udtrykkes tidens udstrækning og varighed ved genstandsform. *Gíslí var þrjá vetr í Geirþjófsfirði — en aðra þrjá vetr ferr hann um allt Ísland*. Gísl. Súrss. I, 40. *gengu þau þann dag allan*. Sn. Edd. 28. *Þórr kvezt mundu róa eina hríð*. Sn. Edd. 35. *hríðin hëlzt hálfan mánuð*. Dropl. 11. *þat er eptir var þingsins* (þ; i den tid, der var tilbage) Band. 39. *verið hefir þú Gjúka gestr eina nótt*. Sigurðarkv. I, 31. *ýmist hann hugði jafnlanga stund*. Sigurðarkv. III, 14.

b. Men også tiden, når noget sker, eller i løbet af hvilken noget sker, sættes i genstandsform. *hinn efra hlut æfi hans, þá komu synir Eiríks til Noregs*. Egilss. 201. *Hallr var skirðr laugardagan fyrir páska*. Kristnis. 46. *fóru þeir nótt ok dag*. Egilss. 177. *hann sèr jafnt nótt sem dag*. Sn. Edd. 17. *morgin mest vágu*. Atlam. 50. *morgin hverjan*. Völusp. 22 (= at morni). *gerstan dag*. Skirnism. 30, Rigsm. 9; *hverjan dag; margan dag. græti álfa in glýstömu*. Hamdism. 1 (þ; i det sørgelige morgenlys). *einn laugar-aptan sat Helga í eldaskála*. Ísl. S. II, 274. *ein sat hún úti aptan dags*. Sigurðarkv. III, 6. *átta* (8 ringe) *af drjúpa ena níundu hverja nótt*. Skirnism. 21. *hinn fyrsta dag kom or steininum manns hár, annan dag manns höfuð, þriðja dag var þar allr maðr*. Sn. Edd. 4. *frá því er sagt, eitt haust, at Gíslí lèt illa í svefni, nótt eina, þá er hann var á bæ Audar*. Gísl. Súrss. I, 41. Således

hverjan dag, hvern aptan, ein tíma, annan tíma; ligeledes hvert sinn. Hervar. 5. annat sinn, þriðja sinn. Kristnis. 72. eitthvört sinn. Kristnis. 130.

Aum. Om brugen af hensynsform ved slige tidsudtryk handles ved denne. Mærkes må brugen af forholdsord i samme slags udtryk: *í dag, í nótt, í kveld, í vetr, í þann tíma* osv. Som rene biord bruges *ár, aldr* og lign.

27. Genstandsformen bruges i visse udtryk uden ligefrem at være styret, istedenfor biord eller hensynsform eller et udtryk med forholdsord:

1) til at betegne vejen ad hvilken en bevægelse foregår. *stefndu þeir þá fram hina neðri leiðina. Egilss. 188. þá sendi hann menn alla vegu frá sér. Hervar. 55. ríða ærindi mar inum melgreypa Myrkvið inn ókunna at biðja yðr, Gunnar. Atlakv. 3. þaðan rákumk (þ: ráku mik) vindar kalda vegu. Fjölsv. 47. aka úrgar brautir. Rigsm. 36. reið hann meir þaðan myrkan veg. Rigsm. 34. (Hermóðr) reið níu nætr dökkva dala ok djúpa. Sn. Edd. 38. gánga hit ytra. Egilss. 53. hann flyði til lands ok in efra til Þrándheims. Fornm. X, 382 (ad den øvre vej). fór Rögnvaldr jarl hit iðra um Eiðsjó. Egilss. 6. fóru hit efra um Finnmörk. Egilss. 26; Dropl. 34.*

2) i uegenlig betydning om vejen, for at betegne måden, på hvilken noget sker, altså ved udtryk, der ikke tilkendegive en bevægelse. *eða er annann veg enn ek hygg? Sn. Edd. 31. ætla ek, at þú þursfir ekki annann veg eptir at leita um víg Þorgríms. Gísl. Súrss. I, 34. hefi ek marga vega leitað mála við hana. Laxd. 30. einn veg svöruðu allir. Hrafnk. 12. er þetta mál þann veg. Hrafnk. 10. illa pykkir mér, at þú ert þann veg til görr. Hrafnk. 8. hvörn veg þeim hafði virdst þeirra athæfi. Kristnis. 74. leizk þeirra hagr annan veg almáttum guði. Solarlj. 17.*

Ann. Her kan mærkes udtrykkene *it sama* (på samme måde), *slíkt it sama* (ligeledes), *þat annat* (dernæst) og lignende, der bruges ganske som biord. *fróðr sá þykkisk, er fregna kann ok segja it sama.* Hávam. 27; Vafþr. 22; Grimnism. 15. *þá ljósta Serkir upp heropi miklu, ok svá Grikkir it sama.* Alex. 35. *ríðr Kormakr heiman með fimtán menn; slíkt it sama ríðr Bersi.* Korm. 82. *hví skýtr þú ekki at Baldri? hann svarar: því at ek sè eigi, hvar Baldr er, ok þat annat, at ek em vápnlauss.* Sn. Edd. 37; jfr. *þat fyrst, at ... ok þat annat.* Egilss. 125. *slíkt sama mun þat satt vera.* Egilss. 9. På denne måde må vel også opfattes udtryk som *slíkan mun hafa farit um annat.* Egilss. 27. Ganske som biord bruges også *annat en* (α: undtagen): *þar hældust men allir ok mestr hluti fjár, annat en skip.* Egilss. 142.

3) gammeldags og digterisk betegnes stedet, hvortil en bevægelse foregår, ved genstandsform alene, uden tilføjede forholdsord. *stè hon land.* Helg. Hjörv. 26. *en hann útan stökk endlangan sal.* Hamarsh. 27 (fór ind i). *gengu inn þaðan endlangan sal.* Völundarkv. 7 og 28. *sæing fóru síðan sína þau Högni.* Atlam. 10. *senduð systir helju.* Atlam. 52 (til Hel.). *var módir hennar — flutt land af landi.* Egilss. 124. *hann ætlaði hit eystra.* Kristnis. 48 (hvor der kan underforstås *fara*, så at udtrykket falder ind under 1)). *fara Halland bröndum,* s. Egilss. lex. p. 155 (*fara*) og 222 (*gánga*), hvor disse udtryk forklares ved udeladelse af forskellige forholdsord (*um, í* osv.)

4) aldeles løst (absolut) og blot betegnende en ledsagende omstændighed ved handlingen bruges genstandsform undertiden. *sigla þeir út léttan byr ok góðan.* — *þeir sigla norðr um Sognsæ byr góðan ok bjart veðr, ok váru þá allkátir.* Egilss. 52. *þeir sigldu austan at Hjaltlandi*

hvasst veðr. Egilss. 66. gekk konungrinn undan merkjunum fram ímót hánum kappanum í silki skurtu ok hjálm á höfði, skjöldd fyr sèr, en sverð í hendi. Fornm. X, 383. ¹⁾ Hermed kan sammenholdes udtryk som: *hon tók eittr mikitt horn fult* (o: så meget, som kunde fylde et horn) Sinfjöt. Ligeledes bruges som rent biord *it fæsta* (i det mindste) og lign., som *fimm it fæsta*. Heimskr. III, Har. H. k. 65.

Aum. Opståede af denne (navnlig 1) og 2) omtalte brug af genstandsform ere adskillige sammensatte biord, dannede af et stedord og *vegr*, såsom *panneg* (*pannig*, *pannug* o: *pann veg*). Band. 22. *hinnig deyja or helju halir*. Vafþr. 43 (herhid dø, komme ved døden). *hvernig hánum pikkir ferð sín orðin*. Sn. Edd. 33. *hèr er pannig til farit*. Egilss. 188. Således vel også *einnin* (*einnig* o: *einn veg*): *at morgni skyldu mæta einnin mikilli nauð ok sárum dauða*. Egilss. lex. p. 126; jfr. Fornaldr. S. II, 280. Ligeledes *heim* (hjem); men *heima* (hjemme) og *heiman* (hjemmefra).

28. På grund af at sproget i sin ældste skikkelse ikke, som det synes, adskilte genstandsform og hensynsform ved særegne endelser, findes endnu spor af en sådan brug af genstandsform, der kun kan forklares som brugt med betydning af hensynsform. Således *hvat er mik at því?* Sigurðarkv. I, 28 (hvad vedkommer det mig?). Dette står i forbindelse med sammenblandingen af disse to forholdsformer i de tilhængte stedordsformer (*mèr* og *mik*) til udsagnsordene, der anvendes hyppigere i nogle digterværker end i andre, som i Egill Skallagrímssons viser: *buðumk* (o: *buðu mèr*). Höfudl. 2; *mjök erumk* (o: *er mèr*) *tregt*. Sonartor. 1; *gott þóttumk* (o: *þótti mèr*) *pat*. Höfudl. 19; *erumka pokkt*. Sonartor. 17 (hvortil smlgn. Egilssons bemærkning i Reykjavíkerudgaven

¹⁾ smlgn. det franske: *il allait la tête nue*, osv.

s. 266, og den nydanske sprogform, der i stedordene heller ikke gör denne adskillelse). *görðumk at vígi* (o: *görði vígi at mèr*). Hamdism. 29. *erum* eller *erumk*, *erumsk*. Fornm. VI, 256 (hvor skindbogen *Morkinskinna* har *erumk*), *erumz* og *erumst*. Fornm. IV, 282, bruges alle på denne måde.

Skolefterretninger for 1858—59

af

C. Paludan - Müller,
Rector.

Skoleberetninger for 1878—79

C. Paludan-Jørgensen,
Redaktør

I. Lærerpersonalet og Skolen i Almindelighed.

Skolens Lærerpersonele er uforandret som i forrige Skoleaar; heller ikke er med Underviisningstiden og Fagenes Fordeeling iaar foregaaet nogen Forandring. Som i forrige Aar har *Rector* havt Dansk i V, VI og VII Klasse, Historie i IV, V, VI og VII Kl., Geografi VI Kl.; ialt 18 Timer.

Overlærer *Blicher* Hebraisk i VII Kl., Græsk i IV, V og VI Kl., Religion i I Kl.; 22 Timer.

Overlærer Dr. *Lund* Latin i VI og VII Kl., Græsk i VII Kl.; 23 Timer.

Adjunct *Öhlenschläger* Fransk i alle fem Klasser, Regning i I og II Kl.; 23 Timer.

Adjunct *Nielsen* Latin i III, IV, V Kl., Historie og Geografi i I Kl.; 32 Timer.

Adjunct *C. Lund* Dansk i I, II, III, IV Kl. samt med Ustuderende; Religion i hele Skolen med Undtagelse af I Kl.; 33 Timer.

Adjunct *Wesenberg* Geografi i II, III, IV og V Kl., Mathematik i III, IV, V og VI Kl., Regning med Ustuderende af III, IV og V Kl.; 29 Timer.

Adjunct *Lütken* Naturhistorie i alle sex Klasser, Naturlære og Mathematik i VII Kl.; 26 Timer.

Adjunct *Wittrup* Tydsk i alle sex Klasser og med de Ustuderende, Historie i II og III Kl.; 30 Timer.

Som *Timelærere* have Overlærer *Blicher* havt 6 Timer Skrivning i de fire nederste Klasser, Adjunct *Öhlenschläger* 4 Timer Skrivning særskilt med Ustuderende, Overlærer Dr. *Lund* 5 Timer Tegning med de tre nederste Klasser, Organist *Braase* 5 Timer Sang, Politibetjent *Schlichter* 6 Timer Gymnastik og Svømning.

Adjunct *Öhlenschläger* besørger de almindelige Inspectionsforretninger;

Adjunct *Wittrup* Inspectionen ved Gymnastikunderviisningen.

Hver Klasses og hvert Fags Timetal sees af nedenstaaende Tabel:

	I.	II.	III.	IV.	Ustuder. af III, IV og V Kl.	V.	VI.	VII.	Ugentl. Timer.	
Dansk.....	6	5	3	2	1	2	2	3	24	
Latin.....	"	"	9	9	"	9	9	9	45	
Græsk....	"	"	"	5	"	5	5	5	20	
Tydsk.....	6	5	2	2	3	3	3	"	24	
Fransk ...	"	5	3	3	"	2	3	"	16	
Religion .	3	3	3	2	"	3	2	3	19	
Historie..	3	3	3	2	"	2	2	3	18	
Geogr.....	2	2	2	2	"	2	2	"	12	
Arithm...	"	"	4	2	"	2	2	A. 2 B. 2	15	
Geometri	"	"	"	2	"	2	2	A. 2 B. 2	10	
Regning..	(4)	(4)	"	"	5	"	"	"	13	I og II 1 Time fælleds.
Naturh ...	3	2	2	2	"	2	2	"	13	
Naturl....	"	"	"	"	"	"	"	3 A. 1	4	
Skrivn....	(4)	(3)	(2)	(1)	4	"	"	"	14	I og II have 3, III og IV i fæl- leds Time.
Tegning..	2	2	1	"	"	"	"	"	5	
Sang.....	(2)	(2)	(2)	(2)	"	(2)	(2)	(2)	14	Hver Stm. 1 T.; Sammens. 1 T.
Gymnst..	(2)	(2)	(2)	(2)	"	(2)	(2)	(2)	14	Discipl. delte i 3 Hold.
Hebr.....	"	"	"	"	"	"	"	A. 2 B. 2	4	
Ugentlige Timer.....	37	38	38	38	13*)	38	38	44 A. 38. B. 37.	284	f. r Lærerne 262 T.

*) Ustuderende have kun egen Underviisning i de resp. Klassers latiske og græske Timer; i de andre følge de med Klasserne.

Af Regeringsforanstaltninger, have følgende almindelig Betydning:

„Bekjendtgjørelse angaaende nogle Forandringer og nærmere Bestemmelser ved den Kongelige Resolution af 6te Mai 1850 (bekjendtgjort under 13de næstefter) angaaende en Underviisningsplan og Examensbestemmelser for de lærde Skoler i Danmark.

Paa Ministeriets derom nedlagte allerunderdanigste Forestilling har det behaget Hans Majestæt Kongen under 6te d. M. allernaadigst at approbere følgende Forandringer og nærmere Bestemmelser ved den Kongelige Resolution af 6te Mai 1850 — bekjendtgjort under 13de næstefter — angaaende en Underviisningsplan og Examensbestemmelser for de lærde Skoler i Danmark, nemlig:

1. Examination i den tyske **Literaturs Historie** bortfalder ved Afgangsexamen.
2. I **Græsk** fastsættes det Pensum, der af Digterne skal være læst og fordres til Afgangsexamen, for Fremtiden til 6 Bøger af Homer, eller 4 Bøger af Homer og saameget af andre poetiske Stykker, som i Omfang svarer til 2 Bøger af Homer.

I de *romerske og græske Oldsager* maa der ved Afgangsexamen kun forlanges det Almindeligste eller det, der kræves til Forstaaelsen af de læste Steder i Skribenterne. I *Mythologien* maa den Kundskab, der fordres, indskrænke sig til de store, den almindelige Folkebevidsthed tilhørende, Gudeforestillinger og Sagnkredse, uden Mythefortolkning i det Enkelte, uden Mythehistorie, uden Detail af Genealogier eller deslige.

3. I **Hebraisk**, hvori Underviisningen, som hidtil, alene tilbydes dem, der attraae den, skal der i Skolen kun være læst og ved Examen fordres Prøve i 40 Capitler af Ge-

nesis. Pröven i dette Fag ved Afgangsexamen ansees ikke for bestaaet med en ringere Character end Temmelig godt.

Den Studerende, som ikke har bestaaet denne Pröve, maa, for at stedes til theologisk Embedsexamen, underkaste sig en extraordinair Pröve ved Universitetet, til hvilken han har at opgive 40 Capitler af Genesis og 15 Capitler af Propheterne efter nærmere Aftale med Universitetets Professor i de semitiske Sprog. Udfaldet af denne Pröve betegnes med „Admissus“ eller „Non admissus“, dog saaledes, at der til „Admissus“ som en Udmærkelse kan föies „cum laude“. Den, der er erklæret „Non admissus“, har at underkaste sig Pröven paany, forinden han kan indstille sig til theologisk Embedsexamen.

4. I **Mathematik** skal Underviisningen meddele Kundskab om følgende Gjenstande, uden at den dog behöver at slutte sig til den Fölgeorden, hvori de opstilles; med Hensyn dertil kan enhver Lærer fölgde de i de enkelte Skoler indførte Lærebøger.

I. *Arithmetik og elementair Algebra*, nemlig i Forbindelse med practisk Regning: 1) de algebraiske Hovedoperationer: Addition og Subtraction, Multiplication og Division, Potensoplöftning og Roduddragning med de derunder opstaaede Modsætninger imellem negative og positive (samt 0), brudne og hele (samt ∞), irrationale og rationale, imaginaire og reelle Störrelser, samt Regning med alle disse Störrelser og deres Forbindelser, dog at der ikke kræves Kjendskab til andre Potenser end dem med rationale og reelle Exponenter. Herved forudsættes da tillige meddeelt: Proportioner; Progressioner, nemlig Differentserækker af første Orden, endelige Qvotientrækker, uendelig aftagende Quotientrækker; Hovedegenskaber ved de hele Tal, navn-

lig om Primtall og sammensatte Tal, om Talls Opløsning i Factorer (kun i eet System), Kjendetegn paa at et Tal er Primtall, fælleds Maal, største fælleds Maal, indbyrdes Primtall, fælleds Mangefold, mindste fælleds Mangefold; et Primtall, som ikke gaaer op i to andre, gaaer heller ikke op i deres Product; Formen af Potental, opløste i Factorer; almindelig Bestemmelse af Reglerne for Talls Delelighed med andre. Læren om Decimalbrök, derunder Forvandling af sædvanlige Bröcker til Decimalbrök og omvendt; Færdighed i Decimalregning med saamegen Indsigt i Brugen af afkortede Decimaler, at væsentlige Urigtigheder i Anvendelsen forebygges. — 2) de algebraiske Ligninger, deres Form, Ordning af simple algebraiske og numeriske Ligninger. Ligninger af første og anden Grad med een Ubekjendt (hvorunder biquadrate Ligninger, som kunne opløses ved dem af anden Grad, og dobbelt irrationale Størrelses Transformation). Elimination, Ligninger af første Grad med to Ubekjendte, hvorved tillige gjøres opmærksom paa de specielle Tilfælde, der ved Opløsningen kunne indtræde; simple, især numeriske Ligninger af første Grad med flere Ubekjendte, uden nærmere Betragtning af saadanne Tilfælde. To Ligninger, hvoraf den ene er af første, den anden af anden Grad. — 3) Læren om Logarithmer, deres practiske Anvendelse (ogsaa paa Rentesregning og exponentielle Ligninger).

- II. *Geometrie*: 1) Plangeometrie, nemlig: Sætninger om Vinkler og rette Liniers Stilling til hinanden (lodrette og parallelle Linier), rette Liniers Længde afhængig af deres Stilling; om Trekanter, deres Inddeling efter Sider og Vinkler, Congruents; almindelige Sætninger om

Fiirkanter, deres Inddeling, Parallelogrammer; om Manglekanter; Cirklen, rette Linier og Vinkler i og ved Cirklen; Retlinede Figurers Sammenligning, deres Ligestorhed, Proportionalitet, Lighedannethed, deres Udmaaling; Regulaire Polygoner i og om Cirklen; Udmaaling af regulaire Polygoner; Udmaaling af Cirkelens Peripherie og Areal (Bue, Cirkelsector, Cirkelsegment). De meddeelte Sætninger maae kunne anvendes til Udførelse af de almindelige Constructioner, hvorunder bör medtages Cirkel og ret Linie betragtede som geometriske Steder for Punkter, der opfyldte givne Betingelser; men der bör ikke forlanges Færdighed i Lösning af sammensatte Constructionsopgaver, navnlig saadanne, hvis Opløsning ikke let kan henføres til almindelige Regler. — 2) Stereometrie: Planers og rette Liniers Stilling i Rummet, Vinklerne imellem dem, Parallelisme, Hjørner; Polyedres Congruents og Symmetrie, navnlig med Hensyn til Prismer og Pyramider; Polyedres Sammenligning, deres Ligestorhed, Proportionalitet, Lighedannethed (dog denne indskrænket til de simpleste Legemer), deres Udmaaling; Hovedsætninger om de circulaire Cylindre og Kegler, om Kuglen; Udmaaling af de rette circulaire Cylindres og Keglers samt Kuglens Overflade (parallelt afkortet Kegle, Kugelbelte, Kugelkalot); Udmaaling af de circulaire Cylindres og Keglers samt Kuglens Volumen (parallelt afkortet Kegle, Kugelsector, Kugelsegment). — 3) Trigonometrie: De trigonometriske Linier (trigonometriske Størrelser eller Functioner), hvorunder Grundrelationerne, trigonometriske Functioner (navnlig \sin : og \cos :), tagne af to Vinklers Sum, Differents, det dobbelte og det halve af en Vinkel. Muligheden af trigonometriske

Tavlers Beregning eftervises. Plane Trekanters Op-løsning, de hertil nødvendige Formler og deres Om-dannelse til logarithmisk Form, samt Övelse i Tavler-nes Brug. Den sphæriske Trigonometries Grundform-ler. Til Afgangsexamen forelægges i Reglen to Op-gaver til skriftlig Besvarelse, een i Arithmetik, een i Geometrie. Disse bör ikke gaae udenfor simple An-vendelser af det Lærte, saa at de kunne løses af den Discipel, der med jevn Flid har gennemgaaet det foreskrevne Cursus, ligesom det bör paasees, at Op-gaven ikke særlig slutter sig til bestemte Lærebøger, eller at der overhovedet ikke træffes et Valg, som kunde være til Fordeel for en enkelt Skoles Disciple. Forsaavidt disse Hovedopgavers Sammensætning ikke gjør det overflödigt, gives foruden dem en Opgave i hver af Fagets to Hovedafdelinger, hvorved det alene kommer an paa Sikkerhed i at udføre en Beregning eller gjengive et Beviis, som maa forudsættes at være indövet ved Underviisningen, hvortil da anvendes en særskilt Deel af den til den skriftlige Pröve i Mathe-matik ansatte Tid.

5. I **Astronomie** skal Underviisningen, uden Hensyn til den nedenfor angivne Følgeorden, gaae ud paa:

Orienterende Forestillinger om Himmelkuglen, Fixstjer-ner og bevægelige Stjerner, Himlens Rotation, Verdens-axen, Horizonten, Meridianen og Æqvator, samt disse Storecirklers Hovedpunkter. Polhöide, Paralleler, Time-vinkler og Dagbuer; Circumpolarstjerner. Ekliptika og dens Inddeling. Sphæriske Coordinatsystemer med Hen-syn til Horizont, Æqvator og Ekliptika, samt en kort Fremstilling af disses Afhængighed af hverandre. Obser-vationsinstrumenter (i det mindste Meridianinstrumentet)

til at bestemme Polhöide, Himmellegemernes Steder og tilsyneladende Størrelse; Refraction. Stjernetid, sand Soltid, Middeltid, det tropiske, borgerlige, sideriske Aar; Præcession. Jorden, foreløbig betragtet som Kugle, dens geographiske Net. Den geographiske Beliggenhed, dennes Bestemmelse ved Iagttagelse af Polhöide og Klokkesletsforskjel, og omvendt. Beliggenhedens Indflydelse paa coelestiske Phænomener. Jordoverfladens Inddeling i Zoner. Saameget om Gradmaaling, som er nødvendig til Forstaaelse af Mulighed af at foretage den; Jordens Fladtrykthed. Den daglige Parallaxe; Horizontalparallaxe til Bestemmelse af Himmellegemernes Afstand (og Størrelse) saavidt, at Muligheden af at finde disse Ting ved Observation bliver gjort indlysende. Maanens Størrelse, Afstand, Bevægelse og Phaser. Planeternes tilsyneladende Bevægelse afhængig af Elongationen, synodisk Omløbstid, Planeternes Inddeling, Phaser. Det copernicanske System, dets Forenelighed med Phænomenerne. De Keplerske Love, den Newtonske Gravitationstheorie. Angivelse af hvad en Planetbanes Elementer er. Af de hertil hørende Talværdier forlanges kun Middelafland og Omløbstid bevarede i Hukommelsen, angivne i runde Tal; ligesaa ved Angivelse af Størrelse og Rotation. For Planetoiderne angives kun deres Plads i Systemet og de opdagedes Antal. Biplaneterne og Saturnsringene. Formørkelser og Stjernebedækninger uden Fordring paa Efterviisning af Forudberegningens Mulighed. Aberrationen og den aarlige Parallaxe uden noget Apparat af matematiske Formler. Kometer. Fixstjernehimlen beskrevet i kort Omrids.

6. I **Physik** skal Underviisningen omfatte Elementerne af den mekaniske og chemiske Physik med Iagttagelse af at den matematiske Begrundelse ikke fremtræder som Hovedsagen.

7. Ved Afgangsexamen afholdes særskilte Prøver i Astronomie og i mekanisk og chemisk Physik; dog skulle de derfor givne tre Characterer sammenlægges til een Hovedcharacter, svarende til den, der nu gives for Naturlære.

Ministeriet er derhos ved samme allerhöieste Resolution blevet bemyndiget til, efter at have ladet det tage under Overveielse af Fagkyndige, hvorledes Fordringerne til Underviisningen i Naturhistorien bör stilles, og navnlig hvorvidt en Indskrænkning i, hvad der nu som almindeligt kræves i dette Fag, lader sig foretage, at give de nærmere Regler for Begrændsningen og Meddelelsen i det Hele af den naturhistoriske Underviisning i de lærde Skoler;

samt til, efter at have indhentet Erklæring fra Skolerne Rectorer og Religionslærere, at afgive nærmere Bestemmelser om Religionsunderviisningen i de lærde Skoler og om Fagets Stilling som Prøvningsgjenstand ved Afgangsexamen.

Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet, den 8de November 1858.

C. Hall.

Schwartzkopf.

Med denne Bekjendtgjölrelse fulgte en udförlig Udvikling af enkelte Punkter i Form af en Skrivelse (dat. Kbhvn. 6te August 1858) fra Underviisningsinspectören, Conferentsraad *Madvig*, til Ministeren, samt nedenstaaende Cirkulæreskrivelse fra denne til Skolerne:

„Det vil være de lærde Skolers Rectorer og Lærere bekjendt, at jeg, foranlediget deels ved enkelte til Kirke- og Underviisningsministeriet indkomne Andragender, der gik ud paa at fremkalde nærmere eller forandrede Bestemmelser for visse Underviisningsfags Omfang og Behandling i de lærde Skoler, navnlig de mathematiske Discipliner, deels ved den Opfordring, jeg ifölge forskjellige Meddelelser og Jagttagelser selv fölte til at bringe det under Overveielse, hvorvidt den

nu bestaaende Underviisningsplan for disse Skoler i alle Dele lader sig gjennemføre uden Overanstængelse for Disciplene, lod en Commission, bestaaende af Underviisningsinspecteuren ved de lærde Skoler, to Rectorer, to Overlærere, en Bestyrer af en privat Skole med lærd Underviisning og to andre, nærmest det mathematiske Fag repræsenterende, Mænd, træde sammen i April Maaned f. A. for at overveie denne hele Sag og derefter deels i Almindelighed at meddele et fuldstændigt motiveret Forslag til saadanne Forandringer og Læmpelser af Underviisningsplanen, som de maatte finde tilraadelige til at fjerne den paaapegede Betænelighed, deels særlig at gjøre Forslag til Fastsættelsen af Grændserne for den mathematiske og physiske Underviisning og for Fordringerne i de derhen hørende Fag ved Afgangsexamen samt til en yderligere Bestemmelse om det hebraiske Sprogs Stilling i Underviisningen.

Denne Commission udtalte sig i sin i Mai Maaned f. A. afgivne Betænkning paa følgende Maade om det almindelige Spørgsmaal:

„Hvad nu först angaaer Tvivlen, om ikke Underviisningsplanen overhovedet stiller for store Fordringer til Disciplenes Alder og Kræfter, og derved kommer i Fare for at modvirke sin egen Hensigt ved at fremkalde Træthed, Mismod og Ulyst, da maa det först bemærkes, at Klager i denne Retning enten fra Disciple eller deres Forældre eller Værger hverken i lige Grad høres eller Anledning til den spores af opmærksomme og forsigtige Lærere ved alle Skoler; tvertimod føles et almindeligt Tryk af denne Art ingenlunde i nogen mærkelig Grad ved de, nærværende Commissions-Medlemmer nøiere bekjendte, Skoler udenfor Kjöbenhavn. Vi troe derfor, at stedlige Forhold, tildeels ogsaa særlige indre Forhold ved visse

Skoler, og Lærernes Personligheder og den Maade, hvorpaa disse stundom kunne gjøre sig gjældende, have en ikke ganske ringe Deel i de Klager, der høres, og som istemmes af Adskillige udenfra uden tilstrækkelig Kundskab om, hvad der skal fordres og virkelig fordres i Skolerne. Medens derfor Commissionen, der i fuldeste Maade erkjender Betydningen af under Underviisningen og Kundskabsmeddelelsen at bevare Barndommens og Ungdommens aandelige og legemlige Friskhed og Livlighed, ikke efter modneste Overveielse finder tilstrækkelig Grund til at tvivle om den nu bestaaende Underviisningsplans Gjennemførlighed i dens Heelhed og virkelig tilsigtede Maal uden Fare for Overbebyrdelse, miskjender den dog ingenlunde, at der i de allerfleste Skoler i nogle Classer, navnlig i 4de og 6te, tildeels ogsaa 5te, mærkes noget Tryk, og at her stærkere Fordringer til de jevnt begavede Disciple kunne blive gjorte, end billigt og ønskeligt er, medens i 7de Classe det daglige Arbeide ikke kan ansees for at være for stort eller vanskeligt. Det Tryk, der saaledes i 4de Classe ved samtidig Begyndelse af flere nye Gjenstande (Græsk og Mathematik) og Stigen til et høiere Trin i andre, i 6te Classe ved Afslutningen af nogle Underviisningsfag og Afgangsprøven deri, medens de øvrige Fag uafbrudt fortsættes, lettelig opstaaer, kan blive stærkere og antage en betænkeligere Character, naar Misforstaaelser, der ikke ganske ere udelukkede ved Underviisningsplanens Bestemmelser, og en mindre velbetænkt Iver hos den enkelte Lærer, stundom hos flere, kommer til. Commissionen anseer det derfor for ønskeligt og rigtigt, at slige Misforstaaelser forebygges ved strængere og tydeligere Begrændsning af Maalet og Grændserne i visse Fag, navnlig det mathematiske, og at Læreres og Bestyreres Op-

mærksomhed saavidt muligt henledes paa Iagttagelsen af den største Forsigtighed saavel i den enkeltes Krav til Disciplene, som med Hensyn til Sammenstødet af de forskjellige Fags og Læreres Krav, og at i alle Fag Alt bortskjæres, som ikke kan erkjendes for at have fuld Berettigelse som Betingelse for det tilsigtede Totalmaal. Det maa herved ikke oversees, at, om end, som ovenfor bemærket, et Overmaal af dagligt Arbeide ikke kan antages at finde Sted i den överste toaarige Classe, fremkaldes dog Trykket i Mellemclasserne for endeel ved Hensynet til, hvad der ved Afgangsexamens 2den Deel i denne Classe skal præsteres, da dette betinger det Omfang af Kundskab og den Færdighed, man forlanger opnaaet för Indtrædelsen i 7de Classe.“

Til disse Yttringer föiede Commissionen, foruden et detailleret Forslag om det mathematiske Skolekursus's Omfang og Indhold, deels et Par andre Forslag til udtrykkelige Forandringer eller nærmere Bestemmelser i Underviisningsplanen, deels en Række Bemærkninger om, hvad der kunde gjøres til at forhindre Tryk for Disciplene ved rigtig Fordeling af Arbeidet, og ved en Behandling og Begrændsning af de enkelte Underviisningsfag efter det, som Underviisningsplanen antoges virkelig at tilsigte og kræve, med Bortskjærelse af alle Udvæxter.

Efter at have modtaget Commissionens Betænkning og gjort hele Sagen paa ny til Gjenstand for den omhyggeligste Overveielse, har jeg ved en af mig erhvervet allerhöieste Resolution af 6te d. M. udvirket de Forandringer og nærmere Bestemmelser i den nu gjældende Underviisningsplan, som ere kundgjorte ved Ministeriets Bekjendtgjörelse af D. D., hvoraf nogle Exemplarer herhos vedlægges.

Ved Commissionens Nedsættelse havde jeg antydet, at

jeg ikke uden Bekymring betragtede de Tvivl, der kunde opstaae og allerede vare reiste om Muligheden af uden betænkelig og skadelig Overbebyrdelse for Disciplene at gennemføre den gjældende Underviisningsplan i dens encyclopædiske Heelhed og tilfredsstille dens Fordringer i de enkelte Fag. I denne Henseende kan jeg vel foreløbig finde en Beroligelse ved den almindelige Udtalelse af Commissionen, naar der ved Gjennemførelsen overalt kun stræbes efter det ved Planen virkelig Tilsigtede, Betegnede og det Væsentlige heri. Jeg maa derfor lægge særdeles Vægt paa, at alt Skolearbeidet følger denne Retning og holder sig omhyggelig indenfor de herved betegnede Grændser. Det kunde nu vel synes ønskeligt, om der, foruden hvad der efter Commissionens Forslag ved den udvirkede allerhöieste Resolution er fastsat, ogsaa i andre Fag havde kunnet gives en nöiere Begrænsning af Omfanget og Fordringerne, for i alt Fald at hindre Overskriden af Planens Hensigt, maaskee ogsaa med Bortskjærelse af et eller andet, der ikke ved den synes udelukket. Imidlertid har jeg dog ikke kunnet finde det tilraadeligt idetmindste for Öieblikket ved positive Forskrifter at bevirke en videregaaende Indskrækning af Examensstoffet end den, der af Commissionen er foreslaaet, idet jeg dog med Hensyn til Religionsunderviisningen og den naturhistoriske Underviisning forbeholder mig den ved den Kongelige Resolution bebudede nærmere Fastsættelse. Jeg har nemlig maattet erkjende, at det, hvorpaa det fornemmelig kommer an i denne Henseende, ikke lettelig lader sig udtrykke i eller opnaaes ved positive Bestemmelser og Forskrifter, men at det væsentligst gjælder om en alvorlig, af Rectorerne ledet, Samvirken af Lærerne, hvorved disse paa den ene Side ret fæste Blikket paa det Væsentlige i ethvert Fag efter Underviisningsplanens Hensigt og paa Underviisningens Heelhed og det rette Forhold imellem Delene og

Fagene, og paa den anden Side lade sig gjennemtrænge af Hensynet til Disciplenes hele aandelige og legemlige Tarv, saaledes at baade Alt holdes borte, hvad der ikke er berettiget og nödvendigt ved Underviisningen, og at Disciplene paa bedste Maade af Skolen hjælpes til at overkomme det, der erkjendes for nödvendigt. I Fölelsen af det Ansvar, som her ved overføres paa Rectorer og Lærere har jeg opfordret Underviisningsinspecteuren for de lærde Skoler, Conferentsraad Dr. phil. *Madvig* til at meddele mig, hvad han i denne Henseende, i Overeensstemmelse med det af Commissionen allerede i Almindelighed Antydede, kunde have at udtale som Raad og Paamindelser. Den Skrivelse, hvori han har efterkommet denne Opfordring, lader jeg i nogle Exemplarer følge trykt med nærværende Rundskrivelse. Idet jeg i det Hele maa finde det af Underviisningsinspecteuren Udtalte at egne sig til at overveies og efterfølges, maa jeg bede d'Hr. Rectorer og Lærere om at skjænke Skrivelsen den alvorligste og nöieste Opmærksomhed. Et Punkt, som jeg af det vigtige Hensyn, ikke blot til Disciplenes Sundhed men ogsaa til deres Decltagelse i Familielivet og en for deres Alder passende Forfriskelse og Glæde, særlig og indstændig anbefaler til Opmærksomhed, er Forsigtighed og Omhu i Kravet til Disciplenes Hjemmeflid ved Siden af Skolearbeidet og Omsorgen for, at den jævngode og jævnlittige Discipel virkelig paa Skolen selv finder saadan Veiledning og Anviisning til sin Forberedelse, at han hverken ved langvarigt Aftenarbeide, eller endog ved Privatlæreres Gjennemgaaen af Lectierne skal erstatte, hvad Skolen burde yde ham.

Kjöbenhavn, den 9de November 1858.

C. Hall.

Schwartzkopf.

Hvorledes Bekjendtgjørelsen med tilbørligt Hensyn til Underviisningsinspectörens Skrivelse, burde i denne Skole gennemføres i det Enkelte overensstemmende med Ordene og Aanden i Ministerens Cirkulære, blev overveiet i flere Lærermøder. Navnlig var det netop de tilsyneladende saa fuldstændige og afgjørende Bestemmelser om Mathematik og Astro-nomi, der fremkaldte de fleste Tvivl; og da det saa langt hen i Underviisningsaa-ret ikke gik an, at lade disse henstaae uden i det mindste en foreløbig Afgjørelse efter Skolens eget Skjøn, medens denne dog tillige maatte have nogen Sikkerhed for, at den ikke ganske havde forfeilet Regeringens Hensigt, opfordrede jeg de vedkommende Lærere til at give — ikke Spørgsmaal, men en Udvikling af deres Mening om de nye Lovbestemmelers Fortolkning og om den hensigtsmæssigste Maade at gennemføre dem paa med Hensyn til Fagernes hidtilværende Behandling i denne Skole. Denne Fremstilling meddeles her:

„Efter Hr. Professorens Anmodning meddele vi her de væsentligste Punkter, hvorom der kan herske Tvivl med Hensyn til det Spørgsmaal, hvilke Forandringer der ville blive nødvendige ved næste Aars Underviisningsplan for Mathematik ifølge Bekjendtgjørelsen af 8de November d. A.

Som Grund til vor Tvivl om, at kunne forstaa de nedenfor anførte Steder i Bekjendtgjørelsen efter Udtrykkenes oprindelige Betydning, maa vi foreløbigt fremhæve, at Hs. Excell. Cultusministerens Circulaire af 9de November d. A., efter den hele Aand, der gaaer igjennem det, synes at antyde, at Bekjendtgjørelsen af 8de November snarere tilsigter en Indskrænkning end en Udvidelse af Underviisningens Omfang; og desuden kunne vi ikke nægte, at den Detail, hvormed visse Afsnit af Bestemmelserne ere behandlede, har fremkaldt Tvivl

om, hvorledes andre Punkter ere at forstaa, som ellers kunde synes forstaaelige nok.

Vi ville gaa ud fra, at den Plan, som hidtil uden væsentlige Ulemper er fulgt ved Underviisningen, fremdeles skal beholdes, forsaavidt som den ikke er i Strid med Bekjendtgjorelsens Ord i *væsentlige Punkter*, og navnlig forsaavidt den kan opfylde den dobbelte Betingelse, i sin Helhed at svare til det Paalæg om Indskrænkning af Arbejdet for Disciplene, der ligger i Cultusministerens Circulaire, og i Enkelthederne at tilfredsstille de Fordringer, som den, der skal give Opgaver til Afgangsexamen, maa antages at ville stille. Under denne Forudsætning ville vi altsaa forsøge paa i Korthed at angive, hvorledes vi tro at maatte forstaa de Punkter, hvor det kunde synes, at Bekjendtgjorelsen efter Ordene enten fordrer mere eller mindre end hvad der forekommer os rimeligt.

Under Afsnittet „*Arithmetik og elementær Algebra*“ forlanges 1) Regning med negative og positive, brudne og hele, irrationale og rationale, *imaginære* og reelle Størrelser og deres Forbindelser og Kjendskab til alle Potentser med rationale og reelle Exponenter. Vi tro, at dette, af Hensyn til, at Omfanget ellers vilde blive for stort, bør forstaaes saaledes, at Regning med imaginære Størrelser kun skal gennemføres for ganske faa Hovedtilfælde, og at man kan nøies med at udvikle *Binomialformlen* med positive, hele Exponenter, efter, i Henhold til den her ved Skolen brugte Lærebogs (Steen: „*Reen Mathematik*“ 2den Udgave) Plan forud at have gennemgaaet det Vigtigste af Afsnittet om *Permutationer og Combinationer*. Det forekommer os nemlig, at man vilde gaae for vidt ved for *Binomialformlen*, ligesom for Potentser i Almindelighed, at fordrer Udvikling med brudne og negative Exponenter.

2) Under samme Afdeling er forlangt: „*Proportioner*“.

Vi tro det rigtigst at forstaa dette Udtryk saaledes, at dertil kun kan regnes *geometriske* Proportioner, uagtet det ogsaa indbefatter arithmetiske og *harmoniske* Proportioner¹⁾, som hidtil ikke ere medtagne ved Underviisningen heri Skolen. Navnlige vilde det, efter vor Mening være et altfor betydeligt Tillæg om ikke just til Arithmetiken (jævnfør Steen: „Reen Mathematik“, 2den Udgave, 1ste Deel, Art. 67) saa dog til det tilsvarende Afsnit af Geometrien (jævnfør Ramus: „Elementær Geometri“, Cap. 1, 2det Afsnit § III og tildeels § IV), dersom harmoniske Forhold skulde regnes med.

3) Naar der fremdeles fordres: „*Uendelig aftagende Quotientrækker*“, tro vi, at det maa være tilstrækkeligt at medtage Rækkeudviklingen af $\frac{1}{1-x}$, og at det maa være tilladt at indsætte ogsaa saadanne Værdier for x , der gjøre Rækken til en *uendelig voxende Række*.

4) Under „*almindelig Bestemmelse af Reglerne for Tals Delelighed*“ tro vi, at det kan være passende kun at eftervise Reglerne for Tals Delelighed med de lavere Primittal ved at vælge 10^n som Basis for Talsystemet, medens de mere sammensatte Theoremer om Formen af Tal, der ere delelige med et hvilket som helst Primittal, og almindelige Sætninger om Atalsystemet formeentlig kunne forbigaaes.

5) I Henhold til hvad der er sagt i Bekjendtgjørelsen om Brugen af afkortede Decimaler antage vi, at det maa være tilstrækkeligt at nøies med et kort Exempelbeviis for periodiske Decimalbrøkers Forvandling til almindelig Brök,

¹⁾ I Ramus's „Elementær Algebra“, 1855, behandles „arithmetiske“ og geometriske Proportioner jævnsides, dernæst den harmoniske Proportion, endelig Anvendelse af Proportionaliteten; i Steens „Reen Mathematik“, 2den Udgave 1856, ligeledes geometriske og harmoniske Proportioner, den sidste som Anvendelse af Proportionslæren.

da det nöiagtige Beviis er for vidtlöftigt til at opfattes tydeligt af Disciplene uden stor Tidsspilde.

6) Da der under Udtrykket „*Ligninger af 1ste Grad med 2 Ubekjendte*“, deels indbefattes de Ligninger, som nöiagtigere pleie at kaldes: „Bestemte Ligninger“, og deels de saakaldte „Ubestemte Ligninger“¹⁾, mene vi, at dette sidste Afsnit, som hidtil er læst her i Skolen, fremdeles bör medtages, men dog kun under den bestemte Forudsætning, at der forud læses Afsnittet om *Kjædebrök* (som hidtil); thi uagtet dette Afsnit ikke er nævnet særskilt i Bekjendtgjørelsen, maa det sikkert regnes for en saa nödvendig Forudsætning for de ubestemte Opgavers Lösning, at det vel af den Grund er anseet for overflödigt at nævne det særskilt.

7) Endelig antage vi det for en Selvfølge, at „*Rentesregning*“ maa læses ligesaa fuldstændigt som hidtil, da det neppe kunde forsvares fra det almindelige pædagogiske Standpunkt, at nöies med, at lade Disciplene lære den praktiske Auvendelse af Logarithmer paa blot udenad lærte Formler for Renteberegninger.

For *Plangeometriens* Vedkommende maa vi forudsætte:

- 1) At harmoniske Forhold ikke regnes med, som ovenfor under Arithmetiken er forudsat, og at Constructionsopgaver, der kun vanskeligt kunne opløses uden Kjendskab til dette Afsnit, aldeles ikke kunne forlanges löste.
- 2) At alle saadanne Opgaver, hvorved Tegningen af en Figur er forbunden med usædvanlige Vanskeligheder, saasom adskillige af de i Ramus's Lærebog i Geometrien fremsatte, ikke kunne kræves löste ved Afgangspröven.

For *Stereometriens* Vedkommende antage vi, at man, som hidtil er skeet her ved Skolen, kan medtage Beviset for,

¹⁾ I den her autoriserede Lærebog udgjöre „Ubestemte Ligninger“ § 1 af „Ligninger med 2 og flere Ubekjendte“.

at der kun gives 5 regulære Polyedere, og disse Polyederes Udfoldning i Planet, uagtet dette Afsnit (d. e. Stereometrien) har faaet en Forøgelse for os, idet Afsnittet om „*Ligedannede Polyedere*“, som vi hidtil have forbigaaet, fordres medtaget.

Endelig maa vi betragte det som en Selvfølge, at den fuldstændige Gjennemførelse af Bekjendtgjorelsens Fordringer ikke forlanges anderledes end successive igjennem de forskjellige Klasser, nedenfra og opad, og at navnlig for iaar hverken den sphæriske Trigonometries Grundformler eller alle Enkeltheder i Bekjendtgjorelsens Fordringer i *Astronomi* kunne medtages. Det er os ikke klart, om man allerede iaar skal give en særskilt Charakter for *Astronomi* og regne den for $\frac{1}{3}$ af Hovedcharacteren i *Physik*; men med Hensyn til den Betydning, der ved denne Charakterberegning er tillagt *Astronomien*, maa vi henstille det til Hr. Professorens behagelige Overveielse, om der ved Timefordelingen for næste Skoleaar kan disponeres over mindst 2 ugentlige Timer til Underviisning i *Astronomi* i den ældre Afdeling af 7de Klasse.

Nykjöbing, den 11te December 1858.

C. J. Wesenberg. Carl Lütken.

S. T.

Hr. Professor, Rector Paludan-Müller, R. af Dbr.“

Denne Fremstilling forelagde jeg under 30te December 1858 for Ministeriet med den Bemærkning, at den vilde blive fulgt her i Skolen, dersom de mathematiske Læreres Fortolkning af Bekjendtgjorelsen ikke enten forkastedes eller forandrede af Ministeriet, samt at Skolen, hvis dette ikke skete, maatte gaae ud fra den Forudsætning, at den paa denne Maade opfyldte Ministerens Hensigt og sikrede sine Afgangscandidater imod Examensopgaver, fremgaaede af en væsentlig forskjellig Opfattelse. De övrige Punkter i min Forestil-

ling til Ministeriet ville let skjønnes af deres Besvarelse, der under 4de Marts 1859 meddeltes i Form af en Cirkulæreskrivelse til de lærde Skoler i Danmark. Denne lyder saaledes :

„En af de lærde Skolers Rectorer har, med Hensyn til Bekjendtgjørelsen af 8de November f. A. angaaende nogle Forandringer og nærmere Bestemmelser ved den Kongelige Resolution af 6te Mai 1850 (bekjendtgjort under 13de næst-efter) om en Underviisningsplan og Examensbestemmelser for de lærde Skoler, og til den samtidig med Bekjendtgjørelsen fra Ministeriet udgaaede Rundskrivelse af 9de s. M., begjært *deels* Ministeriets nærmere Udtalelse, om *det under Post 2 i Bekjendtgjørelsen fastsatte Pensum i Græsk* (jfr. Underviisningsinspecteurs Skrivelse af 6te August 1858 Side 14—15) er det Mindste, der skal fordres, eller det Meste, der maa læres, eller en Mellemstørrelse, der kun da tør overskrides noget, naar Rector efter Overlæg med Faglæreren, forsaavidt han ikke selv er dette, skjønner, at en velbegavet 7de Classe ikke vil blive overbebyrdet derved, *deels* Ministeriets Besvarelse af en Forespørgsel fra Skolens mathematiske Lærere om *Forstaaelsen af Bekjendtgjørelsens Post 4*, hvilken Forespørgsel gaar ud paa følgende Punkter :

A. Arithmetik og elementair Algebra.

1) om der under Regning med *imaginaire* Størrelser kan fordres mere end ganske faa Hovedtilfælde, og om det ikke er tilstrækkeligt at udvikle Binomialformlen med positive hele Exponenter efter forud at have gennemgaaet det Vigtigste af Afsnittet om *Permutationer* og *Combinationer*;

2) om der under „*Proportioner*“ skal forstaaes, foruden de geometriske, tillige *arithmetiske* og *harmoniske*;

3) om det ved „*uendelig aftagende Quotientrækker*“ er tilstrækkeligt at medtage Rækkeudviklingen af $\frac{1}{1-x}$;

4) om der under „*almindelig Bestemmelse af Reglerne for Tals Delelighed*“ fordres mere end at eftervise Reglerne for Tals Delelighed med de lavere Primtal ved at vælge 10ⁿ som Basis for Talsystemet, og om saaledes de mere sammensatte Theoremer om Formen af Tal, der ere delelige med et hvilketsomhelst Primtal, og de almindelige Sætninger om Atalsystemet kunne forbigaaes;

5) om hvad der er sagt om „*Brugen af afkortede Decimaler*“ kan indskrænkes til et kort Exempelbeviis for periodiske Decimalbrøkers Forvandling til almindelig Brök;

6) om der under „*Ligninger af Iste Grad med 2 Ube kjendte*“ bør medtages de saakaldte *ubestemte Ligninger*, og dette da under den bestemte Forudsætning, at Afsnittet om *Kjædebrök* forud maa være gennemgaaet;

7) om det ikke er at antage for en Selvfølge, at „*Rentesregning*“ skal medtages ligesaa fuldstændigt som tidligere.

B. Plangeometrie.

8) Om det kan forudsættes, ligesom ovenfor under Arithmetiken, at de harmoniske Forhold ikke skulle medtages;

9) om det endvidere kan forudsættes, at alle saadanne Opgaver, hvorved Tegningen af en Figur er forbunden med usædvanlige Vanskeligheder, ikke kunne kræves løste ved Afgangsexamen.

C. Stereometrie.

10) Om det er tilstrækkeligt at medtage Beviset for, at der kun gives 5 regulære Polyedre og disses Udfoldning i Planet, saa at Læren om „*ligedannede Polyedre*“ forbigaaes;

11) om det bør betragtes som en Selvfølge, at den fuldstændige Gjennemførelse af Bekjendtgjørelsens Bestemmelse, navnlig for Astronomiens Vedkommende, ikkun forlanges succesivt, som Disciplene igjennem de forskjellige Classer, nedenfra

opad, ved Underviisningen i Mathematik dertil ere forberedte, og at navnlig for iaar ved den paagjældende Skole hverken den sphæriske Trigonometries Grundformler eller alle Enkelt-heder i Astronomien kunne medtages.

Endelig har Skolens Rector forespurgt, om det er Bekjendtgjørelsens Mening, at *Astronomien* herefter skal have en *større* Betydning end hidtil, saa at den behandles ved Underviisningen og gjælder ved Afgangsexamen lige med mechanic og chemisk Physik, og at *Charakteren for Astronomie* da lægges sammen med de to Charakterer for Naturlære paa den Maade, at Charaktererne regnes lige, altsaa hver med $\frac{1}{3}$, eller om Bestemmelsen i Bekjendtgjørelsen er tilfreds-stillet, naar Astronomien fremdeles betragtes som et *Bifag*, men nu til Naturlære istedenfor til Geometrie.

I Anledning af samtlige saaledes reiste Spørgsmaal, hvis Besvarelse det er anseet rigtigst strax at lade komme til samtlige ved de lærde Skoler ansatte Læreres Kundskab, skal Ministeriet, efter at have brevvexlet med Underviisningsinspec-teuren for de lærde Skoler, Conferentsraad *Madvig*, ikke und-lade til fornöden Efterretning og Iagttagelse at meddele Følgende:

Med Hensyn til det ved Bekjendtgjørelsen af 8de No- vember f. A. Post 2 nærmere bestemte *Pensum i Græsk* gaae Ordene i Bekjendtgjørelsen „det Pensum, der af Dig- terne skal være læst og fordres til Afgangsexamen“, kun ud paa at modificere et enkelt Punkt i den hele Bestemmelse i Underviisningsplanen af 13de Mai 1850 § 11 Nr. 5, og da denne sidste i sin Heelhed gaaer ud paa at fastsætte et *Minimum*, er det en Selvfølge, at den nu bestemte Modifica- tion i det *enkelte* Punkt er en Modification i *Minimum*, hvil- ket Minimum tillige er det Tilstrækkelige, der kun bör, men da ogsaa kan, overskrides noget, naar Rector og vedkommende

Lærer ere enige i, at dette kan skee uden Overbebyrdelse for Disciplene.

De enkelte Forespørgseler i Anledning af Bestemmelserne angaaende *Mathematiken* i Bekjendtgjørelsens § 4, hvorefter Ministeriet har modtaget nogle Yttringer af Universitetslæreren i Mathematik, der var Medlem af den i Ministeriets Rundskrivelse af 9de November f. A. omtalte Commission, blive at besvare saaledes:

ad 1. Udtrykket: „Regning med alle disse Størrelser og deres Forbindelser“ bör forstaaes saaledes, at der bibringes Disciplene en nøiagtig Kundskab til Betydningen af de Tegn, hvoraf det mathematiske Sprog i Almindelighed betjener sig, og at han lærer med Sikkerhed og den for hans Standpunkt fornødne Færdighed at udføre almindelig Bogstavregning. Binomialformlen, der ei omtales i Bekjendtgjørelsen, kan ei fordres.

ad 2. Benævnelsen „arithmetisk Proportion“ er nu mestendeels forældet. Kun er det en Selvfølge, at der bör gives Disciplen et Begreb om Middeltal. Harmoniske Proportioner omtales ikke i Bekjendtgjørelsen og kunne derfor ikke fordres.

ad 3. Ved Udtrykket „en uendelig aftagende Qvotientrække“ kan selvfølgelig kun forstaaes den, som findes ved at udvikle $\frac{a}{1-x}$ ($x < 1$).

ad 4. Under „Reglerne for Tals Delelighed“ fordres en almindelig Sammenfattelse af disse Regler for de lavere Primtal. Nogen Betragtning af andre Talsystemer end Titalssystemet kan ikke forlanges, saalidt som de övrige nærmere til den saakaldte höiere Arithmetik hörende Sætninger.

ad 5. Ved „Brugen af afkortede Decimaler“ sigtes til den saakaldte forkortede Multiplication og Division og overhovedet Regning med tilnærmede Tal. Læren om Decimalbrök og disses Forvandling til almindelig Brök er det tilstræk-

keligt at indöve med Tal og derved at paavise Sætningernes Almindelighed.

ad 6. Læren om Kjædebrök. og ubestemte Ligninger bliver, som ikke optagen i Bekjendtgjorelsen, at forbigaa.

ad 7. „Renteregning“ bör, som en nyttig Anvendelse for Logarithmeregningen, medtages paa en saadan Maade, som Lærerne bedst finde stemmende med Disciplenes Tarv.

ad 8. De „harmoniske Forhold“ maae, efter det ovenfor ad Nr. 2 Meddeelte, ikke medtages.

ad 9. Vanskelige Constructioner kunne — som det udtrykkelig fremgaaer af selve Indholdet af Bekjendtgjorelsen — ikke fordres.

ad 10. Det er tilstrækkeligt at fordre Beviset for, at der ikke kan gives flere regulaire Legemer end 5. Deres Udfoldning i Planet, hvorom Intet indeholdes i Bekjendtgjorelsen, kan forbigaaes. Læren om „ligedannede Polyedre“ antages ikke at medføre nogen Vanskelighed, naar den bliver rettelig foredraget.

ad 11. Forsaavidt Bekjendtgjorelsen af 8de November f. A. i et enkelt Punkt i en eller anden Skole skulde medføre en Udvidelse, medens den i det Hele tilsigter Lettelse, følger det af den hele Aand, hvori Foranstaltningen er skeet, at der vil tilstaaes Læmpelse med Hensyn til Gjennemførelsestiden, og der er i det her berörte Punkt saameget mindre Vanskelighed herved, som der for Astronomiens Vedkommende ikke er Tale om en skriftlig Opgave.

Hvad endelig angaaer det sidste Spöragsmaal, om den Betydning der skal tillægges Charakteren for Astronomie efter dens Henførelse til Naturlæren ved Examinationen, er der med denne Forandring ikke tilsigtet at tillægge Astronomien en betydningsfuldere Stilling eller mere, end för, at lade den

frentræde som eget Fag, og naar den forhen sædvanlig kun har været regnet for $\frac{1}{4}$ i den hele Charakter for Geometrie, vil den nu heller ikke i Naturlæren være at regne ganske liig enten den mechaniske eller chemiske Physik, hvad der ligefrem følger af Astronomiens Stilling i Skolen og af dens Henførelse, som Anhang, til Naturlæren.

Kjöbenhavn, den 4de Marts 1859.

C. Hall.

Schwartzkopf.

Under 4de Mai 1859 er udgaaet følgende Bekjendtgjørelse om en Forhöielse af Skolepengene ved de lærde Skoler:

„Paa Ministeriets allerunderdanigste Forestilling har det behaget Hans Majestæt Kongen under 13de f. M. allernaadigst at bifalde, at Skolepengene ved de lærde Skoler i Kongeriget Danmark og ved Rönne höiere Realskole forhöies saaledes:

- 1) ved Metropolitanskolen fra deres nuværende Beløb 50 Rd. aarlig og, naar flere Brödre söge Skolen, 40 Rd. for den anden og 20 Rd. for den tredie Broder til henholdsvis 60 Rd., 50 Rd. og 30 Rd. aarlig;
- 2) ved de andre lærde Skoler fra 30 Rd. og for anden Broder 20 Rd. og tredie Broder 15 Rd. til henholdsvis 40 Rd., 28 Rd. og 20 Rd. aarlig;
- 3) ved Rönne höiere Realskole fra 20 Rd. og for anden Broder 15 Rd. og tredie Broder 10 Rd. til henholdsvis 28 Rd., 20 Rd. og 14 Rd. aarlig;

Alt fra 1ste October d. A. at regne, og saaledes at der desforuden erlægges i Lyse- og Brændepenge efter de hidtil gjældende Bestemmelser 6 Rd. aarlig ved Metropolitanskolen, 5 Rd. ved de andre lærde Skoler og 3 Rd. ved Rönne höiere

Realskole, samt lige for alle Skoler i Indskrivningspenge for en Discipel 5 Rd.

Hvilket herved bekendtgjøres til Efterretning for alle Vedkommende.

Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet, den 4de Mai 1859.

C. Hall.

(L. S.)

Schwartzkopf."

II. Disciplene.

Da forrige Aars Indbydelsesskrift sluttedes midt i Juni 1858, havde Skolen 67 Disciple; af disse udgik efter Aars- og Afgangsprøverne *P. G. C. Jensen*, *H. P. Holst*, *R. E. Jürgensen* og *C. F. Mertins* til Universitetet, *W. C. G. Schov* af V Klasse til Borgerdydskolen paa Christianshavn. Skoleaaret 1857—58 endte saaledes med 62 Disciple. Den 23de August 1858 optoges 18 Nyanmeldte, saa at 1858—59 begyndte med et Antal af 80. Senere er 1 ny Discipel optagen, 3 derimod udmeldte. Skolen tæller altsaa ved disse Efterretningers Slutning i Juni Maaned 78 Disciple. De anføres her i den Orden, de havde ved Skoleaarets Begyndelse, med Tilføielse af deres Klassennummer i Juni 1859, de i dette Skoleaar Optagne med deres fulde Fornavn, samt med øvrige fornødne Oplysninger.

VII Klasse.

Lbnr. Klnr.

1. (1.) *R. C. Grönbek* (Hospitalsforst. Cancellir. Grönbek i Nykjöbing p. F.)
2. (3.) *I. H. Petersen* (Provst Petersen i Nakskov).
3. (2.) *V. L. Nannestad* (Provst Nannestad i Vestenskov i Lolland).

Lbnr. Klnr.

4. (4.) *E. B. Arentz* (Justitssekretær Arentz i Bergen).
5. (5.) *P. C. T. Koch* (Pastor Koch i Horbelöv p. F.).
6. (9.) *A. C. F. Hald* (Stiftsprovst Dr. Hald i Kjeldby p. Möen).
7. (8.) *H. V. Berg* (afd. Pastor Berg i Dannemarre i Lolland).
8. (6.) *I. C. Frisenette* (Kjøbmand G. C. Frisenette i Nykjöbing p. F.).
9. (7.) *Victor Emanuel Bohn Olivarius* (By- og Herredsskriver Olivarius i Svanike p. Bornholm. Sönnen optagen i Nkb. Skoles 7de Klasse fra Rönne höiere Realskole i Henhold til Lov af 14de April 1852 § 6).

VI Klasse.

10. (2.) *B. Pontoppidan* (Provst Pontoppidan i Vester Ulslev i Lolland).
11. (6.) *C. F. C. E. Thaning* (Godsforvalter Thaning paa Knuthenborg i Lolland).
12. (7.) *I. F. Saabye Jessen* (afd. Veiopsynsmand Jessen i Nkb. p. F.).
13. (8.) *C. Möller* (Districtslæge Möller i Nakskov).
14. (1.) *I. G. Lund* (Overlærer Dr. Lund i Nkb. p. F.).
15. (5.) *H. L. Möller* (Stiftsprovst Dr. Möller i Flintinge i Lolland).
16. (4.) *I. F. S. Overgaard* (Pastor Overgaard i Önslev p. F.).
17. (13.) *V. P. A. L. Edinger* (Propr. og Möller Edinger til Blæseberggaard p. F.).
18. (9.) *I. M. F. Lütken* (Pastor Lütken i Karleby p. Falster).

Lbnr. Klnr.

19. (10.) *H. L. V. Holst* (Forpagter Holst paa Vennerslund p. F.).
20. (11.) *F. V. L. Paludan-Müller* (Pastor Paludan-Müller i Beder i Aarhus Stift).
21. (12.) *V. H. V. Barfoed* (Pastor Barfoed i Kippinge p. F.).
22. (3.) *Doron Julius Axel Bechmann* (Pastor Bechmann i Fuglse paa Lolland).

V Klasse.

23. (3.) *C. B. Köbke* (Stiftsphysikus Justr. Köbke i Nkb. p. F.).
24. (8.) *E. M. Just* (afd. Forpagter Just paa Gottesgabe i Lolland; Pleiefader Pastor Lyngby i Landet paa Taasinge).
25. (1.) *C. Pedersen* (Husmand P. Rasmussen i Aastrup Sogn p. F.).
26. (2.) *H. Dahlerup* (Pastor Dahlerup i Öster Ulslev i Lolland).
27. (6.) *H. P. G. Koch* (Pastor Koch i S. Kirkeby p. F.).
28. (7.) *C. F. A. Boisen* (Pastor Dr. Boisen i Vesterborg i Lolland).
29. *I. A. Müller* (Procurator Kammerr. Müller i Nkb. p. F. Denne Discipel udmeldtes af Skolen den 31te December 1858).
30. (4.) *I. S. Gram* (afd. Skibsfører E. Gram i Nkb. p. F.).
31. (10.) *C. V. N. Schiött* (Murmester Schiött i Nakskov).
32. (11.) *A. A. Bagge* (Apotheker Bagge i Maribo).
33. (9.) *C. V. G. Hansen* (Kammer. Hansen til Valnæs-gaard p. F.).

Lbnr. Klnr.

34. (5.) *Andreas Christian Brøndsted* (Pastor Brøndsted i Skovlænge i Lolland).
35. *M. W. Grönbek* (ustuderende. Broder til Nr. 1. Udmeldtes af Skolen 31te Marts 1859).

IV Klasse.

36. (1.) *O. V. Lassen* (afd. Skolelærer Lassen i Tor-kildstrup).
37. (2.) *P. Th. B. Boisen* (Broder til Nr. 28).
38. (4.) *C. V. L. Vilcken* (Propr. Vilcken til Elysium p. F.).
39. (3.) *F. S. H. Möller* (Klokker Möller i Vordingborg).
40. (7.) *H. Chrf. I. Krebs* (Pastor Krebs i Koldby paa Samsö).
41. (5.) *V. F. N. Haderup* (pract. Læge Dr. Haderup i Vesterborg i Lolland).
42. (8.) *C. Dons* (Pastor Dons i Radsted i Lolland).
43. (6.) *C. B. I. L. C. F. Reventlow* (Hofjægermester Greve E. Reventlow paa Pederstrup i Lolland.)
44. (9.) *Oscar Xaver Frölich* (Distriktslæge Frölich i Stubbekjöbing).
45. (Ustuderende Nr. 1.) *F. V. A. Bokelmann* (afd. Propr. Bokelmann i Norre i Lolland.)
46. *V. E. Boeckmann* (ustuderende. Forpagter Boeckmann i Jettelund i Sjælland. Udmeldt af Skolen 31te Marts 1859).
47. (Ustud. Nr. 2.) *H. O. L. C. Fabricius* (afd. Forpagter Fabricius paa Korsebölle paa Langeland).

III Klasse.

48. (4.) *L. F. V. Fabricius* (Broder til Nr. 47).

Lbnr. Klnr.

49. (8.) *M. C. Eller* (afd. Amtsforvalter Justitsr. Eller i Maribo).
50. (2.) *L. F. C. Buch* (afd. Adjunct Buch i Nkb. p. F.).
51. (1.) *H. C. Wegener* (afd. Kammerr. Wegener til Svanholmsminde i Aalborg Amt).
52. (5.) *E. Pontoppidan* (Generalconsul Pontoppidan i Hamborg).
53. (6.) *L. I. Benzon* (Kjøbmand E. Benzon i Nkb. p. F.).
54. (7.) *S. N. B. C. Drejer* (Propr. Drejer til Glostrup i Lolland).
55. (3.) *Poul Ludvig Trojel* (afd. Pastor Trojel til Tödsö og Erslev i Aalborg Stift).
6. (Ustud. Nr. 1.) *C. L. M. Scheel* (afd. Propr. Scheel til Vilhelmsminde p. F.).
57. (Ustud. Nr. 2.) *R. Sidenius* (afd. Kjøbmand R. Sidenius i Nkb. p. F.).
58. (Ustud. Nr. 3.) *I. B. Nyholm* (Propr. Nyholm til Lise-lund p. F.).

II Klasse.

59. (1.) *P. C. G. Leuning* (Amtsforvalter Kammerr. Leuning i Nkb. p. F.).
60. (2.) *L. Ph. Blæsberg* (Procurator Blæsberg i Nkb. p. F.).
61. (9.) *A. I. M. Th. Börresen* (Pastor Börresen i Kjööbelev i Lolland).
62. (3.) *N. C. Edinger* (Broder til Nr. 17).
63. (7.) *H. I. N. Hee* (afd. Kjøbmand Hee i Stubbekjöbing).
64. (13.) *H. P. T. Barfod* (Pastor Barfod i Sörup i Slesvig Stift).
65. (11.) *C. I. From* (Skibsförer From i Nordamerika).

Lbnr. Klnr.

66. (10.) *Julius Christian August Nielsen* (Pastor Nielsen paa Femö i Lollands-Falsters Stift).
67. (4.) *Oscar Frederik Hillerup* (Justitsr. Hillerup til Kirstineberg p. F.).
68. (8.) *Hans Hartvig Möller* (Pastor Möller i Barlöse i Fyen).
69. (6.) *Christian Frederik Skouboe* (practis. Læge Skouboe i Nysted).
70. (12.) *S. G. Bönnelyche* (Kjøbmand Bönnelyche i Nysted).
71. (5.) *Ludolph Georg West* (Pastor West i Borre paa Möen).

I Klasse.

72. (4.) *I. C. I. Nielsen* (Skolelærer Nielsen i Havelökke i Lolland).
73. (5.) *Vilhelm August Ravnkilde* (Cancellir. Ravnkilde, Byfoged i Saxkjöbing).
74. (7.) *Rudolph Oscar Peter Frederik Thierry* (Forvalter Thierry paa Sæbyholm i Lolland).
75. (2.) *Nicolai Sötoft* (afd. Pastor Sötoft i Norup i Fyen.)
76. (9.) *John Ludvig Christen Danby Olsen* (Chordegn Olsen i Nkb. p. F.).
77. (10.) *Adolf Heinrich Carl Boeckmann* (Forpagter Boeckmann paa Ny Kirstineberg p. F.).
78. (1.) *Adam Vilhad Glahn* (Tömmermester Glahn i Nkb. p. F.).
79. (8.) *Sivert Nicolai Smith Voltelen* (afd. prakt. Læge Voltelen i Nkb. p. F.).
80. (6.) *Karl Hartvig Möller* (Broder til Nr. 68).

81. (3.) *Johannes Christian Vöhtz* (Gartner Vöhtz paa Pederstrup i Lolland. Denne Discipel optoges den 1ste Februar 1859).

Til Afgangsexamens *anden Afdeling* agte iaar at indstille sig *R. C. Grönbek*, *V. L. Nannestad* og *I. H. Petersen* af VII Klasse. Hvor mange og hvilke af VI Klasses Disciple der ville kunne opflyttes i VII Klasse, beroer paa Udfaldet af Censuren efter Skolens Hovedexamen; for dem, der opflyttes, blive Charactererne for Tydsk, Fransk, Geografi og Naturhistorie tillige Afgangcharacterer.

Ved Afgangsexamen, som holdtes fra den 20de til 22de Juli 1858, begge Dage medregnede, vare Underviisningsinspectören Conferentsraad *Madvig* og Professor Dr. *I. Steenstrup* fra Kjöbenhavn tilstede som Examenscommissærer; med dem og de vedkommende Lærere deltog i Censuren som indbudne Meddommere Biskop *Bindesböll*, Prof. Lic. theol. *F. Nielsen* i Torkildstrup og pol. Candidat Inspectör *W. Hamburger*. Fire Disciple af VII Klasse, der havde taget Examenens første Afdeling i 1856, indstillede sig nu til anden Afdeling, hvorefter de den 23de Juli 1859 dimitteredes fra Skolen og bleve i Begyndelsen af Efteraarshalvaaret 1858—59 indskrevne som akademiske Borgere ved Kjöbenhavns Universitet. Ved Afgangspröven erholdt de følgende Characterer:

		Hebraisk.		mg.	
Hovedcharakteer.		1ste.	1ste.	1ste.	1ste.
<i>Anden Afdeling.</i>	Naturlære.	mg.	ug.	mg.	g.
	Geometri.	mg.	ug.	g.	mg.
	Arithmetik.	mg.	ug.	mg.	g.
	Historie.	ug.	ug.	mg.	mg.
	Religion.	mg.	mg.	mg.	mg.
	Græsk.	ug.	mg.	mg.	mg.
	Skriftl. Latin.	mg.	mg.	mg.	g.
	Latin.	ug.	mg.	mg.	mg.
	Dansk.	mg.	mg.	mg.	mg.
<i>Første Afdeling.</i>	Naturhistorie.	mg.	ug.	ug.	mg.
	Geografi.	mg.	mg.	mg.	mg.
	Fransk.	ug.	mg.	mg.	mg.
	Tydsck.	ug.	mg.	g.	mg.
		<i>P. G. C. Jensen</i>	...		
		<i>H. P. Holst.</i>	...		
		<i>R. E. Jürgensen</i>	...		
		<i>C. F. Mertins</i>	...		

III. Skolebeneficierne

ere for Skoleaaret 1857—58 saaledes fordelte af Ministeriet:

Fri Underviisning.

E. C. B. Arentz (Nr. 4), *C. Möller* (Nr. 13), *I. F. S. Overgaard* (Nr. 16), *C. V. N. Schiött* (Nr. 31), *F. S. H. Möller* (Nr. 39), *H. C. I. Krebs* (Nr. 40), *H. I. N. Hee* (Nr. 63), *H. P. T. Barfod* (Nr. 64), *I. H. I. Nielsen* (Nr. 72).

Laveste Stipendium.

H. P. G. Koch (Nr. 27).

Mellemste Stipendium.

H. V. Berg (Nr. 7), *V. E. B. Olivarius* (Nr. 9), *F. V. L. Paludan-Müller* (Nr. 20), *C. B. Köbke* (Nr. 23).

Höieste Stipendium.

I. C. Frisenette (Nr. 8), *I. F. Saabye Jessen* (Nr. 12), *I. G. Lund* (Nr. 14), *C. Pedersen* (Nr. 25), *I. S. Gram* (Nr. 30), *O. V. Lassen* (Nr. 36), *L. F. C. Buch* (Nr. 50).

De to Nykjöbing Cathedralskole tillagte Portioner af det Moltkeske Legat for Embedsmænds Börn, som gaae i Skole, oppebæres af *I. G. Lund* (Nr. 14) og *F. V. L. Paludan-Müller* (Nr. 20).

IV. Oversigt over det i Skoleaaret Læste.

Dansk.

I Klasse. Hjorts Danske Börneven benyttet til Oplæsning, Gjenfortælling og Analyse. Bojesens Sproglære indtil „forskjellige Arter af Sætninger“, dog uden Anmærkningerne. Dictat tre Gange om Ugen.

II Klasse. Hjorts Danske Börneven. Hele Bojesens Sproglære med Anmærkningerne. De vigtigste Regler om

Skilletegnesnes Brug mundtlig. To Gange om Ugen skriftlig Gjenfortælling afvexlende med Dictat.

III Klasse. Holsts prosaiske Læsebog. Vers udenad efter Holsts poetiske Læsebog. Bojesens Sproglære repeteret. En Stil om Ugen, meest efter Borgens Veiledning til Udarbejdelser i Modersmaalet, Lect. 1—13, dog ogsaa Dictat og Gjenfortælling. De Ustuderende endnu en Stil om Ugen.

IV Klasse. Holsts Læsebøger. En Stil om Ugen, meest efter Borgens Veiledning, Lect. 14—22. Ustuderende særskilt endnu en Stil om Ugen.

V Klasse. Til Læsning m. m. Mynsters Betragtninger og Schouws Naturskildringer. Af Borgens Veiledning 23—32 Lection, med Forbigaaelser, samt det Vigtigste af Excursionerne. Tre til fire Udarbejdelser om Maaneden, i Regelen een paa Skolen, de øvrige hjemmeskrevne.

VI Klasse. Til Læsning og forskjellige Övelser Mynsters Betragtninger, Schouws Naturskildringer, Molbechs Anthologi. Stykker af Oehlenschlägers Nordens Guder. Forskjellige Brudstykker af Thortsens Literaturhistorie. Tre til fire Udarbejdelser om Maaneden, mindst een Gang paa Skolen.

VII Klasse. Thortsens Literaturhistorie gennemgaaet paa Skolen, nogle Dele flere Gange. Af dansk Literatur er læst: Ewalds Balders Død, Wessels Kjærlighed uden Strømper, Stykker af Baggenses poetiske Fortællinger og af Riimbrevne, Oehlenschlägers Langelandsreisen og Jesu Christi Liv i den aarlige Natur, Stykker af Fr. Paludan-Müllers Dandserinden. I Regelen tre hjemmeskrevne og een skoleskrevne dansk Udarbejdelse om Maaneden.*)

*) De betydeligste Opgaver have været:

Om de saakaldte ædle Metalleres Betydning for det cultiverede

Latin.

III Klasse. Af Madvigs Sproglære, 3die Udgave, det Vigtigste af Formlæren: §§ 1—5, 7, 8, c og ti, 14, 15, 23, 25—34, 36, 37 og Anm. 2, 3, 5, 39—41 a, 42—44, 46 og Anm. 4, 5, 47, 48 og Anm. 1, 2, 49, 58—60, 62—75, 78—100 og Anm., 102 og Anm. 2, 103—108 og Anm. 2, 3, 109, 110 og Anm. 2, 111—114, 117, 119—151 (dog kun forsaavidt Verberne forekom i Læsebogen), 154—167, 169—172. Af Cornelius Nepos: Themistocles, Aristides, Pausanias, Cimon. Mundtlige og

Menneskeliv. — Betragtninger i Anledning af det transatlantiske Telegraphoug. — Om den westphalske Fred. — Udsigt over Italiens Naturforhold. — Prosaisk Bearbejdelse af et latinsk Digt i Madvigs carmina selecta. (Efter eget Valg.) — Land og Vand i Danmark. — Den første Afdeling af det oldnordiske Museum i Kjöbenhavn indeholder Stensager af forskjellig Art: hvad lader der sig af disse Redskaber slutte om Levemaaden og Dannelsen i den Tidsalder, da Menneskene betjente sig af dem? — Et Dampskib brænder i aaben Sø. — Grundtræk til en Skildring af Isens Hovedformer og geografiske Fordeling. — Tilfredshed, let Sind, Fornöielse, Glæde; denne Climax forklares og oplyses ved Exemp-ler. — En Opgave af Reformationstidens Historie. (Efter eget Valg.) — Om feilslagne Forventninger. — Om Dagspressen: nyttige og farlige Egenskaber. — Hovedpunkterne af Historien om de preussiske Hovedlandes Samling. — Kampen mellem Cyrus og Croesus; efter Herodots første Bog. — Analyse af en af Holbergs Comoedier, efter eget Valg. — Naturvidenskabens Nytte, paaviist af dens Anvendelse i nogle Hovedtilfælde. — Bjerge og Lavland, Søer og Floder i Sydamerika. — Om Plantelærens Nytte og Behagelighed. — Skildring af Dronning Margrete Valdemarsdatter. — Hovedtrækkene af Solsystemet. — Almindelig Charakteristik af Aandslivet i Danmark i Frederik den Femtes Dage, forsaavidt det yttrede sig i Kunst og Videnskab. — Indledning til Demosthenes's Krandstale. — Om Odysseus's Huus i hans Fraværelse. — Udsigt over den danske dramatiske Literatur, indtil Oehlenschlägers første Periode medregnet. — Det gjenfødte Soröes Indflydelse paa dansk Literatur i Frederik den Femtes Tid. — principibus placuisse viris non ultima laus est.

skriftlige Övelser i Slutningen af Skoleaaret efter Trojels Materialier til latinske Stiilövelser for de lavere Klasser.

IV Klasse. Af Cornelius Nepos: Eumenes, Phocion, Timoleon; Bergs og Möllers Læsebog, 2den Afdeling S. 1, 6—20, 69—73. Af Madvigs Sproglære er Formlæren repeteret og udvidet, Ordföiningslæren §§ 207—330 med Forbigaaelse af adskillige §§ og næsten alle Anmærkninger. Stiil efter Trojels Exempelsamling, siden efter 2den Udg. af Ingerslevs Materialier fra S. 40, i den förste Halvdeel af Skoleaaret to Gange om Maaneden, senere een Gang om Ugen hjemme; mundtlige Övelser paa Skolen een Gang ugentlig efter de samme Böger.

V Klasse. Sallusts Catilina; Ciceros 1ste, 2den og 4de Tale mod Catilina; af Ovids Forvandlinger (Blochs Udvalg, 1ste Hefte) Verdensaldrene, Cadmus, Actæon, Pyramus og Thisbe. Af Madvigs Sproglære er Formlæren repeteret, det Vigtigste af Orddannelseslæren medtaget, Ordföiningslæren læst fuldstændigere. To Gange om Ugen Stiil efter Ingerslevs Materialier fra S. 87, een Gang ugentlig mundtlige Övelser.

VI Klasse. Af Virgils Æneide den 10de og 11te Bog; 2den Bog af Cicero om Pligterne, Sammes Lælius og Talen for det Maniliske Lovforslag; 32te Bog af Livius. Madvigs Sproglære, med Forbigaaelser, læst heelt, undtagen Metriken, enkelte Partier repeterede paany. Latinsk Stiil efter Henrichsens Materialier, 2det Hefte, 2 Gange om Ugen skr. Oversættelse fra Latin til Dansk efter Henrichsens Opgaver, der ogsaa ere benyttede til Extemporallæsning omtrent en Time om Ugen.

VII Klasse. Af Madvigs carmina selecta: Lucret's (de to förste Stykker), Catull (undt. St. X), Tibull, Propert's (Eleg. I—VIII), Ovid, Juvenal, Martial; Virgils Æneide

4de—6te Bog (for de Ældre Repetition); 32te Bog af Livius; Ciceros 2den Bog om Pligterne og 2 første philippiske Taler; Sammes Lælius repeteret. Extemporal-læsning efter Flemmers Udvalg (Curtius). Madvigs Sprog-lære partiviis repeteret. Stil og skriftl. Oversættelse efter Henrichsens Materialier og Opgaver. Oldsager og Literaturhistorie efter Bojesens og Tregders Haandbøger samt Lunds Tabeller.

- Til Afgangsprøven opgive Dimittenderne: af Cicero Om Pligterne, 1ste og 2den Bog, Cato major, Lælius; af Livius 3die og 32te Bog; af Sallust Catilina og Jugurtha; af Tacitus Germania og Agricola; af Seneca og Quintilian de i Flemmers Udvalg optagne Brudstykker; af Virgil Æneidens 4de, 5te og 6te Bog; af Horats et Udvalg af Oderne, Epistlernes 2den Bog med Ars poetica; af Terents Phormio; af Madvigs carmina selecta et Udvalg (omtrent 1800 Vers).

Desuden *R. C. Grönbek* af Cicero Talen for den maniliske Lov, de 4 mod Catilina, de 2 philippiske samt Æneidens 2den Bog;

V. L. Nannestad og *I. H. Petersen* Talerne for Roscius, den maniliske Lov, Archias, Ligarius, Dejotarus; Petersen tillige de 2 philippiske Taler.

Græsk.

IV Klasse. Formlæren efter Langes Grammatik med Indøvelse af samme ved valgte Stykker af Lunds Læsebog.

V Klasse. 1ste og 2den Bog af Xenophons Anabasis. Grammatiken repeteret.

VI Klasse. Xenophons sokratiske Mindeskrift, 1ste—2den Bog; af Odysseen 2den, 7de, 8de, 9de Bog. Grammatiken repeteret. Mythologi efter Tregders Lærebog;

Bojesens Lærebog i de Græske Oldsager benyttet under Læsningen.

VII Klasse. Demosthenes's Krandstale; Herodots 1ste Bog, 1—130 Cap.; Odysseen 1ste—6te Bog (Repetition for de Ældre); Tregders Anthologi, indtil de dramatiske Stykker. Mythologi og Literaturhistorie efter Tregders Lærebøger.

— Til Afgangsprøven opgives 1ste og 2den Bog af Xenophons sokratiske Mindeskraft; af Plato Apologien og Krito; af Demosthenes Talerne for Krandsen, om Freden, om Chersones; af Herodot 1ste Bog, Cap. 1—130; Tregders Anthologi (indtil Drama); af Odysseen 18de og 19de Bog.

Desuden af *R. C. Grønbeek* de 12 første Böger af Odysseen og Euripides Bacchantinderne;

af *V. L. Nannestad* 1ste, 2den, 3die og 6te Bog af Odysseen;

af *I. H. Petersen* de 2 første Böger af Xenophons Anabasis, de 6 første Böger af Odysseen, Euripides Bacchantinderne.

Hebraisk.

VII Klasse. Yngre Afdeling: 16 Capitler af Genesis. Lindbergs Sproglære. — *Ældre Afdeling* (*V. L. Nannestad*): Genesis og de 10 første Psalmer. (Ifølge Bekjendtgjørelsen af 8de November 1858 I, 3, skal ved Afgangsexamen kun fordres 40 Capitler af Genesis.)

Tydsck.

I Klasse. Rungs Læsebog for de lavere Klasser indtil S. 129. 12 Digte i samme Bog udenad. Af Trojels Sproglære det Vigtigste af Ordklasserne (de regelmæssige For-

mer). Ugentlig et skriftligt Arbeide, først Udskrivning af Læsebogen, senere Dictat. I de 3 sidste Maaneder desuden Indövelse af Sproglæren ved jævnlige Forsög paa Oversættelse fra Dansk til Tydsk efter Jürs's og Rungs Materialier.

II Klasse. Rungs Læsebog S. 129—207. Af Trojels Sproglære Kjönslæren og Böiningslæren udförligere end i 1ste Klasse, desuden de uregelmæssige Verber. To Gange om Ugen mundtlig og skriftlig Oversættelse fra Dansk til Tydsk efter Jürs's og Rungs Materialier.

III Klasse. Hjorts Læsebog S. 21—58. Trojels Sproglære udförligere end i de to foregaaende Klasser. En Stiil om Ugen efter Jürs's og Rungs Materialier.

De 3 ustuderende Disciple have desuden læst af Hjorts Læsebog S. 58—87, samt skrevet en Stiil om Ugen.

IV Klasse. Hjorts Læsebog S. 113—122, 127—145, 155—162, 164—173, 186—194. Trojels Sproglære fuldstændig indtil Orddannelselæren (§ 168), og af denne §§ 181, 182 (sammensatte Verber). En Stiil om Ugen efter Jürs's og Rungs Materialier.

De ustuderende Disciple desuden Hjorts Læsebog S. 315—336, 340—361; i den sidste Halvdeel af Skoleaaret tillige Extemporallæsning i samme Bog; de vanskeligste Afsnit af Sproglæren særskilt repeterede. En Stiil om Ugen efter Bresemanns Stilövelser.

V Klasse. Hjorts Læsebog S. 127—162, 173—195, 235—276, 302—315, 324—329, 340—361, 378—385, 391—405, 564—577; i de sidste tre Maaneder alene Extemporallæsning. Hjorts Sproglære (6te Udg.) med Forbigaaelse af Læren om Udtale, Retskrivning og Orddannelse samt Tillæget. En Stiil om Ugen. En ustuderende

Discipel desuden de 2 ugentlige Timer i Forening med 4de Klasse.

VI Klasse. Kun Læsning paa Skolen, uden Lectier, i O. L. B. Wolffs Hausschatz deutscher Prosa og Hjorts Læsebog 2den Afdeling. Hjorts Sproglære, 6te Udg., med Tillæget. Hovedpunkterne af Literaturhistorien efter Abrahams. En Stil om Ugen hjemme, jævnlig mundtlig Övelse i Oversættelse fra Dansk til Tydsk.

Fransk.

II Klasse. Borring, Manuel de la langue française S. 1—5 (til Övelse i Oplæsning) og S. 23—90. Fabricius's Formlære indtil de uregelmæssige Verber. En Time om Ugen er anvendt til Udskrivning af Læsebogen, til skriftlig Böining af regelmæssige Verber og til Dictat af læste Stykker.

III Klasse. Borring, Manuel d. l. fr. S. 93—177 (Bogen ud). Abrahams's Sproglære, de uregelmæssige Verber (§ 127) og §§ 49—88. Stil en Time ugentlig, deels Dictat, deels mundtlige og skriftlige Övelser efter Sibberns franske Stilövelser, Iste Afsnit.

IV Klasse. Lassens Extemporallæsning S. 1—21, 36—114, 123—127. Abrahams's Sproglære §§ 88—158, samt repeteret hele Böinings- og Orddannelseslæren. Stil som i III Klasse.

V Klasse. Lassens Extemporallæsning S. 123—163, 167—184, 192—204; Victor Hugo, Bug Jargal første Halvdeel. Af Abrahams's Ordföiningslære det Nödvendigste for at kunne give en sikker og -correct Oversættelse.

VI Klasse. Borring, Études littéraires S. 1—46, 105—262, Merimée's la Mosaique S. 152—185, 271—311, 358—435. Repeteret det tidligere Læste af Abrahams's Sprog-

lære. En Stil paa Skolen, en hjemmeskreven om Ugen, en Dictat om Maaneden.

I IV Klasse er Voltaire, hist. de Charles XII, i V Klasse Montesquieu, considerations sur les causes de la grandeur des Romains, og i VI Klasse Merimée, essai sur la guerre civile benyttede til Extemporallæsning.

Religion.

- I Klasse.* Luthers lille Katechismus. Herslebs mindre Bibelhistorie. Nogle Psalmer udenad.
- II Klasse.* Af Daugaards Lærebog Indledningen og de 4 første Kapitler; af Herslebs større Bibelhistorie de 5 første Perioder af det Gl. Testament; nogle Psalmer udenad. Bibellæsning en Time hveranden Uge.
- III Klasse.* Af Daugaards Lærebog 5—8 Kapitel; af Herslebs Bibelhistorie hele det Gl. Testament. Af Bibelen er i en Time hveranden Uge læst Kirkeaarets Evangelier indtil Trinitatis Søndag.
- IV Klasse.* Hele Daugaards Lærebog; af Herslebs Bibelhistorie det Nye Testament indtil den hellige Nadvers Indstiftelse (S. 227).
- V Klasse.* Liscos Troesbekjendelse, med betydelige Forbigaaelser, indtil 2den Troesartikel (S. 132); af Herslebs Bibelhistorie hele det Nye Testament. Af Bibelen læst i en Time hveranden Uge de kirkelige Pericoper fra Kirkeaarets Begyndelse indtil Trinitatis.
- VI Klasse.* Liscos Troesbekjendelse fra Jesu Christi 2 Tilstande (S. 145) til Enden. Hele Herslebs større Bibelhistorie.
- VII Klasse.* Liscos Troesbekjendelse med Endeel Forbigaaelser. Det 1ste Brev til Corintherne, og af Apostlernes Gjerninger Cap. 15—21 mdr., paa Græsk. Kalkars

Kirkehistorie indtil Begyndelsen af det 18de Aarhundrede.

Historie.

- I Klasse.* Kofods fragmentariske Historie S. 1—90 (det Meste af Oldtidens Historie).
- II Klasse.* Samme Bog, Middelalderen og den nyere Historie indtil 1815, S. 104—244.
- III Klasse.* Oldtidens Historie efter Bohrs Lærebog.
- IV Klasse.* Middelalderens Historie efter Bohr, forfra indtil S. 164.
- V Klasse.* Middelalderen efter Bohr fra S. 164 til Enden. Danmarks Historie efter Allen indtil Aar 1660.
- VI Klasse.* Danmarks Historie efter Allens Lærebog. Nogle Partier af Oldtidens Historie efter Thriges Lærebog som Forberedelse til Bogens fuldstændige Læsning i överste Klasse.
- VII Klasse.* Den nyere Historie efter Bohrs Lærebog. Middelalderen repeteret efter Bohr. I den sidste Deel af Skoleaaret har den ældre Afdeling repeteret det Meste af Oldtidens Historie efter Thriges Lærebog, den yngre Danmarkshistorien efter Allen.

Geografi.

- I Klasse.* Ingerslevs lille Lærebog med Forbigaaelse af Indledning, hvad der er trykt med mindre Skrift og næsten alle Talangivelser.
- II Klasse.* Europa indtil Kgr. Nederlandene efter Velschows Bearbejdelse af Munthes Lærebog.
- III Klasse.* Europa fra Nederlandene til Österrig efter samme Bog.
- IV Klasse.* Slutningen af Europa fra Österrig; Asien og Afrika efter samme Bog.

V Klasse. Sydamerika, Vestindien og Australien; Europa repeteret, fra Begyndelsen indtil Schweitz, efter samme Bog.

VI Klasse. Afsluttende Repetition af Geografien efter samme Bog; de fire Verdensdele heelt, af Europa de vanskeligste Stykker.

Regning og Arithmetik.

I Klasse. Praktisk Regning: Reguladetri med hele Tal (Forkortning og Parttagning); i Slutningen af Aaret have de 7 överste Disciple været övede i de fire Regningsarter med Brök. En Time ugentlig Hovedregning.

II Klasse. De fire Regningsarter og Reguladetri med Brök. Enkelte Disciple tillige Decimalbrök. En Time ugentlig Hovedregning.

III Klasse. Steens elementære Arithmetik indtil Anhang om Qvadratrod. En Time ugentlig Regning efter Mundts Ledetraad.

IV Klasse. Steen, „Ren Mathematik“, 2den Udgave, 1ste Deels 1ste Kapitel og af 2det Kapitel § 1 (Product) og § 3 (Proportionalitet).

De ustuderende Disciple af III og IV Klasse have desuden i særskilte Timer havt fortsat Regning efter Mundts Ledetraad og Meiers Regnebog. Ustuderende af IV Klasse have gennemgaaet Ligninger af første Grad.

V Klasse. Af Steens „Ren Mathematik“, 2den Udgave, er gennemgaaet 1ste Deels 3die Kapitel § 1, Potentsoplöftning og Roduddragning (undt. Binomialformlen, Regning med imaginære Störrelser og Qvadratrod ved Kjædebrök), og af § 3 Qvotient, fremstillet approximeret i uendelig Række. Skriftlige Opgaver hjemme og paa Skolen.

- VI Klasse.** Samme Bogs 2den Deel, Kap. 1 om Ligninger Art. 1—9, 12—19, 21—22, 26, 38—40, 42—44, 47; 3die Deels 2det Kap. § 4, om Logarithmer Art. 13—24. Ved Repetitionen er foretaget nogle Indskrænkninger og Modificationer i dette Pensum, foranledigede ved Ministeriets Circulærer af 9de Novbr. 1858 og 4de Marts 1859.
- VII Klasse. Yngre Afdeling:** Af Steens „Ren Mathematik“ (1ste Udg.) 1ste Deel, Art. 45—54 og 85, 67—74 og 108, 117—130, 132—145. 2den Deel Art. 1—43. Tillæg I, Art. 1—4, 11—15; Tillæg II. (Af dette i Aarets Löb gjennemgaaede Pensum fordres nu, ifølge Circulæret af 4de Marts 1859, Permutationer, Combinationer, Binomialformlen, Kjædebrök, Ubestemte Ligninger (Deel I, Art. 45—54 og 85, 67—74 og 108; Deel II, Art. 28—34) ikke ved Afgangsexamen.) — *Ældre Afdeling:* Afsluttende Repetition af Arithmetiken efter samme Lærebog. Dette Pensum opgives til Afgangsexamen af *Grönbek* og *Petersen* med Undt. af Permutationer og Combinationer samt Binomialformlen; af *Nannestad* med Undtagelse af Permut., Combin., Binomialformlen, Kjædebrök og Ubestemte Ligninger.

Geometri.

- IV Klasse.** Af Ramus's Elementær Geometri Indledningen og Art. 1—56, samt i Art. 64 Problemerne I—XII.
- V Klasse.** Af samme Lærebog Art. 57—63, Art. 64 Problemerne XIII—XVIII, Art. 65—95, 109—110.
- VI Klasse.** Af samme Lærebog Art. 111—127 (undtagen 113, Problemerne V—X; 121, Problem VI samt Anm. og 127, 30).

I Regelen en Gang om Ugen skriftlige arithmetiske eller geometriske Opgaver, hjemme og paa Skolen.

VII Klasse. *Yngre Afdeling*: Ramus's Trigonometri Kap. 1—2, med Forbigaaelse af Slutningen af Art. 6 og 8. Samme Forfatters Stereometri Art. 1—49.

Eldre Afdeling: Ramus's Stereometri Art. 55—83, 85—88, 91; desuden hele Stereometrien, Trigonometrien og Plangeometrien repeterede efter Ramus's og Oppermanns Lærebøger.

(De Sætninger af den *sphæriske* Trigonometri, og af Stereometrien Afsnittet om ligedannede Polyedre, der fordrer i Bekjendtg. af 8de Novbr. 1858 § 4, II, § 5, blive i Henhold til Ministeriets Circularereskrivelse af 4de Marts 1859 ikke medtagne ved Afgangsprøven iaar.)

Begge Afdelinger en skriftlig arithmetisk Opgave (efter Berg) ugentlig paa Skolen, og en geometrisk Opgave udarbejdet hjemme.*)

*) De vigtigste Opgaver have været:

1. En ret Pyramides Høide er 445', Sidelinien i dens quadratiske Grundflade 716',5. Der søges Volumen, Sidefladens Areal samt Sidekantens og Sidefladens Hældninger mod Grundfladen. — 2. Volumen af en Kegletruncus = 135 cub', Diametrene i Grundfladerne ere 5' og 7'. Høiden søges. — 3. En Kugles Radius = r , Afstanden i Grademaal fra de 2 Cirkelperipherier, som begrænde et Kuglebelte, til deres fælleds Pol ere a og A . Kuglebeltets Areal? Ex. $r=24$, $a=18^{\circ} 49' 55''$, $A=38^{\circ} 10' 5''$. — 4. At construere en retvinklet Trekant af Sidernes Sum og de spidse Vinklers Differents. — 5. Kuglens Radius = r , Toppunktsvinklen af en central Kegle = α , at finde Arealet af den tilhørende Calot og Volumen af Segment og Sector? Ex. $\alpha=76^{\circ}$, $r=12'$. — 6. Et tresidet Hjørne, hvis Sider ere α , β og γ , har sit Toppunkt i en Kugles Centrum, hvis Radius = r . At finde Volumen af det Stykke af Hjørnet, der afskjæres af Kuglefladen, og Arealet af den afskaarne sphæriske Trekant. Ex. $r=860$ Mil, $\alpha=\beta=\gamma=30^{\circ}$. — 7. Overfladen af det regulære Tetraeder er 8, 87, Kanten, Hældningsvinklen og Radierne til de 3 tilhørende Kugler søges. — 8. Kanten i et regulært Octaeder er 14 Tommer; Volumen, Hældningen mellem 2 Sideflader og de 3 Kugleradier søges. — 9. Kanten i et

Naturhistorie.

I Klasse. Pattedyr, Fugle og Krybdyr efter Chr. Lützens
Begyndelsesgrunde af Dyreriget's Naturhistorie S. 11—46,
60—76, 79—93.

Pentagonaldodecaeder = 16'; Volumen, Hældning og de 3 Radier? — 10. At bestemme Vægten af en Jernkanon til en 60-pundig Kugle af Støbejern, naar den indvendige Længde = 5', Tykkelsen ved Munden = Kalibren, ved Bunden dobbelt saa stor, Tykkelsen af Bunden ligeledes dobbelt saa stor som Kalibren; naar Kanonen er af conisk Form og uden Tappe, og Støbejernets Vægtfylde = 7,207. — 11. At beregne Vægten af det Vand, der kan rummes i et Kar af conisk Form, naar man kjender den indvendige Diameter foroven = 4' 4" 10''' duod., Höiden = 1' 11" 4''', og Længden af en Diagonal i Karrets lodrette Gjennemsnit = 4' 7" 3'''. — 12. En ret Kegles Volumen = 100 cub', Sideliniens Hældning mod Grundfladen = 77° 31' 54''; Radius, Höiden og Sidelinien søges. — 13. I en Trekant, hvis Sider danne en Differentserække med Differentsten 7, er Sidernes Product 80 Gange saa stort som deres Sum; Sider og Vinkler søges. — 14. Radierne i de 2 Cirkler, som begrænde et Kuglebelte ere R og r og Höiden h. Radius i Kuglen og Zonens Areal søges. Ex. R=25, r=20, h=5. — 15. En regulær Ottekant, hvis Side = 12',3589, dreies om en af Siderne; det ved Omdreiningen beskrevne Volumen søges. — 16. I en Trekant er givet a=2789, b=4006,13, c=5900,55, de tre Vinkler søges. — 17. a=35869, b=31408,13, C=68° 17' 16'', de 2 Vinkler og Sider søges. — 18. Vinklen A=37° 41' 52'',5, b=312', a= $\begin{cases} 190,3879 \\ 257 \end{cases}$; de övrige Stykker? — 19. I en Trekant er givet en Vinkel A og en Side b, Grændserne for Værdierne af Siden a angives, naar 1) A=93° 29' 46'', b=370' og 2) A=22° 37', b=216; og derefter beregnes de övrige Stykker resp. med Værdierne a=595,82 og a=117. — 20. Siden a=22842,66, b=23622,21, og Vinklen C=44° 19' 4'',58, de övrige Stykker i Trekanten søges. — 21. En skjæv 3sided Pyramide har til Grundflade en ligebenet Trekant, hvori en af de ligestore Sider = a, og Vinklen med Toppunktet = v, en af Sidekanterne = s og har en Hældning mod Grundfladen = h. Pyramidens Volumen søges. — 22. Differentsten mellem 2 Sider = 25,176, den 3die Side = 715,315, og den Vinkel, der staar ligeoverfor den sidste, = 57° 19' 41'',2; de

Fra Skoleaarets Begyndelse indtil Midten af October er af Plantelære gennemgaaet Bladets Terminologi, samt Rodens og Stænglens vigtigste Former. I Slutningen af Skoleaaret repeteret det samme Afsnit (uden Bog) og fortsat med Blomstens Dele, Blomsterstande og det lineiske System.

II Klasse. Plantelære med Henviisninger til Vaupells Lærebog: Repetition af det i I Klasse gennemgaaede Afsnit; Stövdragere, Stövvei, Frugtformer, Kronens vigtigste Former; Övelser i at bestemme Planter efter Linnés System.

Af Dyrelæren, efter Chr. Lützens Begyndelsesgrunde, Fröer, Fiske og lavere Dyr S. 100—110, 114—173.

III Klasse. Plantelære efter Vaupells Planteriget's Naturhistorie S. 1—22, 26—28, 32—72, 75—82, 85—88. Af Lützens Dyreeriget (den större Lærebog) Art. 3—10, 20, 23 og 25, med Forbigaaelse af det Smaastilede.

IV Klasse. Plantelære efter Vaupells Lærebog S. 117—191;

2 Sider og Vinklen i Trekanten søges. — 23. At bestemme Forholdet imellem Höiden og Radius i den Kuglecalot, hvis tilsvarende Segment forholder sig til Sectoren som 1:1, 1:2 og 2:1. — 24. I en Trekant er givet: Arealet T, en Side a og Vinklen A; søg de övrige Stykker! Ex. $T=1$, $a=7$, $A=120^\circ$. — 25. Af en Vinkel A, den hosliggende Side b, og den omskrevne Cirkels Radius R, søges Trekantens övrige Stykker. Ex. $A=15^\circ$, $b=0,5$, $R=1$. (Kan Trekanten konstrueres af de opgivne Stykker?) — 26. Et Parallelepipedum begrændses af 6 ligestore Rhomber, hvis Side = k, og hvis spidse Vinkel = a. Sög Volumen v, Sidekantens og Sidefladens Hældninger (§ og φ) med Grundfladen. Ex. $k=10$, $a=60^\circ$. — 27. Volumen, v, af en ret Pyramide, med en regulær nkant som Basis, og Topvinklen i en af Sidefladerne, α , ere givne. Sög nkantens Side a, Pyramidens Sidekant b, og Vinklerne med Basis § og φ . Ex. $v=1$, $n=3$, $\alpha=60^\circ$. — 28. I en ligebenet Triangel deles Grundlinien ved en Transversal fra Toppunktet, r, i 2 Stykker p og q. Sider, Vinkler og Areal søges. Ex. $r=6$, $p=4$, $q=7$.

Pattedyr efter Lützens Dyreriget S. 7—127. Indledning til Fugle S. 128—138, 140—141, 143—149, 155; dog med Forbigaaelse af det Smaastilede i begge de nævnte Lærebøger.

V *Klasse*. Efter Lützens anførte Lærebog Fugle, Krybdyr, Padder, Fiske og hvirvelløse Dyr, neml. S. 160—447, dog med mange Forbigaaelser.

VI *Klasse*. Indledning til Dyreriget efter Lütken S. I—XXVI; afsluttende Repetition af Dyre- og Planteriget efter Lützens og Vaupells Lærebøger.

Naturlære.

VII *Klasse*. *Bege Afdelinger*: Mechanisk Physik efter Örstedes Lærebog.

Ældre Afdeling: Chemisk Physik efter Petersen; Bølgebevægelsen repeteret efter Örsted. — *Astronomi* efter Steens Mathematiske Geografi, med Benyttelse af de i Skrive- og Reisekalenderen for 1859 indeholdte astronomiske Data.

V. Skolens Bygninger og Inventarium.

I Finantsaaret 1858—59, efter Slutningen af Indbydelsesskriftet for 1858, og i den første Deel af Finantsaaret 1859—60 ere foruden det sædvanlige Vedligeholdelsesarbejde ikke ubetydelige Istandsættelser foretagne ved forskjellige Dele af Skolens Bygninger. Navnlig er et Parti i Hovedbygningens Indre, hvor der viste sig en betænkelig Synken af de grundmurede Lang- og Mellemskillerum, bleven støttet med en ny Kampesteens Grund, der førtes ind under de ældre i den løse Jord liggende Grundstene, samt med en stærk Støttepille.

Af Inventariestykker ere 8 nye Skoleborde med Bænke anskaffede til 2den, 3die og 4de Klasse, samt endeel Apparater til Gymnastikunderviisningen.

VI. Videnskabelige Samlinger.

Den naturhistoriske Samling har modtaget som Gave: Triton cristatus (Han og Hun) af Adjunct Lütken; en Sukkerslange, 2 Skorpioner og et lidt defect Exemplar af Firbeensslægten Anolis, af Discipel C. Pedersen; Alecto (Comatula) sp., Oxycotheutes Bergii, 3 Exemplarer af Scolopendra sp., Amphinome sp., en lille Slange, af Discipel L. Benzon; 2 Stykker Coraller af Slægten Millepora, og Finnen af Exocoetus sp., af Hr. Lieutenant K. Knudsen.

VII. Bibliotheket.

I denne Fortegnelse ere de nye Böger, der betragtes som kjøbte for det *Hageske* Legats Midler, mærkede med *H*; de hvormed ældre Hageske Værker ere fortsatte eller fuldstændiggjorte, med *H c*; de fra Kirke- og Underviisningsministeriet sendte med †; Andres Gaver med *.

† Aarsberetning fra det kgl. Geheimearchiv. B. 2. II. 3. Kbhavn 1858.

Alexanders Saga. Norsk Bearbejdelse fra det trettende Aarhundrede af Philip Gautiers latinske Digt Alexandreis. Med en Ordsamling, udg. af C. R. Unger. Christiania 1848

Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie. Udg. af det kgl. nordiske Oldskriftselskab. Kbhavn 1856—57.

Jens Baggesen, Comiske Fortællinger. Kbhavn 1785.

— Samtlige Værker, udg. af Forfatteren. B. 1. Kbhavn 1801.

II H. Barth, Reisen und Entdeckungen in Nord- und Central-Afrika in den Jahren 1849 bis 1855. B. 4—5. Gotha 1858.

- C. Berg, Atlas over den gamle Verden i sex Kort, udg. til Skolebrug. Kbhavn 1859.
- J. Caesar, Zeitschrift für die Alterthumswissenschaft. Jahrg. 15. Supplement-Heft. Wetzlar 1857.
- Ed. Charton, Reiser i ældre og nyere Tid. Paa Danst ved Hans Søbring. B. 1—4. Kbhavn 1856—1858.
- Chenu, l'Encyclopédie d'histoire naturelle. Papillons nocturnes. Paris 1857.
- M. Tul. Ciceronis opera quæ supersunt omnia ex recensione Jo. Caps. Orellii. Editio altera emendatior. Curav. I. C. Orellius et Jo. Georg. Baiterus. Vol. tertium. Turici 1845.
- † D. H. O. Cold, Lægevæsenet og Lægerne under Christian IV Regering (med. Doctordisp.). Kbhavn 1858.
- H c* Corpus inscriptionum Græcarum. Ex materia collecta ab Augusto Boeckhio edidit Adolphus Kirchhoff. Vol. IV fascic. alter (operis partem XL continens).
- Max Duncker, Geschichte des Alterthums. B. 4. (Geschichte der Griechen B. 2.) Berlin 1857.
- Ergänzungen zu Stieler's Hand-Atlas. Der Österreichische Kaiserstaat. Lief. 1—2. Julius Perthes. Gotha 1855.
- † Th. S. Erslev, Supplement til „Almindeligt Forfatter-Lexicon for Kongeriget Danmark med tilhørende Bilande“, indtil Udgangen af Marts 1853. S. 5—6. Kbhavn 1858.
- Flatéyarbok, En Samling af norske Kongesagaer med indskudte mindre Fortællinger om Begivenheder i og udenfor Norge, samt Aenaler. Udg. efter offentlig Foranstaltning. B. 1. H. 1. Christiania 1859.
- H C* Fogh, C. Lütken og Chr. Vaupell, Tidsskrift for populære Fremstillinger af Naturvidenskabene. B. 5. H. 3—6. 2 Række. B. 1. H. 1—2. Kbhavn 1858—1859.
- † Forelæsninger og Övelser ved Kbhavns Universitet og den polytechniske Lærestalt i Foraars- og Efteraarshalvaaret 1858. Foraarshalvaaret 1859. Kbhavn 1858—1859.
- Generalstabens Kort over Hertugdømmet Slesvig i 6 Blade. 1857—58.
- Gersdorf, Leipziger Repertorium der deutschen u. ausländischen Literatur. Jahrg. 16. B. 2. H. 3—6. B. 3. B. 4. Jahrg. 17. B. 1. B. 2. H. 1. Leipzig 1858—1859.
- Grani Liciniani Quæ supersunt emendatiora edidit philologorum Bonnensium heptas. Lipsiæ 1858.
- † Historisk Tidsskrift, Tredie Række B. 1. H. 1; udg. af den

- danske historiske Forening ved dens Bestyrelse. Red. af N. L. Westergaard. Kbhavn 1858.
- S. P. Holst, *Dansk Rettskrivningsordbog*. Lev. 1—4. Kbhvn 1858.
- H. A. v. Humboldt, *Kosmos, Entwurf einer physischen Weltbeschreibung*. B. 1—4. Stuttgart u. Tübingen. 1845—58.
- R. Keyser, *Den norske Kirkes Historie under Katholicismen*. B. 2. S. 3 (Slutning). Christiania 1858.
- † Kongelige Rescripter og Resolutioner, Love og Expeditioner Geistligheden i Danmark vedkommende, saml. og udg. ved C. F. Schwarzkopff. (Ny Række.) B. 4. S. 2. B. 5. S. 1. Kbhvn 1858—1859.
- † P. Knudsen, *Bidrag til at belyse Begravelsespladsers Indflydelse i sanitær Henseende* (med. Doctordisp.). Kbhavn 1858.
- Kongegravene i Ringsted Kirke aabnede, istandsatte og dækkede med nye Mindestene ved Hs. Maj. Kong Frederik den Syvende. Kbhvn 1858.
- H. F. Kugler, *Handbuch der Kunstgeschichte*. Dritte vom Verfasser ganz umgearbeitete Auflage. Lief. 4—7. Stuttgart 1858—1859.
- † A. C. V. Linde, *Meddelelser angaaende Kbhvns Universitetet, den polytechniske Lærestiftelse m. m. for Aarene 1849—1856*. S. 2—3. Universitetet (Fortsættelse). Kbhvn. (2 Exemplarer.)
- H. Livingstones *Reise i Syd-Afrika*. Oversat efter den engelske Original af M. Th. Wobike. S. 4—24. Kbhvn 1858—1859.
- Map of the Holy Land constructed by C. W. M. van de Velde*. (8 Blade i Mappe.) Gotha 1858,
- Memoir to accompany the map of the Holy Land constructed by C. W. M. van de Velde*. Gotha 1858.
- † *Meddelelser fra det statistiske Bureau*. Saml. 4. Kbhvn 1858.
- J. N. Meier, *Praktisk Regnebog*. Andet Curfus. Kbhvn 1854—57 (4 Exemplarer til Skolebrug.)
- Prosp. Mérimée, *Etudes sur l'histoire Romaine*. Guerre sociale. Conjuraton de Catilina. Deuxieme édition. Paris 1853. (3 Exemplarer.)
- * *Abbed Millots Verdenshistorie* fortsat af Christiani og A. B. Brorson. D. 1—21. Kbhavn 1781—1810.
- C. Mølbech, *Dansk Ordbog*. 2den Udg. S. 8—9. Kbhvn 1858.
- H. P. A. Munch, *Det norske Folks Historie*. B. 6. S. 2—4. Christiania 1858.
- T. F. L. Nees ab Esenbeck, *Genera plantarum Floræ Germanicæ, iconibus et descriptionibus illustrata*. Vol. 1. Bonnæ 1835. fascic. V—VII. (Text og Billeder i løse Blade.)

- Nordisk Universitets-Tidsskrift. Aarg. 3. H. 4, utg. af Carl Säve, Upsala 1858. Aarg. 4. H. 2, utg. af G. Ljunggren, Lund 1858. H. 3, udg. af G. A. Krogh, Christiania 1858. H. 4, utg. af K. Claëson, Upsala 1858.
- I. C. Orellius, Inscriptionum Latinarum selectarum amplissima collectio ad illustrandam Romanæ antiquitatis disciplinam accomodata. Vol. 1—2. Turici 1828. Vol. 3 ed. Guil. Henzen. ib. 1856.
- † Oversigt over det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger, og dets Medlemmers Arbejder i Aaret 1857. Nr. 5—8. 1858 Nr. 1—6. Kbhvn 1857—58.
- H Petermann, Mittheilungen über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesamtgebiete der Geographie. 1858 H. 3—5—13. 1859 H. 1—4. Gotha.
- Plan of the town and environs of Jerusalem constructed by C. W. M. van de Velde. With memoir by Dr. Titus Tobler. Gotha 1858.
- H Poggendorff, Annalen der Physik und Chemie. 1858 Nr. 5—12. 1859 Nr. 1—4. Leipzig 1858—1859.

† Programmer.

1. Indbydelsesskrifter fra det danske Monarchi for 1858:
- a) Universitetet i Kjöbenhavn:
 - til Hs. Maj. Kongens Födselsdag (G. Forchhammer, Bidrag til Skildring af Danmarks geographiske Forhold i deres Afhængighed af Landets indre geognostiske Bygning). Kbhvn 1858;
 - til Reformationsfest og Rectorskifte (A. G. Sommer, Thomas Bartholin). Kbhavn 1858.
 - b) Kongeriget Danmarks og Islands lærde Skoler: Aalborg Kathedralskole (Fortegnelse over Skolens Bogsamling); Aarhus Kathedralskole (D. A. Hovgaard, Fortegnelse over Skolens Bibliothek, 4de Afdeling); Frederiksborg lærde Skole; Helsingørs høiere Realskole; Herlufsholms lærde Skole; Horsens lærde Skole (C. E. C. Ekeroth, en elementær Række for x). De kjöbenhavnske lærde Skoler: a) Borgerdydskolen paa Christianshavn (Grundplan for Skolens Underviisning); b) Borgerdydskolen i Kjöbenhavn; c) Metropolitanskolen; d) v. Westens Institut. Nykjöbing Kathedralskole (C. J. Wesenberg, Opgaver, hørende til den plane Geometri); Odense Kathedralskole (Bidrag til Skolens Historie, 4de Hefte a) Udsigt over Frequentansen, især i de sidste hundrede Aar, samt om Klasseantallet, b) Bibliotheket); Randers lærde Skole (H. R. Whittle, Trentses Udfspil oversatte: Andrierinden); Skýrsla um hinn lærða

Skóla i Reykjavík, skóla-árið 1856—1857 og 1857—1858 (Efterretninger om Latinskolen i Reykjavík, Skoleaaret 1856—1857 og 1857—1858); Ribe Kathedralskole; Roeskilde Kathedralskole (Katalog over Roeskilde Kathedralskoles Bibliothek, 2den Afdeling, ved C. W. Elberling); Rønne høiere Realskole; Sorø Akademies Skole (E. Bojesen, Om den 8de og 9de Bog af den Nicomacheiske Ethik); Viborg Kathedralskole.

- c) Programmer for 1858 fra de lærde Skoler i Hertugdømmet Slesvig: Flensborgs Latin- og Realskole; Haderslev lærde Skole (Underviisningsplan for Haderslev lærde Skole); Schleswig Domschule.
- d) Programmer for 1858 fra de lærde Skoler i Hertugdømmerne Holsten og Lauenborg: Altona Gymnasium (Henrichsen, des Corn. Tacitus Agricola. Lateinisch und Deutsch); Glückstadt Gelehrtenschule (Quaestiuucula Tulliana); Kiel Gelehrtenschule (Jansen, Ueber Ziel und Gang des geschichtlichen Unterrichts auf Gelehrtenschulen); Meldorf Gelehrtenschule (Kölfler, über das innere Object im Sprachgebrauch des Sophokles); Plön Gelehrtenschule (Des Grafen Bernardino Rebolledo Selvas Danicas); Rendsburg Real-Gymnasium (Lucas, Ueber die Bundesgenossenschaft der Athener); Lauenburgische Gelehrtenschule (i Raseborg) (Burmester, Ueber die Bedeutung der Lehre für die christliche Erziehung).
- e) Programmer for 1857 fra de lærde Skoler og høiere Realskoler i Kongeriget Norge: Bergens Kathedralskole; Kristiania Kathedralskole; Lillehammers Lærde- og Realskole; Skiens Lærde- og Realskole; Stavangers Lærde- og Realskole; Trondhjems Kathedralskole.
- f) 130 Indbydelsesskrifter for 1856 fra Kongeriget Preussens lærde Skoler.

C. Ramus, Grundtræk af Astronomien. Udg. af A. Steen. Kbhvn 1857.

Arn. Schaeffer, Demosthenes und seine Zeit. B. 1—3. Leipzig 1856—1858.

* Corn. Schonæus (Gaudanus) Terentius Christianus seu Comoediæ sacræ. Editio novissima. Colonia Agrippinæ 1652.

J. F. Schouw, Naturfilbringere. Ny forøget Udgave. Kbhavn 1856. (3 Exemplarer til Skolebrug.)

U. Schwegler, Römische Geschichte. B. 3. Tübingen 1858.

† Statistisk Tabelværk. Ny Række. B. 15—17. Kbhvn 1858.

Stednavne i Sønderjylland eller Slesvig. Efter Generalstabens Kort
over Slesvigs Fastland og Als. Kbhvn 1858.

Ad. Steen, Begyndelsesgrundene i den mathematiske Geographie.
Kbhvn 1845.

Steenstrup, Danst Maanedsskrift. B. 8. 2den Række. B. 1. S.
1—5. Kbhavn 1858—59.

† Thesaurus Græcae Linguae, ab Henrico Stephano constructus, edd.

C. B. Hase, Guil. & Lud. Dindorfii. Vol. 1 fasc. 7. Vol. 8 fasc. 6.

Chr. Thornam, Afbildninger til Brug ved Underviisningen i Zoologie
i de lærde Skoler og Realskolerne. H. 3. (Plan 1, 2, 22, 25, 40.)

J. P. Trap, Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark.
S. 7—9. Kbhvn 1858.

— Grundtegninger af Kjøbstæder, Kort over disses Forder, Af-
bildninger af Bygninger fra For- og Nutid m. m., udg. som til-
drende Bilag til statistisk-topographisk Beskrivelse af Kongeriget Dan-
mark. S. 1 Randers Amt. 2 Aarhus og Skanderborg Amter.
Kbhvn 1859.

† T. L. Warncke, Om Benzoesyrens Indvirkning paa enkelte Sider
af det det dyriske Stofskifte m. m. (med. Doctordisp.). Kbhvn 1858.

G. Weber, Allgemeine Weltgeschichte. B. 2. Leipzig 1858.

† C. E. With, Et Bidrag til den differentielle Diagnose af Klappesyg-
dommene i Hjertet (med. Doctordisp.). Kbhvn 1858.

D. L. B. Wolff, Hauschatz deutscher Prosa. Aufl. 8. Leipzig 1857.
(7 Exemplarer til Skolebrug.)

Adam Dehlenschlägers Poetiske Skrifter. Udg. af F. L. Liebenberg.
S. 13—30. Kbhvn 1858—59.

VIII. Udsigt over Skolens Regnskaber i Finantsaaret 1858—59.

Hovedkassen.

Indtægt.

Beholdning	1308	Rd.	64	Sk.
Restancer	9	—	„	—
Renter	611	—	86	—
Jordebogs-Indtægter	1498	—	67	—
Skolecontingenter	2091	—	64	—
Af Hospitalet	208	—	„	—
Extraordinære Indtægter	1982	—	62	—
Tilskud fra den alm. Skolefond	9100	—	„	—
	<u>16,810</u>	<u>Rd.</u>	<u>55</u>	<u>Sk.</u>

Udgift.

Lønninger	8716	Rd.	64	Sk.
Sædtillæg	261	—	16	—
Timeunderviisning og overskyd. Timer .	1236	—	„	—
Pensioner	855	—	86	—
Til Bibliothek og videnskabel. Apparater	200	—	„	—
Bygninger	894	—	27	—
Inventar	146	—	76	—
Brændsel	278	—	80	—
Belysning	73	—	60	—
Skatter og Afgifter	153	—	9	—
Regnskabsføringen	320	—	„	—
Til Stipendiekassen	554	—	66	—
Forskjellige og ekstraordinære Udgifter:				
Skoleopvartning	124	Rd.	„	Sk.
Reengjöring	97	—	76	—
Protocoller m. m.	59	—	45	—
Program m. m.	103	—	20	—
	<u>384</u>	<u>—</u>	<u>45</u>	<u>—</u>

Lateris 14,075 Rd. 49 Sk.

	Transport	14,075	Rd.	49	Sk.
Andre Udgifter		5	—	40	—
Udsatte Capitaler		1933	—	32	—
		<hr/>		16,014	Rd. 25 Sk.
		<hr/>			

Bibliotheket.*Indtægt.*

Af Hages Legat:

Renter	62	Rd.			
Jordleie	68	—			
			<hr/>	130	Rd. „ Sk.
Bidrag fra Hovedkassen	200	—			„ —
			<hr/>	330	Rd. „ Sk.
			<hr/>		

Udgift.

Underbalance efter forrige Regnskab	10	Rd.	5	Sk.	
Indkjøbte Bøger og videnskab. Apparater.	248	—	93	—	
Bogbinderarbeide	46	—	4	—	
Fragt og Porto	4	—	16	—	
Avertissementer	2	—	85	—	
			<hr/>	312	Rd. 11 Sk.
			<hr/>		

Stipendiekassen.*Indtægt.*

Beholdning	580	Rd.	6	Sk.	
Restancer	26	—		„ —	
Renter	539	—	39	—	
Fra Hovedkassen	554	—	66	—	
			<hr/>	1700	Rd. 15 Sk.
			<hr/>		

Udgift.

Udbetalte Stipendier	110	Rd.			„ Sk.
Udbetalte Oplagspenge	290	—			„ —
Extraordinære Understøttelser	367	—	93	—	
Regnskabsprocent	22	—	38	—	
Udsatte Capitaler	650	—			„ —
			<hr/>	1440	Rd. 35 Sk.
			<hr/>		

Da Hr. Adjunct *Öhlenschläger* samtidigt med Slutningen af dette Indbydelsesskrift under 8de Juni d. A. allernaadigst beskikkedes til Sognepræst for Ring og Fövling Menigheder, og da han saaledes ikke kunde deltage i Skolens Hovedprøve, bleve inden hans Afreise I og II Klasse prøvede i Regning, II og III Klasse i Fransk, hvilke Fag Hr. *Öhlenschläger* hidtil har havt tilligemed Fransk i de 3 höiere Klasser. Iövrigt afholdes de offentlige Afgang- og Aarsprøver i følgende Orden:

Torsdag den 7de Juli 1859.

- Kl. 12½—2. **Afgangsprøve. Anden Afdeling.** Græsk.
— 6—7. Hele Skolens Sangprøve.

Fredag den 8de Juli.

- Kl. 9—11. **Afgangsprøve. Anden Afdeling.** Religion og Hebraisk.
— 4—6. — *Anden Afdeling.* Latin.
— 3—6. VI Klasse Naturhistorie.

Löverdag den 9de Juli.

- Kl. 9—12. VI Klasse Tydsk.
— „ V Klasse Græsk.
— 9—11. II Klasse Geografi.
— 3—6. IV Klasse Latin.
— 3—5½. III Klasse Naturhistorie.
— 3—5. II Klasse Historie.

Mandag den 11te Juli.

- Kl. 9—12. **Afgangsprøve. Anden Afdeling.** Matematik.
— „ VII Klasse B Religion og Hebraisk.
— „ VI Klasse Fransk.
— 3—5. III Klasse Matematik.
— 3—5½. I Klasse Historie og Geografi.

Tirsdag den 12te Juli.

- Kl. 9—11. VII Klasse B Naturlære.
 — „ IV Klasse Græsk.
 — „ I Klasse Dansk.
 — 3—6. VI Klasse Latin.
 — „ V Klasse Religion.
 — 3—5. III Klasse Tydsk.

Onsdag den 13de Juli.

- Kl. 9—10½. **Afgangsprøve. Anden Afdeling.** Historie.
 — 9—12. V Klasse Latin.
 — „ IV Klasse Matematik.
 — 3—5. VII Klasse B Græsk.
 — 3—6. III Klasse Religion.
 — 3—5. I Klasse Tydsk.

Torsdag den 14de Juli.

- Kl. 9—12. VI Klasse Geografi.
 — „ V Klasse Matematik.
 — 3—5. IV Klasse Tydsk.
 — 3—6. II Klasse Religion.

Fredag den 15de Juli.

- Kl. 9—12. VI Klasse Religion.
 — „ IV Klasse Historie og Geografi.
 — 9—11. I Klasse Naturhistorie.
 — 3—6. VII Klasse B Matematik.
 — 3—5. V Klasse Tydsk.
 — „ III Klasse Dansk.

Løverdag den 16de Juli.

- Kl. 9—11. **Afgangsprøve. Anden Afdeling.** Naturlære.
 — 9—11. V Klasse Fransk.
 — 9—12. IV Klasse Religion.

- Kl. 3—5. VII Klasse B Historie.
 — 3—6. VI Klasse Mathematik.
 — 3—5. II Klasse Tydsk.

Mandag den 18de Juli.

- Kl. 9—11½. VI Klasse Historie.
 — 9—12. III Klasse Historie og Geografi.
 — 9—11½. II Klasse Naturhistorie.
 — 3—5. V Klasse Naturhistorie.
 — „ IV Klasse Fransk.
 — „ I Klasse Religion.

Onsdag den 20de Juli.

- Kl. 9—11½. VII Klasse B Latin.
 — „ VI Græsk.
 — 9—11. II Klasse Dansk.
 — 3—6. V Klasse Historie og Geografi.
 — 3—5. IV Klasse Naturhistorie.
 — „ III Klasse Latin.

Torsdag den 21de Juli Kl. 8 prøves Nyanmeldte.

— Kl. 12—1 hele Skolens Gymnastikprøve.

Fredag den 22de Juli Kl. 10 Slutningshöitidelighed.

Disciplenes Fædre og Værger, saavel som Enhver, der ønsker at gjøre sig bekjendt med Underviisningens Fremgang i denne Skole, indbydes til at hædre disse offentlige Prøver og Slutningshöitideligheden med deres Nærværelse.

Nykjöbing Cathedralskole, den 30te Juni 1859.

C. Paludan-Müller.

Betfelse.

S. 89 Linie 2: 1857—58, læs: 1858—59.